

Domenetap i høyere utdanning

*En analyse av pensumlitteratur i et utvalg
utdanninger og utdanningsinstitusjoner i Norge*

Anders Bogen

NOR4090 – Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, litteratur
og språk i Lektor- og adjunktprogrammet

Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Domenetap i høyere utdanning – En analyse av pensumlitteratur i et utvalg utdanninger og utdanningsinstitusjoner i Norge

© Anders Bogen

2012

Domenetap i høyere utdanning. En analyse av pensumlitteratur i et utvalg utdanninger og utdanningsinstitusjoner i Norge

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Overordnet fokus i denne masteroppgaven har vært å se nærmere på det flere beskriver som en økende fare for domenetap i Norge. Jeg har valgt å ta for meg det domenet som sannsynligvis, kanskje med unntak av arbeids- og næringslivet, er satt hardest under press, og der faren for domenetap av mange blir regnet som størst, nemlig innenfor akademien. Det er på mange måter et paradoks at utdanningsinstitusjonene, som skal ha en ledende rolle i å bevare og videreutvikle det norske språket, samtidig er det domenet som i størst grad påvirkes av, og selv mest benytter, engelsk. Hovedfokuset mitt har vært å se nærmere på fordelingen av pensumlitteraturen ved grunnutdanningen, der det er størst enighet om at språket i all hovedsak skal være norsk.

Jeg har gjennomført en pensumundersøkelse innenfor de to studiene *økonomi og administrasjon* og *statsvitenskap* ved seks utdanningsinstitusjoner i Norge, for å se om det er forskjeller i bruken av norsk og engelsk mellom de institusjonene som har utarbeidet en intern språkpolitikk, og de som ikke har det. Undersøkelsen viser at det norske språket opprettholder sin posisjon som hovedspråket ved første studieår, gitt at omtrent 74 prosent av pensumlitteraturen er norskspråklig og de resterende 26 prosent er engelskspråklig. Likevel viser undersøkelsen til dels store forskjeller mellom de ulike institusjonene. Blant annet så har Norges Handelshøyskole (NHH) omtrent halvparten av sin pensumlitteratur på engelsk, mens det samme studiet ved Høgskolen i Telemark (HiT) bare har knappe 2 prosent. Dette har mest sannsynlig en sammenheng med institusjonenes ulike profil og ønske om å være internasjonalt konkurransedyktige. Det mest interessante aspektet ved denne undersøkelsen er at de to utdanningsinstitusjonene som har utarbeidet en egen språkpolitikk, NHH og Universitet i Oslo (UiO), også er de institusjonene som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur.

Denne oppgaven inneholder også en analyse av to spørreundersøkelser som er besvart av henholdsvis kursansvarlige og studenter ved de aktuelle studiestedene. Gjennom disse undersøkelsene får man belyst fordelingen av pensumlitteraturen på en litt annen måte enn selve pensumundersøkelsen. Den søker blant annet svar på spørsmål knyttet til hvilket grunnlag man avgjør hva slags pensumlitteratur som skal leses, av hvem og hvordan dette blir

tatt imot blant studentene? Spørreundersøkelsen viser at overraskende mange av de kursansvarlige alene avgjør hva slags litteratur som skal være på pensumlisten. Det kan med andre ord virke som utdanningsinstitusjonene har få klare retningslinjer for hvem som skal stå for valg av pensumlitteraturen og hva som skal velges, og at dette i hovedsak resulterer i at det er de enkelte kursansvarlige selv som får denne oppgaven. Likevel kommer det tydelig frem at de aller fleste kursansvarlige har et bevisst forhold til problemstillingen knyttet til valget av norsk eller engelsk pensumlitteratur, men at premissene for valgene de gjør, er nokså ulike, både innad og på tvers av institusjonene.

Spørreundersøkelsen blant studentene gir også mange interessante svar. Blant annet ser det ut til å være en tendens til at de studentene som leser mest engelsk, ønsker seg mer norskspråklig litteratur, og motsatt. På den annen side synes det å være en sammenheng mellom fordelingen av pensumspråk på studiet, og valg av språk på en fremtidig masteroppgave. Studentene som leser mest engelsk ytrer i større grad et ønske om å skrive masteroppgaven på engelsk, mens det er en motsatt tendens blant studentene som har en høyere andel norskspråklig pensumlitteratur.

Videre ser jeg i oppgaven nærmere på forhold som både direkte og mer indirekte har betydning for pensumlitteraturen og valg av språk. Ett kapittel ser nærmere på fordeler og ulemper med bruk av norsk og engelsk pensumlitteratur og hvor argumentene er mange og gode for bruken av begge, men hvor noen av argumentene for norsk synes å veie tyngst, i alle fall på innføringsnivå. Jeg går også nærmere inn på bokbransjens aktuelle debatt om boklov vs. fripris. Utfallet av denne debatten er svært viktig, da den mest sannsynlig vil ha stor innvirkning på fremtidig produksjon av fagbøker og i neste omgang tilgang på norsk- og engelskspråklig pensumlitteratur. Med tanke på kulturpolitiske mål vil et vedtak om en boklov være det mest ideelle, men her får man helt klart ulike svar og oppfatninger avhengig av hvem man spør.

Avslutningsvis ser jeg på domenetapsdebatten i våre skandinaviske naboland, og skisserer et læreboksamarbeid som jeg mener kan være med på å bidra til å styrke de skandinaviske språkene og begrense presset fra de engelskspråklige fagbøkene. I en tid hvor det å skrive

lærebøker bygger lite prestisje og har lav status blant fagpersoner, kan et samarbeid på tvers av de skandinaviske landene, med økonomiske og faglige incitament, sikre en god norsk og skandinavisk faglitteratur også i fremtiden.

Forord

Da har mai 2012 kommet, og tiden er inne for å levere masteroppgaven jeg har jobbet med det siste året. Først og fremst er jeg selvfølgelig svært glad og tilfreds for å kunne legge frem denne avhandlingen, men samtidig føler jeg et snev av vemod, da dette også innebærer at en fin og innholdsrik studietid nærmer seg slutten. På den annen side representerer dette også begynnelsen på en ny tilværelse, noe jeg ser frem imot med stor interesse. Når jeg nå sitter med den ferdigstilte oppgaven, er det selvfølgelig flere som fortjener en stor takk for å ha bidratt til å realisere denne oppgaven. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til mine veiledere, Unn Røyneland og Svein Lie. At dere sa ja til å være mine veiledere, og at dere fra dagen jeg presenterte prosjektet har hatt en positiv innstilling og hatt troen på mitt arbeid, har betydd utrolig mye for meg. Takk for verdifulle innspill og god veiledning underveis i arbeidet.

Språkrådet fortjener også en stor takk. Ved å få lov til å delta på Språkdagen og andre relevante seminarer, har dere bidratt til at jeg har fått faglige innspill og inspirasjon i mitt arbeid. I tillegg vil jeg takke for at dere synes temaet for oppgaven var såpass spennende at jeg var en av de heldige som mottok et mastergradsstipend fra dere. Andre som har vært helt avgjørende for at denne oppgaven kunne gjennomføres er de kursansvarlige ved de seks undersøkte utdanningsinstitusjonene, som både har vært behjelpelige med innsamling av pensumlitteratur og i tillegg har tatt seg tid til å svare på min spørreundersøkelse, samt alle studentene som også har svart på mine spørsmål. Takk skal dere ha! Jeg vil også takke venner og kjente som har bidratt til å holde motivasjonen oppe. Til sist, men ikke minst vil jeg gjerne takke familien min, foreldrene mine, Trude og Kristian, og mine søsken Ane og Olav for mange oppmuntrende ord og all støtte på veien.

Dette året har utgjort en interessant og lærerik prosess for mitt vedkommende. Jeg håper derfor det også vil fremstå som interessant lesning for deg som leser denne oppgaven.

Anders Bogen, Oslo, mai 2012

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Avhandlingens tema og formål	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Bakgrunn	3
1.4 Begrepsavklaring	5
2 Fare for domenetap i høyere utdanning og forskning?	8
2.1 Høyere utdanning og forskning – et utsatt domene	8
2.2 Pensumlitteraturens betydning	9
2.3 Har norsk fagterminologi en fremtid?.....	10
3 Tidligere forskning og rapporter	14
3.1 Pensumlitteratur i høyere utdanning – en undersøkelse av forholdet mellom norsk og engelskspråklig pensumlitteratur i fire grunnfag (1998).....	14
3.2 Myter og fakta om språk (2001).....	15
3.3 Språk i pensumlitteratur (2011).....	16
4 Sentrale språkpolitiske dokumenter og handlingsplaner	18
4.1 Norsk i hundre! Språkrådet (2005).....	18
4.2 Stortingsmelding 35 (2007-2008).....	19
4.3 Språkstatus 2011. Språkpolitisk tilstandsrapport fra Språkrådet.....	19
4.4 Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgskolar i Noreg. Universitets- og høgskolerådet (2006).....	20
4.5 UiO: Snart to hundre – Universitetet i Oslo og språket i internasjonaliseringens tidsalder (2006)/ Språkpolitiske retningslinjer for Universitetet i Oslo (2010).....	21

4.6 NHH: Ja takk, begge deler! Best of both worlds! Språkpolitiske retningslinjer for NHH (2009)	22
4.7 Er retningslinjene presise nok?.....	23
5 Metode	25
5.1 Valg av metode.....	25
5.2 Om utvalget av fag og utdanningsinstitusjoner.....	26
6 Pensumspråkundersøkelsen	29
6.1 Avgrensinger.....	29
6.2 Resultat fra undersøkelsen.....	30
6.3 Analyse av resultatene.....	33
6.3.1 Økonomi- og administrasjonsstudiene.....	34
6.3.2 Studiene innenfor statsvitenskap.....	36
6.3.3 Språkpolitiske retningslinjer= mer engelskbruk?.....	38
6.4 Ja takk, begge deler?.....	40
6.5 Oppsummering.....	43
7 Spørreundersøkelse til kursansvarlige	46
7.1 Metode.....	46
7.2 Spørsmålene.....	47
7.3 Resultater og analyser av spørreundersøkelsen.....	48
7.3.1 De faktaorienterte spørsmålene.....	50
7.3.2 Kursansvarliges holdninger og tanker knyttet til språkvalg i pensumlitteraturen.....	53
8 Spørreundersøkelse til et utvalg studenter	58
8.1 Metode og innsamling av data.....	58

8.2 Spørsmålene.....	59
8.3 Resultater og analyser av spørreundersøkelsen.....	61
8.3.1 Økonomi- og administrasjonsstudentene.....	62
8.3.2 Statsvitenskapsstudentene.....	65
8.3.3 Samlet konklusjon.....	69
9 Fordeler og ulemper ved valg av norsk/engelsk pensumlitteratur.....	71
10 Norsk faglitteratur sett fra bokbransjens side.....	77
10.1 Bokbransjens betydning for faglitteraturen.....	77
10.2 Boklov eller fripris på norsk faglitteratur?.....	78
11 Domenetapsdebatten utenfor Norges grenser.....	82
11.1 Et blikk mot våre skandinaviske naboland.....	82
11.2 Kan et tettere språklig samarbeid i Skandinavia bidra til å redusere sjansen for et fremtidig domenetap innenfor høyere utdanning?.....	86
12 Oppsummering og konklusjoner.....	91
12.1 Problemstillingen.....	91
12.2 Pensumlitteraturen og fagterminologiens betydning.....	91
12.3 Pensumundersøkelsen.....	92
12.4 Spørreundersøkelsene.....	94
12.5 Fordeler og ulemper ved norsk/engelsk pensumlitteratur.....	95
12.6 Norsk faglitteratur og bokbransjen.....	96

12.7 Et tettere språksamarbeid innenfor høyere utdanning i Skandinavia.....	97
12.8 Avsluttende ord	97
13 Litteraturliste.....	99
Vedlegg 1.....	107
Vedlegg 2.....	108

1 Innledning

1.1 Avhandlingens tema og formål

Det er liten tvil om at det engelske språket de siste par tiårene, og i stadig større grad, har tatt over for det norske språket i mange ulike deler av samfunnet. Mange mener derfor at det norske språket er satt under et stort press, noen går til og med så langt som å si at det norske språket er inne i sitt siste århundre. Overordnet fokus i denne oppgaven er å se nærmere på det flere beskriver som en økende fare for domenetap i Norge. Jeg har valgt å ta for meg det domenet som sannsynligvis, kanskje med unntak av arbeids- og næringslivet, er satt hardest under press, og der faren for domenetap av mange blir regnet som størst, nemlig innenfor akademia. På mange måter er det overraskende at utdanningsinstitusjonene, som ifølge Stortingsmelding nr. 35 (2007-2008), *Mål og mening*, skal ha en ledende rolle i å beskytte og videreutvikle det norske språket, samtidig er det domenet som i størst grad påvirkes av, og selv mest benytter, engelsk. Dette synes å fremstå som et paradoks som jeg ønsker å se nærmere på i denne oppgaven.

Den metodiske tilnærming skjer gjennom en grundig analyse av et utvalg pensumlitteratur, den kanskje mest sentrale delen av utdanningsinstitusjonenes formidling av fagstoff. I tillegg til å utforske valg av språk på denne pensumlitteraturen, vil det også være interessant å se hva slags holdninger og bevissthet både studentene og de fagansvarlige har tilknyttet dette. Samtidig vil jeg undersøke nærmere hvorvidt pensumlitteraturens språk også har innvirkning på andre aspekter ved utdanningsinstitusjonene, for eksempel om dette får konsekvenser for hva slags språk studenter velger å benytte seg av ved større oppgaver og avhandlinger, og hvilke konsekvenser dette eventuelt får for den norske fagterminologien. Dette er aspekter jeg mener er relevant å se nærmere på når man skal se hvilke resultater og konsekvenser valg av pensumlitteratur kan ha.

Det siste tiåret har debatten rundt faren for domenetap fått stor oppmerksomhet i mange ulike deler av samfunnet. Samtidig er presset fra engelsk språk noe som Norge langt ifra er alene om å bli eksponert for; omtrent alle europeiske land opplever det samme. Mange av disse landene, blant annet våre naboland Sverige og Danmark, var tidlig ute med å ta denne

situasjonen på alvor, mens Norge noen år hang et stykke etter. De siste 5-6 årene derimot, har Norge i langt større grad tatt inn over seg den aktuelle utviklingen, noe som blant annet har resultert i flere språkpolitiske dokumenter. Språkrådets strategidokument *Norsk i hundre!* og Stortingsmelding 35, *Mål og mening*, er kanskje de to språkpolitiske dokumentene som har hatt mest å si for hva slags retningslinjer som er lagt for hvordan man skal møte og takle spørsmålene knyttet til domenetap. Et annet språkpolitisk dokument, som har vært spesielt viktig innenfor academia, er Universitets- og høyskolerådets eget forslag til språkpolitikk ved Norges utdanningsinstitusjoner. Dette språkpolitiske dokumentet er et resultat av blant annet Universitets- og høyskoleloven, som slår fast i § 1-7 at: «Universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk» (Kunnskapsdepartementet 2010). Dette har i ettertid ført til at stadig flere universitet og høyskoler har valgt å utarbeide egne språkpolitikkdokumenter, hvor en betydelig del av innholdet nettopp dreier seg om forholdet mellom norsk og engelsk språk, eller parallellspråklighet som er det begrep som ofte blir brukt. Alle disse nevnte dokumentene, både de statlige språkstrategidokumentene og de aktuelle utdanningsinstitusjonenes språkpolitiske retningslinjer, vil være viktige bidrag i mitt arbeid med denne oppgaven. Spesielt blir det interessant å se om det er samsvar mellom det dokumentene sier om pensumspråk, og det som blir gjennomført i praksis.

1.2 Problemstilling

I all hovedsak er pensumlitteraturen i de norske studietilbudene enten på norsk eller engelsk. I denne oppgaven ønsker jeg å kartlegge omfanget av norsk og engelsk pensumlitteratur i første studieår av det økonomisk-administrative bachelorstudiet ved tre høyere utdanningsinstitusjoner og første studieår i statsvitenskapsstudiet ved tre universiteter. Universitets- og høyskolerådet (UHR) utarbeidet i 2006 et forslag til språkpolitikk for universiteter og høyskoler i Norge. Intensjonen var at en eventuell implementering av dette skulle tas videre av den enkelte institusjon. Dette har i varierende grad blitt tatt til følge.

Problemstilling for denne avhandlingen har jeg derfor formulert slik:

Både Universitets- og høgskolerådet og Mål og mening anbefaler at pensumlitteraturen (i alle fall i stor grad) er på norsk i første del av studieforløpet. Hvordan samsvarer det med realiteten i fagene økonomi og administrasjon og statsvitenskap ved et utvalg norske utdanningsinstitusjoner?

I hvilken grad kan det påvises forskjeller mellom de institusjonene som har utarbeidet formulerte regler og en egen språkpolitikk, og de som ikke har det, med tanke på andel norsk/engelsk pensumlitteratur?

I forlengelsen av dette arbeidet ønsker jeg på prinsipielt grunnlag å drøfte hvilke fordeler og ulemper valg av norsk og/eller engelsk pensumlitteratur medfører, i tillegg til at jeg vil se på holdninger til og tanker rundt bruk av norsk kontra engelsk pensumlitteratur blant kursansvarlige og studenter ved de aktuelle institusjonene.

1.3 Bakgrunn

I likhet med det som er tilfellet i de fleste andre land, er språket en viktig del av det norske folks identitet og nasjonalfølelse. Samtidig har vi i Norge hatt en litt spesiell språksituasjon ved at man har utarbeidet to offisielle målformer. Som følge av dette har Norge helt siden 1901 (landsmål/nynorsk) og 1907 (riksmål/bokmål) hatt egne rettskrivninger som bestemmer hva som er korrekt bokmål og nynorsk, i tillegg til en målpolitikk som har hatt fokus på hvordan de to målformene skal brukes i den norske skolen og i det offentlige rom (Språkrådet 2005). Fra siste halvdel av 1800-tallet, og gjennom store deler av 1900-tallet, var det nettopp denne situasjonen som var utgangspunkt for store deler av språkdebatten i Norge. Diskusjoner og uenigheter rundt ulike språkspørsmål er med andre ord ikke noe nytt i vår tid. Men selv om debatten og konflikten rundt norsk rettskrivning og mellom de to målformene fremdeles har en relativt stor plass i norsk språkpolitikk, har disse problemstillingene blitt tonet ned den siste tiden. De siste par tiårene kan man si at språkdebatten har endret seg fra først og fremst å omhandle internspråklige forhold, til å sette søkelys på det norske språkets påvirkning utenfra, og da spesielt fra engelsk. Det norske språket står med andre ord i dag overfor flere utfordringer, som på mange måter er mer krevende og vanskeligere å kontrollere enn det som har vært tilfellet tidligere.

Selv om begrepet *domenetap* er av relativt ny dato, har språkspørsmål rundt press fra engelsk vært stilt lenge i Norge. Allerede i 1945 skrev universitetslektor Åsta Stene om temaet i sin doktoravhandling. Også videre utover på 1900-tallet ble språkpresset fra engelsk oftere satt på dagsordenen, blant annet på de årlige nordiske språkmøtene, men da først og fremst med fokus på engelske lånord (UiB 2007). Den domenetapsdebatten vi ser i dag derimot er relativt ny. Ifølge Brit Mæhlum (2007) var det først ved årtusenskiftet at debatten virkelig tok til, da språkviteren og tidligere leder for Språkrådet, Sylfest Lomheim, på NRK Dagsrevyen annonserte at det norske språket var inne i sitt siste århundre. Han uttalte at innen hundre år hadde det engelske språket fullt og helt tatt over for det norske. Dette var selvfølgelig en meget kontroversiell uttalelse fra en så kjent og respektert språkviter som Lomheim. De kraftige reaksjonene lot ikke vente på seg, og plutselig var domenetap et tema veldig mange hadde sterke meninger om. Blant dem som kraftigst tok til motmæle overfor dette standpunktet, var Brit Mæhlum selv. Blant annet gjennom en intervjuartikkel i *Dag og Tid* (2002) svarer hun på og tilbakeviser Lomheims uttalelser. Hun er likevel enig med Lomheim i at det er en reell fare for at store deler av verdens 5-6000 språk kan dø ut. Samtidig påpeker Mæhlum at majoriteten av disse språkene er svært små, med et gjennomsnitt på bare noen få tusen talere. Til sammenligning er norsk et relativt stort og stabilt språk, som er blant de 200 språkene i verden som har over en million talere. Et annet godt argument for at det ikke er noen overhengende fare for norsk språkdød, er at det norske språket har et godt etablert skriftspråk i tillegg til at det står en stabil statsdannelse bak. Dette er argumenter som, ifølge Mæhlum og majoriteten av språkvitere, er med på å tilbakevise antagelsene om norsk språkdød i fremtiden. Men samtidig kan man jo spørre seg om uttalelsene til Lomheim er tatt ut av løse lufta, uten noe som helt hold i? Det har han jo selvfølgelig ikke gjort, og de aller fleste språkforskere, deriblant Mæhlum selv, er enige i at det norske språket i stadig større grad blir utsatt for press fra engelsk. Men her er det også veldig vesentlig å skille mellom språkdød på den ene siden og domenetap på den andre. Om ikke det er spesielt sannsynlig med norsk språkdød i overskuelig framtid, er det desto mer bekymring knyttet til at enkelte domener står i fare for å tape det norske språket til fordel for engelsk. Og det er nettopp problematikken rundt domenetap som skal være i fokus i denne oppgaven.

Det er på mange måter en bekymringsfull utvikling vi i dag er vitne til, og som må tas på alvor. Skal det norske språket ha en stabil fremtid hvor man både bevarer og videreutvikler

språket, er det viktig at norsk blir benyttet i så mange sammenhenger som mulig innenfor alle domener. Høyere utdanning og forskning har et spesielt stort ansvar til å bidra til en slik utvikling. Akademia er et prestisjefullt domene som stadig flere av dagens befolkning på en eller annen måte er en del av, og som dermed har stor påvirkningskraft på samfunnet forøvrig. På den annen side er det liten tvil om at engelsk har kommet inn i norsk språk for å bli, og det er også mange positive aspekter knyttet til dette. Den økte globaliseringen de siste tiårene kan man si har fremtvunget en internasjonalisering som Norge bør og skal være en del av.

Det stadig økende presset fra engelsk er, som allerede nevnt, ingen særegen norsk utvikling. Dette er en internasjonal trend hvor omtrent alle europeiske og «vestlige» land mer eller mindre er i samme situasjon som Norge. Likevel er Norge ifølge Mæhlum (2007), sammen med våre skandinaviske naboland, blant de land som i størst grad har blitt utsatt for denne utviklingen. Selv om denne utviklingen har gått relativt parallelt i Skandinavia, var både Sverige og Danmark tidligere ute enn Norge med å ta denne språksituasjonen innover seg. Sverige var tidligst ute med å utarbeide en språkpolitisk strategiplan, *Mål i Mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket* (2002), og Danmark fikk sin året etter, med *Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik* (2003). I 2005 fikk endelig Norge sitt språkpolitiske strategidokument, *Norsk i hundre!*, som Språkrådet utarbeidet på oppdrag fra myndighetene. Dette dokumentet har på mange måter vært starten på en mer målrettet språkpolitikk på flere plan. I kjølvannet av Språkrådets strategidokument, har også regjeringen utarbeidet en omfattende stortingsmelding om norsk språkpolitikk, Stortingsmelding 35 (2007-2008) *Mål og mening – Ein heilskapeleg norsk språkpolitikk*, som i dag er det dokumentet som er retningsgivende for hvordan dagens språkpolitikk skal utarbeides.

1.4 Begrepsavklaring

Domene

Domene er et begrep som blir benyttet i mange ulike sammenhenger, og har dermed ulikt meningsinnhold alt ettersom innenfor hvilken kontekst begrepet blir brukt. Jeg vil i denne oppgaven bruke begrepet slik Språkrådet har definert det; «et område for menneskelig aktivitet knyttet til bestemte tidspunkter, omgivelser og rollerelasjoner» (Språkrådet 2005:

16). Utdanning er et eksempel på et slikt domene, og underdomenet høyere utdanning vil først og fremst være det som ligger til grunn når jeg anvender begrepet domene i denne avhandlingen.

Domenetap

Begrepet domenetap blir ofte brukt både i form av en utvikling der det opprinnelige nasjonalspråket stadig taper terreng til fordel for engelsk, eller et annet fremmedspråk, eller det brukes om en tilstand som er et resultat av denne utviklingsprosessen, altså at et domene har gått tapt. Men i praksis har det ikke skjedd et slikt fullstendig domenetap innenfor noe domene i Norge, og derfor blir det også litt misvisende å bruke begrepet *domenetap* uten å presisere dette nærmere. Likevel finnes det eksempler på noen underdomener av disse domene som mer eller mindre har gjennomgått et slikt domenetap. Så selv om det ikke skjer et fullstendig tap innenfor et helt samfunnsdomene, kan det likevel skje et fullstendig tap innenfor et begrenset område av dette domene. Det førstnevnte meningsinnholdet har også fått betegnelsen *pågående domenetap*, som på mange måter er et tydeligere og mer eksakt begrep, hvis det er selve utviklingsprosessen man vil uttrykke seg om. I denne oppgaven vil jeg derfor først og fremst benytte meg av uttrykkene *fullstendig domenetap* og *pågående domenetap* for å belyse tematikken rundt domenetap.

Parallellspråklighet

Parallellspråklighet er et relativt nytt begrep, i alle fall i denne sammenhengen. Ifølge den danske professoren og lederen for Dansk Sprognævn, *Niels Davidsen-Nielsen*, stammer ordet parallellspråklighet opprinnelig fra 2001, da Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe bestilte en utredning om i hvilken grad de nordiske språkene hadde tapt terreng til engelsk. På konferansen, hvor disse utredningene ble presentert og diskutert, ble parallellspråklighet lansert som begrep av lederen for det svenske Språkrådet, Olle Josephson (Davidsen-Nielsen 2008). Etter den tid har begrepet blitt benyttet i stadig økende grad i hele Norden, spesielt i de siste dokumentene og handlingsplanene knyttet til språkpolitikken. I 2008 fikk Danmark til og med sitt eget senter for parallellspråklighet ved Københavns Universitet, Center for Internationalisering og Parallelsproglighed (CIP).

Samtidig som begrepet parallellspråklighet blir benyttet i stort omfang, er dette et begrep som det kan virke som mange legger litt ulikt innhold i. Hvis en domenetapsprosess stopper opp, og resultatet blir at man får en stabil situasjon der nasjonalspråket og fremmedspråket deler domenet seg imellom, kan vi snakke om en parallellspråklighet. Det kan også være snakk om bruk av flere enn to språk, men for Norge sin del er først og fremst norsk og engelsk de aktuelle språkene. Hva parallell språkbruk vil si derimot, med tanke på bruksfordelingen mellom språkene, er litt mer utydelig. I alle fall i de norske språkpolitiske dokumentene ser det ut som de fleste er enige i at ett språk, som i Norges tilfelle er norsk, alltid skal være det foretrukne språkvalget, mens fremmedspråket bare brukes der det av kommunikasjonsmessige grunner er nødvendig. Den danske lingvisten Peter Harder derimot deler grunntanken av begrepet inn i to punkter: ”Parallelsproglighed betegner en situation...: 1. hvor to sprog bruges side om side, 2. uden at det ene er underordnet eller marginaliseret i forhold til det andet” (Harder 2008). Punkt 1. vil nok alle være enige om er en beskrivelse som ligger inn under begrepet parallellspråklighet. Det andre punktet derimot finnes det andre som tolker annerledes. Hvis underordnet eller marginalisert vil si at begge språkene skal benyttes i mer eller mindre like stor grad, så strider i så fall denne grunntanken med mange av oppfatningene av begrepet her i Norge. Blant andre Stortingsmelding 35 (2007-2008), *Mål og mening*, slår ganske klart fast et ønske om at norsk skal være hovedspråket ved norske universitet og høyskoler, i tillegg til å utarbeide en parallellspråklig utvikling. Dette noe vage begrepet, som kan og blir forstått på ulike måter, er noe jeg også vil komme tilbake til senere i avhandlingen, under punkt 4.7.

2 Fare for domenetap i høyere utdanning og forskning?

2.1 Høyere utdanning og forskning – et utsatt domene

Det har foreløpig ikke skjedd noe fullstendig domenetap i noen av de store og viktige samfunnsområder i Norge, og mange mener at dette heller ikke vil skje i den nærmeste fremtid. Siden store deler av det norske samfunnet er basert på norsk språk, er det lite som tyder på at det norske språks eksistens er truet. Men selv om dette er tilfellet, er det likevel mulig at enkelte samfunnsområder kan gå tapt til engelsk. Domenet som ifølge blant andre Språkrådet (2005) er mest utsatt for press fra engelsk, i tillegg til arbeids- og næringslivet, er høyere utdanning og forskning. Innenfor disse samfunnsområdene foregår det noe som Brit Mæhlum kaller «pågående domenetap» (Mæhlum 2007). Det vil si at selv om det ikke har skjedd noe fullstendig domenetap ennå, er det altså en pågående prosess som er satt i gang. Og hvis denne prosessen får utvikle seg fritt uten noen slags form for iverksatte tiltak, kan dette etter hvert resultere i fullstendig domenetap. Dette virker det som flere og flere aktører i samfunnet nå har tatt innover seg, jamfør blant andre de generelle språkpolitiske dokumentene *Mål og mening* og *Norsk i hundre!*, men også innenfor universitets- og høyskolesektoren ser vi at stadig flere av de sentrale utdanningsinstitusjonene nå har vedtatt egne språkpolitiske retningslinjer for sin virksomhet. Noen av disse vil jeg se nærmere på i neste kapittel.

Dette er tiltak som må kunne ses på som positive med tanke på å unngå et fremtidig domenetap innenfor høyere utdanning og forskning, det er i alle fall med på å sette fokus på og øke bevisstheten rundt problematikken. Men hvordan disse språkpolitiske dokumentene og retningslinjene vil påvirke denne prosessen, er foreløpig, på flere områder, for tidlig å si noe sikkert om. Likevel vet vi at innenfor mange av underdomenene av høyere utdanning og forskning, er hovedtendensen at det blir benyttet mer og mer engelsk språk på bekostning av norsk. Spesielt gjelder dette på de høyere nivåene, hvor vi blant annet vet at flere og flere av mastergradsstudenter og doktorstipendiater skriver sine avhandlinger på engelsk. I 2001 var 81 prosent av alle doktorgradsavhandlingene på engelsk, mens bare 15 prosent ble skrevet på norsk. I 2007 viste en undersøkelse av Ragnhild Ljosland (2008), ved de tre største universitetene i Norge, at den engelskspråklige andelen hadde steget til 88,5 prosent, mot 10,6 prosent på norsk. Selv om det ikke er gjort noen spesifikke undersøkelser på dette området de

siste årene, er det mye som tyder på at utviklingen fremdeles går i retning av mer engelsk. Denne utviklingen kan ses på som uunngåelig, og av mange også ønskelig, mens andre igjen er mer skeptiske. Språkrådets *Norsk i hundre!* (2005) og Stortingsmeldingen *Mål og mening* (2007-2008) er eksempler på språkpolitiske dokumenter som ser på denne utviklingen med skepsis og ønsker å styrke det norske språkets stilling innenfor disse domeneene. Men som jeg vil komme nærmere inn på senere, er det mange vage begreper og forslag til tiltak i disse språkpolitiske retningslinjene som kan forstås på ulike måter, og dermed også blir praktisert ulikt, ofte i disfavør av norsk språkbruk.

2.2 Pensumlitteraturens betydning

Pensumlitteratur er noe alle studenter må forholde seg til fra dag én og gjennom hele sitt utdanningsforløp, og er derfor på mange måter den mest sentrale delen av utdanningsinstitusjonenes formidling av fagstoff til studentene. Det er av den grunn sannsynlig å tro at faglitteraturen som blir valgt som pensum, har stor betydning for studentenes læringsutbytte. Pensumlitteraturen er altså en meget viktig del av studiehverdagen og har stor innvirkning på hvordan det enkelte faget blir innarbeidet og forstått hos studentene. Det er derfor liten tvil om at pensumlitteraturen er av stor betydning, nærmest en bærebjelke mellom studentene og faget. Det som det derimot er større tvil om, er i hvilken grad valg av språk på pensumlitteraturen er av betydning. Er for eksempel engelsk faglitteratur et hinder i prosessen med å tilegne seg fagkunnskaper, eller er det en berikelse for både faget og studenten i det at man får en mer internasjonal vinkling? Det finnes ikke noe godt og enkelt svar på dette, og det vil variere sterkt mellom ulike fag, men også innenfor de forskjellige kursene. Samtidig vil det variere fra student til student. Noen vil dra god nytte av engelskspråklig litteratur, som noe som gir dem en ekstra dimensjon, mens det for andre vil være en større belastning enn det er til gagn. Det man imidlertid kan slå fast, er at norsk er det språket nordmenn kan best, og derigjennom at norsk også er språket man lettest tilegner seg ny kunnskap på.

Både nasjonal og internasjonal forskning bygger oppunder denne påstanden. Blant annet har Glenn Ole Hellekjær gjennomført studier av både elever ved videregående skoler og studenter ved høyere utdanningsinstitusjoner, som ganske klart viser at mange har vanskeligheter med å

lese engelske fagtekster. En undersøkelse av norske universitetsstudenters engelskferdigheter viste at rundt 30 prosent av de spurte hadde store problemer med å lese engelsk, mens 44 prosent synes det var vanskeligere å lese på engelsk enn sitt eget morsmål (Hellekjær 2009). På den annen side er nordmenn kjent for å være relativt dyktige i engelsk. Dette er ofte også tilfellet, i alle fall til en viss grad, men her er det viktig å skille mellom et hverdagspråk og et mer avansert akademisk språk. Jim Cummins har laget et skille mellom det han kaller «Basic Interpersonal Communicative Skills» (BICS) og «Cognitive/Academic Language Proficiency» (CALP) (Cummins 1984a, 1984b). Det er med andre ord stor forskjell på å beherske engelsk i hverdagssituasjoner og det å beherske et mer nyansert og akademisk engelsk. Selv om majoriteten av norske studenter har gode BICS-ferdigheter i engelsk, vil ikke det si at de samme har like gode CALP-kunnskaper. Dette er nok også en av årsakene til at så mange norske studenter sier at de sliter med å lese engelsk faglitteratur.

2.3 Har norsk fagterminologi en fremtid?

Det er liten tvil om at det i et lite land som Norge, med relativt små forskningsmiljø, er behov for å bruke en internasjonal fagterminologi for å kunne delta og bidra også utenfor nasjonale sammenhenger. Bruk av engelsk har dermed blitt mer vanlig i takt med det økende samarbeidet på tvers av landegrensene. Et spørsmål som i denne sammenhengen blir nærliggende å stille, er om det i fremtiden vil være behov for en egen norsk fagterminologi? En som har tatt til ordet for å uttrykke viktigheten av fortsatt å utvikle norsk fagspråk, er Birgit Brock-Utne. I Dagbladet-kronikken *Norsk truet som faglitterært språk?* (25/3-99) argumenterer hun for bruk av norsk fagspråk. For at et språk skal kunne overleve, mener Brock-Utne det er helt avgjørende at det aktuelle språket blir brukt på alle nivåer. Hun sier blant annet at «Utvikles ikke norsk språk som fagspråk på de aller høyeste nivå, vil dette bety en utarming av språket». Brock-Utne hevder med andre ord at mangel på norsk fagspråk og terminologi i ytterste konsekvens kan true hele det norske språks eksistens. Et eksempel hun trekker frem, hvor denne utviklingen har godt ganske langt, er Tanzania. Her må ofte tanzanianerne benytte seg av engelske ord og uttrykk når de skal forklare kompliserte faglige fenomener, fordi de ikke har utviklet egne begreper på disse fenomenene.

Også i Norge kan vi se tendenser til en slik utvikling. I Norges Handelshøyskole (NHH) sitt språkpolitiske dokument er det f. eks. gitt en del eksempler på språkbruk som blir benyttet i auditoriene ved NHH: «Det er consumer co-operation, det er intervjuer, det er whatever», «Du må nærmest ha performance kontrakter med alle, også gjøre recessment underveis» og «Måtte aligne de og stakeholderne» (NHH 2010: 5). Dette er eksempler på en slags kodeveksling mellom norsk og engelsk hvor faguttrykkene er engelske, mens resten er norsk. Om personene som har uttalt disse sitatene ikke kan de norske betegnelse der de uttrykker seg på engelsk, er det vanskelig å si noe om. Men uansett om det er fordi de ikke kan, eller at det bare er fordi det føles mest naturlig, er denne utviklingen bekymringsvekkende med tanke på å bevare en fremtidig norsk fagterminologi. Hvis engelske faguttrykk blir benyttet og valgt til fordel for den norske fagtermen, er der grunn til å tro at den norske fagterminologien etter hvert kan forsvinne. Fagterminologien er som mye annet avhengig av å bli benyttet regelmessig for å kunne videreutvikle seg, eller i det hele tatt kunne overleve.

I debatten om det norske fagspråkets fremtidsutsikter, er det lett å få følelsen av at man står overfor valget mellom på den ene siden kvalitet, som da vil si bruk av engelsk fagspråk, eller på den andre siden bruk av norsk fagspråk. Men er det egentlig tilfellet at man står overfor et slikt valg, og er det i så fall det engelske fagspråket som står for kvaliteten? I en debatt i Aftenposten for noen år tilbake, som tar for seg akkurat denne tematikken, skrev blant annet Gjert Kristoffersen følgende:

Enten vi liker det eller ikke, foreligger svært mye av kunnskapen knyttet til de fleste fagfelt på andre språk enn norsk. Det overordnede målet er at studentene, når de er uteksaminert, behersker faget best mulig. For oss innebærer dette at de behersker faget på morsmålet. Det vil være det best mulige redskapet for tanken så vel som yrkesutøvelsen. Men det er ingen motsetning mellom dette og det å beherske det engelske fagspråket best mulig i tillegg (Kristoffersen 2005).

Det er med andre ord ifølge Kristoffersen ikke noe «enten eller» med tanke på norsk versus engelsk fagspråk. Det beste er å kunne kombinere disse to språkenes fagterminologi. Bruk og videreutvikling av norsk fagspråk er positivt med tanke på at man tenker både bedre og mer presist på sitt eget morsmål, og dermed har større forutsetninger for å utvikle faget sitt. Engelsk fagterminologi derimot er en nødvendighet for å kunne dra nytte av og selv bidra i den internasjonale forskningen. Et av de viktigste argumentene for å opprettholde den norske fagterminologien ved norske utdanningsinstitusjoner, er knyttet til yrket studentene skal ut i etter endt utdanning. Som blant andre dokumentet *Både i pose og sekk* (2007) påpeker, Universitetet i Bergen sin språkpolitikk, er det et fåtall av studentene som går videre inn i en

forskerstilling eller i en jobb utenlands etter studiene. Majoriteten skal ut og praktisere et yrke i Norge, og derfor er det også et stort behov for å kunne formidle sitt fag på norsk. For eksempel en lærer, lege eller konsulent, som ikke har vært opplært i å bruke norsk fagspråk, har heller ikke de samme forutsetningene for å utøve yrket sitt på en optimal måte (UiB 2007).

Terminologiarbeid er ikke noe nytt i Norge, det har røtter helt tilbake til førkrigstiden. Det som er den store forskjellen på dette arbeidet fra den tiden og til i dag, er at terminologien utvikler seg i mye raskere tempo enn det som var tilfellet den gangen. Dette kan nok også være en av grunnene til at det i dag er et stort etterslep på å lage ny, samle inn og videreutvikle norsk terminologi, samt å gjøre den tilgjengelig (Språkrådet 2010). En annen viktig faktor ved terminologiarbeidet er knyttet til kostnader. Det å samle inn og tilrettelegge språkressurser til bruk er svært kostbart. Denne kostnaden blir heller ikke mindre av den grunn at Norge har to offisielle målformer, bokmål og nynorsk. Resultatet av disse utfordringene har som regel blitt at internasjonale og engelskspråklige termer blir tatt i bruk, ofte bare omgjort til norsk standard (Språkrådet 2011). Det faktum at det er svært få utdanningsinstitusjoner som utdanner studenter innenfor terminologi og fagspråk, er også en bekymringsvekkende tendens. I Norge, som er et relativt lite språksamfunn, som på flere arenaer er under press fra det engelske språket, er det på mange måter ganske oppsiktsvekkende at det bare er Universitetet i Agder som tilbyr en utdanning i terminologi og fagspråk, og heller ikke her er det mulig å ta en mastergrad i oversettelse (Språkrådet 2010). Ønsker man i Norge å opprettholde og styrke den norske terminologien, må i alle fall mulighetene til å ta en solid utdanning innenfor fagfeltet være til stede.

En skal likevel ikke svartmale situasjonen helt. De siste årene er det også blitt satt i gang en rekke gode tiltak for å ruste opp det norske terminologi- og fagspråkarbeidet. Som et resultat av Stortingsmelding 35 (2007-2008), *Mål og mening*, ble det i 2009 opprettet en egen terminologitjeneste i Språkrådet. Men enda viktigere i arbeidet for den norske fagterminologien er at det i forbindelse med omleggingen fra *Norsk språkråd* til *Språkrådet* i perioden 2004-2006, ble opprettet et eget fagråd med fokus på nettopp dette: *Fagråd for terminologi og fagspråk*. Dette har vært en sårt tiltrengt styrking av terminologiarbeidet i

Norge, siden det etter 2001, da Rådet for teknisk terminologi (RTT) ble nedlagt, ikke har vært ett organ som har hatt ansvaret for terminologiutviklingen, bare noen sporadiske prosjekter (Språkrådet 2011). Et annet tiltak, som også var et direkte resultat av *Mål og mening*, er etableringen av en ny norsk språkbank. *Mål og mening* sier følgende om hvorfor etableringen av en norsk språkbank er viktig: «Ein norsk språkbank er eit viktig språkpolitisk tiltak for å styrkja norsk språk i ei global språkutvikling der små språksamfunn er utsette for aukande press. Språk er dessutan den fremste beraren av kulturell identitet, og satsing på ein norsk språkbank er difor eit vesentleg og vidfemnande kulturtiltak i vår tid» (Kultur- og kirke departementet 2007-2008: 135). Behovet for en slik språkbank har blitt pekt på siden 1990-tallet, men først i 2010 ble Norsk språkbank realisert av Nasjonalbiblioteket. Denne språkbanken er en digital samling språklige data og verktøy som skal være et hjelpemiddel og en ressurs for å kunne lage norske språkteknologiske produkter og tjenester. Tiltakene jeg her har nevnt, er uten tvil positive og ett skritt i riktig retning for den norske fagterminologien. Samtidig er det fremdeles en lang vei å gå for å kunne «friskmelde» den norske fagterminologien. Dette vil være et langvarig arbeid som ikke har noen eksakt sluttdato, men vil være en kontinuerlig prosess som er viktig å videreutvikle for at det norske språket også i fremtiden skal være et samfunnsbærende språk, på alle nivåer. Uansett er det økende antallet av gjennomførte tiltak et tegn på at det er bevissthet rundt denne problematikken, og at man har et ønske om, og ser behovet for, å styrke den norske fagterminologien.

3 Tidligere forskning og rapporter

3.1 Pensumlitteratur i høyere utdanning – en undersøkelse av forholdet mellom norsk og engelskspråklig pensumlitteratur i fire grunnfag (1998)

Dette prosjektet ble utarbeidet av Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) på oppdrag fra en rekke aktører: Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Den norske Forleggerforeningen, Norsk språkråd, Norsk studentunion og Lærebokutvalget for høyere utdanning. Bakgrunnen for utarbeidelsen av denne undersøkelsen var en analyse som viste at norskspråklige lærebøker tapte terreng, i forhold til studentveksten, ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge (Dahl mfl. 1998). Denne forskningsrapporten tok for seg de fire grunnfagene *statsvitenskap*, *sosialøkonomi*, *fysikk* og *psykologi*, ved tre ulike utdanningsinstitusjoner. Samtidig som dette var en undersøkelse av utviklingen av forholdet mellom norskspråklig og engelskspråklig pensumlitteratur, ble det også gjennomført intervjuer av både ansatte og studenter ved de aktuelle fagene og institusjonene.

Hovedkonklusjon i denne rapporten var at det ikke var grunnlag for å påstå at engelskspråklig litteratur i stadig større grad ble brukt som pensumlitteratur i første del av studieforløpet. Likevel var det andre aspekter som ble avdekket, som på mange måter var interessante, men som kanskje ikke var like overraskende. Undersøkelsen viser at det er stor forskjell på psykologi og fysikk på den ene siden, som har bortimot all pensumlitteraturen på engelsk, og statsvitenskap og sosialøkonomi på den andre, som har et mye større innslag av norskspråklig faglitteratur. Ifølge de ansatte informantene kunne dette ha en sammenheng med at det hadde kommet mer norskspråklig faglitteratur på markedet de siste årene, og at det dermed var en sammenheng mellom at større tilgang på norsk litteratur også førte til mer bruk, noe som virker som en logisk forklaring (Dahl mfl. 1998). Tilgangen på norsk faglitteratur innenfor psykologi og fysikk derimot er mye mindre, noe som gjenspeiler seg i den store bruken av engelskspråklig pensumlitteratur. Intervjuene av studentene viste at det også her var et skille mellom fysikk- og psykologistudenter på den ene siden, som ønsket mer norskspråklig litteratur og fagterminologi, og statsvitenskap- og sosialøkonomistudenter på den andre, som enten mente at fordelingen mellom språkene på litteraturen var uproblematisk, eller at de helte mot at de ville ha en mer internasjonalt rettet faglitteratur. Selv om det viste seg å være

individuelle forskjeller, var hovedmønsteret at studentene som i stor grad benyttet engelskspråklig litteratur, ønsket mer norsk faglitteratur, og omvendt (Dahl mfl. 1998).

Som allerede nevnt var denne rapporten en studie av bare fire utvalgte fag. På bakgrunn av at denne utredningen skulle undersøke nærmere påstanden om at engelskspråklig litteratur i stadig større grad blir tatt i bruk som pensumlitteratur i høyskole- og universitetssektoren, er det fristende å si at uansett hva denne rapporten viser, så er denne undersøkelsen altfor smal til å trekke noen generelle konklusjoner. Hva som er status for disse fire undersøkte fagene kan med andre ord ikke si noe entydig om hvordan den generelle utviklingen går. Likevel er det viktig å påpeke at denne studien var en viktig pilotstudie til den mer omfattende utredningen NIFU gjennomførte et par år senere.

3.2 Myter og fakta om språk – Pensumlitteratur på grunnivå i høyere utdanning (2001)

I 2001 utgav Ida Katrine Riksaasen Hatlevik og Jorunn Dahl Norgård, på vegne av NIFU, den hittil mest omfattende forskningsrapporten om bruk av pensumlitteraturen i høyere utdanning. Rapporten ble utarbeidet på oppdrag fra det som den gang het Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, og var først og fremst en studie på grunnutdanningsnivå. En av årsakene til at departementet ville at NIFU skulle gjennomføre en slik studie, var at salgstallene fra forlagene viste en tendens til at antallet importert, engelskspråklig litteratur steg i Norge. I perioden 1992 til 1997 steg dette salget fra 150 til 200 millioner kroner (Brock-Utne 1999). Siden studenttallet i samme periode økte betydelig, skulle man kanskje tro at dette var en naturlig økning, men siden salget av norskspråklig litteratur holdt seg stabilt i samme tidsperioden, var det mange som uttrykte bekymring overfor denne utviklingen.

Undersøkelsen til Hatlevik og Norgård (2001) derimot konkluderer med at den norske pensumlitteraturen har holdt seg stabil, eller kanskje til og med økt litt, i tjueårsperioden fra 1980, først og fremst på bekostning av dansk og svensk litteratur. Ifølge undersøkelsen hadde heller ikke den engelskspråklige pensumlitteraturen økt, men holdt seg noenlunde stabil. Dette var nok et overraskende resultat for mange, de fleste hadde ventet at pensumlitteraturens utvikling hadde gått i engelskspråklig favør. En av årsakene til at

resultatene ble som de ble, kan ha en sammenheng med at undersøkelsen bare har sett på pensumlitteraturen på grunnivå. Resultatet ville helt klart vært annerledes dersom pensumlitteraturen for hele studieforløpet hadde blitt undersøkt. Årsaken til dette er først og fremst at jo lenger ut i studieforløpet man kommer, jo mer akseptert, og ofte mer nødvendig, er bruk av engelskspråklig faglitteratur. Ser vi for eksempel på to av institusjonene jeg skal undersøke nærmere i denne oppgaven, så er ca. halvparten av Norges Handelshøyskoles (NHH) masterprogrammer engelskspråklige, mens hos BI er hele sju av åtte masterprogrammer internasjonale og dermed engelskspråklig. I NHHs språkpolitiske retningslinjer står det blant annet at masterprogrammet skal være: «et program som er attraktivt for både norske og internasjonale studenter» (NHH 2010: 6). Underforstått betyr dette at både mye av undervisningen og faglitteraturen må være engelskspråklig. Dette er mer en regel enn unntaket på studier på høyere nivå ved utdanningsinstitusjoner i Norge. Slik må det også være hvis man vil ha internasjonale studier som tiltrekker seg utenlandske studenter og fagpersoner, noe som er ønskelig for å styrke kvaliteten på utdanningen.

Hatlevik og Norgårds rapport viste også, kanskje ikke veldig overraskende, at andelen engelskspråklig litteratur varierer til tider mye mellom fagområder, men også mellom de ulike typene institusjoner. Det er for eksempel mer bruk av engelsk pensumlitteratur på universiteter enn det som er tilfellet på høyskoler, og i tillegg er det vanligere med engelskspråklig litteratur i naturvitenskapelige fag som f.eks. fysikk og kjemi enn det er i humanistiske fag eller samfunnsfag (Ljosland 2003). Hvis man skal trekke noen konklusjoner angående domenetap ut ifra denne rapporten, er det med andre ord ikke det norske språket som har lidd det største tapet, snarere de andre skandinaviske språkene.

3.3 Språk i pensumlitteratur (2011)

Den foreløpig siste studien av språket på pensumlitteraturen ved høyere utdanning, er rapporten Vera Schwach og Carmen From Dalseng utarbeidet i 2011 på oppdrag fra Språkrådet. Dette er en oppfølger til rapporten som ble utgitt for godt og vel ti år siden, men er dessverre betydelig mindre i omfang. Det ideelle hadde selvfølgelig vært å undersøke de samme fagene som ble studert av Hatlevik og Norgård (2001), men dette lot seg ikke gjøre av økonomiske årsaker. Det kan derfor være litt problematisk eller misvisende å sette resultatene

fra de to rapportene opp mot hverandre. Likevel mener Schwach og Dalseng (2011) at det er mulig å sammenligne tallmateriale i de ulike undersøkelsene. De samlede resultatene for de fem fagene som ble kartlagt, viser at andelen norsk pensumlitteratur på første studieår har økt i tiårsperioden fra 2000. I 2010 leste studentene 73 prosent av pensumlitteraturen på norsk, mens 25 prosent var engelskspråklig og de resterende 2 prosentene var på et annet skandinavisk språk. I 2000 derimot var fordelingen mellom norsk- og engelskspråklig pensumlitteratur 65 og 33 prosent, mens den skandinaviske andelen var på samme nivå. Også denne undersøkelsen viste, ikke overraskende, store forskjeller på språkbruk mellom både fagene og de ulike utdanningsinstitusjonene.

Som vi til nå har sett, har alle rapportene som har blitt lagt frem de senere årene, kommet frem til tilnærmet samme konklusjon, nemlig at det ikke er noe som tilsier at utviklingen går i retning av at engelskspråklig faglitteratur tar over på bekostning av norsk litteratur. Her er det imidlertid viktig igjen å påpeke at alle undersøkelsene tar utgangspunkt i grunnivået i høyere utdanning. Hadde rapportene sett samlet på bruk av faglitteratur for hele utdanningsforløpet, ville resultatene antageligvis sett annerledes ut. En annen forklaring på at norskspråklig pensumlitteratur fortsatt opprettholder sin posisjon i konkurranse med engelsk, kan være at man har rettet større oppmerksomhet på nettopp denne problematikken i universitets- og høyskolesektoren.

4 Sentrale språkpolitiske dokumenter og handlingsplaner

4.1 Norsk i hundre! Språkrådet (2005)

De siste 5-6 årene har vi sett at det har kommet flere initiativer for å utvikle en ny språkpolitikk i Norge, både på nasjonalt plan og lokalt blant ulike institusjoner. Strategidokumentet *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi.*, som ble utarbeidet av Språkrådet i 2005, var det første store språkpolitiske initiativet og ble på mange måter startskuddet for en mer målrettet språkpolitikk her i landet. Strategidokumentet staker ut en generell språkpolitikk for ulike domener og kommer med forslag til løsninger til hvert enkelt samfunnsområde. Høyere utdanning og forskning er ett av hoveddomenene som blir diskutert i dokumentet, og her sies det blant annet at: “Skal vi lykkes i å sikre fortsatt bruk av norsk innenfor denne sektoren, må samfunnet og institusjonene selv ta ansvar. Begynnerundervisning på norsk må lovfestes, og institusjonene må pålegges å utarbeide språkstrategier som sikrer parallellspråklighet” (Språkrådet 2005: 69). Videre i rapporten slår Språkrådet fast at det mangler en bevisst holdning blant institusjonene i forhold til språkvalg, og at disse valgene ofte må tas av fagmiljøene eller i enkelte tilfeller av faglæreren selv. Institusjonenes og myndighetenes mangel på slike retningslinjer mener Språkrådet er et problem, og heller ikke spesielt heldig for norsk som fagspråk og terminologi. Blant forslagene til språkpolitiske retningslinjer Språkrådet gir innenfor høyere utdanning og forskning, er følgende:

1. Det må tas inn som egen bestemmelse i lov om universiteter og høyskoler at sektoren har et viktig ansvar for at norsk fagspråk skal utvikles og brukes innenfor alle fagmiljøer, i tillegg til engelsk og eventuelle andre språk. Loven må kreve at institusjonene utarbeider språkstrategier som blant annet spesifiserer hvordan målet skal nås.
2. Begynnerundervisning skal skje på norsk. Engelsk innføres gradvis når den norske terminologien er etablert.
3. Støtten til utgivelse av lærebøker på norsk for høyere utdanning må videreføres og styrkes (Språkrådet 2005: 81).

4.2 Stortingsmelding 35 (2007-2008)

Stortingsmelding 35 (2007-2008), *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*, er et stort og viktig dokument for den nasjonale språkpolitikken i Norge. Daværende kulturminister, Trond Giske, skriver blant annet dette i forordet til meldingen: “Aldri tidlegare er det her i landet lagt fram eit så omfattande stortingsdokument som på ein systematisk måte drøftar den norske språksituasjonen. Og ikkje sidan 1970 har Stortinget hatt ein brei språkpolitisk debatt på grunnlag av ei eiga melding frå regjeringa” (Kultur- og kyrkjedepartementet 2007-2008). *Norsk i hundre!* er det sentrale dokumentet som er lagt til grunn for denne stortingsmeldingen, og er i likhet med Språkrådets strategidokument utarbeidet med ønske om å gi grunnlag for en ny og bedre språkpolitikk. Hovedformålet i meldingen er å sikre og videreutvikle det norske språket slik at det også vil være det samfunnsbærende språket i Norge i fremtiden. Det er med andre ord et sterkt ønske om at det norske språket skal brukes på alle samfunnsområder og i alle sammenhenger så langt det lar seg gjøre, og dermed påpeker stortingsmeldingen viktigheten av å ha en bevisst holdning til valg av språk.

4.3 Språkstatus 2011. Språkpolitisk tilstandsrapport fra Språkrådet

Språkstatus 2011 er den andre i rekken av språkpolitiske tilstandsrapporter utarbeidet av Språkrådet. Dette er en statusrapport som skal legges frem hvert år i tiden fremover, og som skal være grunnlaget for Kulturdepartementets fremtidige språkmeldinger (Språkrådet 2011). Tilstandsrapporten har mye til felles med oppbyggingen og strukturen i *Mål og mening*, samtidig som rapporten legger frem ny kunnskap som har kommet frem etter Stortingsmeldingen ble fremlagt. Hovedformålet med språkstatusrapporten er først og fremst å gjøre rede for status på tiltakene som ble lagt frem i *Mål og mening* og andre relevante språkpolitiske strategier. Rapporten understreker samtidig at *Mål og mening* er en omfattende melding, og at det dermed vil ta tid å gjennomføre de anbefalte tiltakene. Ser man på statusen for lærebøker og vitenskapelig publisering på norsk, viser den at det øker i absolutte tall. Likevel taper den norskspråklige publiseringen i realiteten terreng ettersom den engelskspråklige veksten er mye større (Språkrådet 2011). Ifølge rapporten delte det statlige læremiddelutvalget for høyere utdanning i 2010 ut i overkant av 4,7 millioner kroner i støtte til 73 lærebokutgivelser. Selv om dette var en minimal økning fra året før, har denne støtten

blitt redusert det siste tiåret og foreslått fjernet. Dette på tross av at det ifølge *Mål og mening* er ønskelig å styrke en slik tilskuddsordning.

4.4 Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgskolar i Noreg. Universitets- og høgskolerådet (2006)

I 2005 ble det oppnevnt en arbeidsgruppe i Universitets- og høgskolerådet (UHR), som fikk i oppgave å utarbeide et forslag til en nasjonal språkpolitikk for universitets- og høyskolesektoren i Norge. Prosjektet ble ledet av tidligere rektor ved Høgskolen/Universitetet i Agder, professor i nordisk språkvitenskap, Ernst Håkon Jahr. Det første som blir understreket i rapporten er at: “Kunnskapsutviklinga i Noreg strekkjer seg langt vidare enn grensene for det norske språket, noko som har skapt behov for ein språkpolitisk strategi” (UHR 2006: 4). Målet for denne rapporten er altså å komme med en del retningslinjer som er ønskelig at de ulike utdanningsinstitusjonene drøfter og innarbeider i sine egne språkpolitiske dokumenter. Gjennom rapporten kommer UHR med en lang rekke anbefalinger hvor hovedvekten av dem dreier seg om forholdet mellom norsk og engelsk. Blant de 32 anbefalingene som blir langt frem i rapporten er det blant annet et ønske om at “undervisningsspråket bør vere norsk dei to første studieåra” (UHR 2006: 10), i likhet med anbefalingen i *Norsk i hundre!*.

Rapporten trekker også frem viktigheten av å opprettholde og styrke støtten til utgivelser av norske lærebøker. Men samtidig påpeker de at utgangspunktet for valg av faglitteratur først og fremst skal være kvalitativt gjennom å lete etter de beste lærebøkene i markedet. Dette fører ofte til et vanskelig dilemma i fagene hvor de beste lærebøkene er engelskspråklig. Skal man da velge de beste fagbøkene, eller er det bedre av hensyn til studentene å velge norske lærebøker som gjør læringen enklere? Dette er en problemstilling jeg vil komme nærmere tilbake til. Hvis man skal prøve seg på en forenklet sammenfatning av UHR-rapportens anbefalinger kan man si at deres ønske er at norsk skal, så langt det lar seg gjøre, være hovedspråket i formidlingen, mens engelsk først og fremst skal være hovedspråket i publiseringen av forskning.

4.5 UiO: Snart to hundre – Universitetet i Oslo og språket i internasjonaliseringens tidsalder (2006)/ Språkpolitiske retningslinjer for Universitetet i Oslo (2010)

Universitetet i Oslo (UiO) ble tidlig i 2006 den første utdanningsinstitusjonen som utarbeidet et forslag til vedtak om en egen språkpolitikk, etter at UHR samme året hadde kommet med en anbefaling til alle utdanningsinstitusjoner om å få på plass slike retningslinjer. Dette forslaget til språkpolitikk slår fast at hovedspråket ved institusjonen skal være norsk, og går på mange måter lenger i å slå fast dette enn hva UHR gjør i sitt framlegg. Dette var en ganske omfattende innstilling, som ble ledet av professor Helge Hveem. Men selv om UiO var tidlig ute med dette forslaget til egen språkpolitikk, gikk det flere år før retningslinjene ble vedtatt, og da i ny drakt. Først i september 2010 ble de nye språkpolitiske retningslinjene godkjent av rektor ved UiO, Ole Petter Ottersen. Selv om mange av forslagene til Hveem-utvalgets innstilling ble videreført inn i de vedtatte retningslinjene, var det langt fra alt som ble foreslått i 2006 som fikk plass. Slik sett kan man sammenligne *Snart to hundre* (2006) med Språkrådets *Norsk i hundre!* (2005), ved at begge har status som forslag til vedtak, og dermed ikke er vedtatte retningslinjer. I et intervju i Uniforum sier Hveem blant annet: «Eg er nøgd med at dei språkpolitiske retningslinjene slår fast at norsk skal vera hovudspråket på UiO, men ikkje at det har tatt fire og eit halvt år å få dei godkjende», da han kommenterte de nye retningslinjene i en artikkel i Uniforum (Toft 2010).

I samsvar med oppfordringen til *Snart to hundre*, ble det altså slått fast i de vedtatte retningslinjene i 2010 at norsk skal være hovedspråket på Universitetet i Oslo. Samtidig blir det understreket at UiO skal fremme parallellspråklighet, som ifølge UiOs retningslinjer vil si at samtidig som norsk skal ivaretas som hovedspråk, skal det bli lagt til rette for språklig mangfold, hvor det primære fremmedspråket er engelsk. I likhet med *Mål og mening* slår UiO sin språkpolitikk fast at: «Engelsk eller andre fremmedspråk skal brukes i de sammenhenger der det er faglig hensiktsmessig eller nødvendig» (UiO 2010). Dette er en formulering som på mange måter er lite presis, og som kan tolkes og praktiseres på ulikt vis, noe jeg også kommer nærmere inn på under punkt 4.7. En annen viktig retningslinje i språkpolitikkdokumentet er knyttet til de andre skandinaviske språkene. Både dansk og

svensk blir ved UiO regnet som undervisningsspråk, på likt nivå med det norske språket. Dette innbyr til et tettere samarbeid på tvers av de skandinaviske landene, noe som kan være et viktig ledd i arbeidet mot et fremtidig domenetap innenfor høyere utdanning.

4.6 NHH: Ja takk, begge deler! Best of both worlds! Språkpolitiske retningslinjer for NHH (2010)

Norges Handelshøyskole (NHH) er kanskje det beste eksempelet på en utdanningsinstitusjon som har tatt problemstillingene rundt norsk versus engelsk på alvor. En omfattende språkpolitikk, som ble utarbeidet i 2009, med en tilstandsrapport og forslag til retningslinjer viser at institusjonen ønsker å ta tak i denne tematikken. En av årsakene til at nettopp NHH er den institusjonen som peker seg litt ut, kan være at utviklingen her, med tanke på bruk av engelsk, hadde gått ganske langt og lengre enn ved de fleste andre utdanningsinstitusjoner. NHH viser gjennom sitt språkpolitiske dokument at de innser at de som institusjon har et stort ansvar med tanke på å bevare og videreutvikle det norske språket. Innledningsvis skriver de blant annet at:

NHH har som den ledende økonomisk-administrative utdanningsinstitusjonen i Norge et særskilt ansvar for forskning, utdanning og formidling innenfor våre fagområder... Ny kunnskap må kunne formidles til både studenter og allmennhet på en forståelig måte, og NHH må derfor ta ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk som fagspråk (NHH 2010: 5).

Samtidig viser NHH til viktigheten av å ha en internasjonal tilnærming, som skal bidra til et godt omdømme både i og utenfor Norge, og i tillegg sikre en god kvalitetsutvikling. I likhet med de fleste andre rapporter og språkpolitikkdokumenter, står begrepet *parallellspråklighet* også her veldig sentralt. NHH tolker begrepet dithen at “en i tillegg til norsk bruker engelsk, eller et annet fremmedspråk, når det er formålstjenlig. Videre innebærer det at en bør unngå ureflektert og automatisk bruk av engelsk” (NHH 2010: 8). Det ligner på innholdet i språkplakaten NHO lanserte i samarbeid med Språkrådet i 2009, “Bruk norsk når du kan, og engelsk når du må”. Dette er på mange måter en god regel å etterfølge, men spørsmålet blir om man ikke ofte ser seg nødt til å bruke engelsk. Spesielt ved såpass internasjonale utdanningsinstitusjoner som NHH, hvor man har en betydelig andel med utenlandske, ikke-norskspråklige studenter og ansatte, er det ofte nødvendig å benytte seg av engelsk, det være seg i undervisningssituasjoner, pensumlitteratur eller administrasjonsspråk. Det er med andre ord i mange tilfeller utfordrende å oppfylle ønsket om at norsk skal være hovedspråket ved

institusjonen. Ett av tiltakene NHH har satt i gang som følge av dette, er at de i noen tilfeller tilbyr kurs hvor man kan velge mellom et norskspråklig eller et engelskspråklig alternativ (NHH 2010).

4.7 Er retningslinjene presise nok?

Ved første gjennomlesning av de ulike språkpolitikkdokumentene jeg til nå har sett på, kan man få inntrykk av at dokumentene er relativt tydelige og konkrete i sin utforming. Hvis en derimot ser litt nøyere på disse institusjonenes språkpolitikk, slik jeg har forsøkt å gjøre, ser man at mange av begrepene og formuleringene som blir valgt, er ganske vage og kan være flertydige. Som vi også kjenner fra mange andre saker, kan uklare begreper ofte være politisk nyttige. Spesielt i politiske saker hvor flere ting er ønskelig å oppnå på en og samme gang, kan bruk av begreper og formuleringer som kan tolkes på ulike måter ofte være en fordel. Dette virker også å være tilfellet i den norske språkpolitikken, og da spesielt den delen som går på forholdet mellom norsk og engelsk språkbruk. Her vil man på den ene siden styrke og videreutvikle det norske språket, slik at nasjonalspråket fremstår som det samfunnsbærende språket også i tiden som kommer. Samtidig ser man behovet for, og viktigheten av, både å bruke og å ha god kunnskap til det språket som av mange blir regnet som en trussel mot vårt nasjonalspråk, nemlig engelsk.

Parallellspråklighet, eller parallellspråkbruk som bl.a. *Mål og Mening* betegner det som, er et godt eksempel på et prinsipp som har fått gjennomslag i stort sett alle utredninger de senere årene, men som kan, og på mange måter blir, tolket på flere måter. Parallellspråklighet blir gjerne sett på som et tiltak som er til fordel for det norske språket, men er egentlig det tilfellet? Ifølge *Norsk i hundre!* (2005) kan man bruke engelsk hvis det av kommunikasjonsmessige årsaker er nødvendig, mens *Mål og mening* går enda lenger ved å si at engelsk kan brukes i stedet for norsk når det er formålstjenlig eller nødvendig. Her kan man jo stille seg spørsmålet om ikke bruk av engelsk nesten alltid på en eller annen måte vil være formålstjenlig. Dersom det er tilfelle kan man i alle fall argumentere imot at parallellspråklighet er et tiltak som er til fordel for norsk språkbruk, men at det snarere er tvert om. Slike uklare begreper, som man kan legge ulik mening i avhengig av hvordan man tolker dem, fører, slik jeg ser det, til få eller ingen begrensninger for engelsk språkbruk innenfor

akademia. Eller sagt på en annen måte, slik Anders Johansen påpekte på Språkrådets Språkdag 2011, så kan det virke som «favoriseringen av norsk alltid må vike ved konflikt med et hvert annet hensyn». I praksis er det altså ofte engelsken som vinner «drakampen» i de tilfellene hvor de to språkene står opp mot hverandre.

Andre begreper som forekommer ofte i disse nasjonale språkpolitikkdokumentene er for eksempel ord som: primært, til vanlig, i utgangspunktet osv. Dette er ord og uttryksformer som er svært vage og vide i sin utforming, og som på mange måter kan virke som legger ansvaret mer over på de enkelte institusjonene om hvordan de vil gjennomføre sine tiltak. Det er for så vidt vel og bra, men utgangspunktet for disse dokumentene er likevel å komme med forslag til noen bestemte retningslinjer som kan gjøre det enklere for den enkelte institusjonen å foreta noen konkrete tiltak. Dette er noe jeg mener ikke alltid kommer like godt frem i de statlige utredningene. Disse språkpolitikkdokumentene er med andre ord lite konkrete, ved at de for eksempel ofte vil «fremme» eller «styrke noe», men kommer relativt sjelden med konkrete tiltak. Det er kanskje også en av hovedårsakene til at bare en liten del av tiltakene som blir foreslått i *Mål og mening*, er gjennomført.

Ifølge Anders Johansen er bare en fjerdedel av tiltakene realisert, halvparten er fremdeles ikke gjennomført, mens resten er tiltak som er såpass rundt formulert at det nærmest er umulig å kunne si om de er gjennomført eller ikke. Disse runde formuleringene kjenner vi godt igjen fra stort sett all politisk virksomhet, jo rundere og mindre konkrete formuleringene er, jo mindre forpliktende blir tiltakene for de som utarbeider dem. Jeg skal likevel være forsiktig med å trekke den konklusjon at personene som har utarbeidet disse språkpolitikkdokumentene, bevisst har formulert seg lite konkret og upresise, for derigjennom ha et mindre forpliktende ansvar for at tiltakene blir gjennomført. Jeg tror det er like sannsynlig at dette er et resultat av mer eller mindre ubevisste valg som blir gjort som følge av usikkerheten rundt hvordan man skal oppnå ønske om den parallelle norskengelske språkbruken i akademia.

5 Metode

5.1 Valg av metode

Det finnes mange måter å få mer og bedre kunnskap om domenetapsprosessen innenfor høyere utdanning og forskning. Jeg har i denne oppgaven valgt å se nærmere på pensumlitteraturen ved et utvalg utdanninger og utdanningsinstitusjoner, og hvor målet er å kartlegge omfanget av norsk og engelsk pensumlitteratur ved de undersøkte fagene og institusjonen. Hovedårsaken til at jeg har valgt å se nærmere på nettopp pensumlitteraturen, er at jeg mener faglitteraturen studentene leser er den mest sentrale delen av utdanningsinstitusjonenes formidling av fagstoff. Samtidig som pensumlitteraturens språk også kan ha innvirkning på språkvalg ved andre deler av utdanningsinstitusjonene. Hvis for eksempel et fag har størstedelen av sin pensumlitteratur på engelsk, vil det i mange tilfeller også være mer sannsynlig at ulike skriftlige oppgaver, eksamensbeskrivelser o.l., vil bli skrevet på engelsk fremfor norsk, og omvendt. I likhet med NIFUs tidligere pensumlitteraturundersøkelser, som jeg allerede har gjort rede for, har også jeg valgt å ta for meg pensumlitteraturen på første del av studieforløpet, som i mitt tilfelle vil si de to første semestrene av bachelorutdanningen. Årsaken til det er først og fremst at det er på dette nivået som de fleste argumenterer for at pensumlitteraturen skal være på norsk. Blant annet i rapporten *Norsk i hundre!* er man ganske klare på dette, ved å si at «Begynnerundervisning skal skje på norsk. Engelsk innføres gradvis når den norske terminologien er etablert» (Språkrådet 2005: 81). Med begynnerundervisningen mener de altså at foreleseren holder sine seminarer og forelesninger på norsk, men samtidig er det mer eller mindre en forutsetning at også mesteparten av faglitteraturen er på norsk for å kunne innfri ønsket om at studentene skal etablere en norsk fagterminologi. Den samme sterke anbefalingen blir også lagt frem i UHR sitt forslag til språkpolitikk. Jeg synes med andre ord det er av større interesse å undersøke om disse anbefalingene i praksis blir fulgt ved de fagene og institusjonene jeg har valgt, fremfor å undersøke tilstanden på et høyere nivå, hvor det ofte både er mer nødvendig og større aksept for bruk av engelsk.

Så vidt meg bekjent finnes det i alle fall to mulige metoder for innsamling av pensumlitteratur, med tanke på å kartlegge forholdet mellom bruk av norsk og engelsk faglitteratur. En måte å gjøre det på er å ta utgangspunkt i antall norske og engelske titler på

pensumlistene for deretter å beregne prosentandelen. Dette er en metode som blant andre Jorunn Dahl (1998) benyttet seg av i sin NIFU-undersøkelse om pensumlitteratur i høyere utdanning. En annen mulig fremgangsmåte er å samle inn all pensumlitteraturen for deretter å gjennomføre en optelling av antall sider. Jeg har valgt å benytte meg av den siste, fordi jeg mener det er den sikreste og mest pålitelige fremgangsmåten for å få valide resultater. Spesielt er det tilfelle i dagens utdanningsforløp hvor fag som bruker kompendier som en del av pensumlitteraturen, i tillegg til rene fagbøker, er mer regelen enn unntaket. Det ville med andre ord vært veldig upresist å basere resultatene ut ifra titlene på tekstene, siden mange av kursene jeg undersøker benytter seg av kompendier o.l. som inneholder ulike artikler eller utdrag fra andre lærebøker. Hvis en tittel på en fagbok, hvor hele innholdet var pensum, og en artikkel på noen få sider skulle bli likestilt, sier det seg selv at resultatet ville blitt misvisende. Metoden jeg har valgt å bruke gav seg derfor mer eller mindre av seg selv.

5.2 Om utvalget av fag og utdanningsinstitusjoner

Siden dette er en undersøkelse i form av en masteroppgave, med relativt få ressurser og begrenset med tid, ville jeg tatt meg vann over hodet hvis formålet mitt var å gi en generell tilstandsrapport på hvordan forholdet er mellom norsk og engelsk pensumlitteratur er i høyere utdanning i dag. Dette er et svært omfattende, tidskrevende og kostbart arbeid, og det er derfor heller ikke blitt gjennomført en slik samlet kartlegging av hvordan forholdet mellom norsk og engelsk pensumlitteratur er i universitets- og høyskolesektoren. Den mest omfattende utredningen hittil er, som vi har sett, NIFU sin rapport fra 2001, men denne tok altså bare for seg grunnutdanningen. I min empiriske undersøkelse har jeg valgt å ta for meg to av de mest populære bachelorutdanningene her i landet, med tanke på antall studenter, nemlig *økonomi og administrasjon* og *statsvitenskap*. At disse to studieretningene har et betydelig antall studenter, er også en av årsakene til at jeg nettopp valgte disse. Samtidig er dette to utdanninger som tradisjonelt verken har vært preget av veldig mye engelsk pensumlitteratur, slik som for eksempel fysikk- og psykologistudiet, eller bare har vært preget av norsk litteratur, slik som for eksempel sykepleiefaget. Fagene jeg har valgt å undersøke mener jeg derfor, i større eller mindre grad, representerer et slags gjennomsnitt av norsk høyere utdanning. En annen viktig årsak til at jeg har valgt å se nærmere på økonomi- og administrasjonsutdanningen, er at fagområdene innfor denne utdanningens første år er relativt standardisert, og at de dermed egner seg til en sammenligning. Det er altså mer eller mindre

de samme kursene og temaene som blir undervist ved de ulike utdanningsinstitusjonene de to første semestrene, noe som gjør det ekstra interessant å sette dem opp mot hverandre. Samtidig vet vi at fagene innenfor økonomi- og administrasjonsutdanningen i stor grad tradisjonelt har sitt ståsted i og opphav fra angloamerikansk tradisjon. Dette er med andre ord et internasjonalt fagområde som i tillegg til den nasjonale utviklingen, også må holde seg oppdatert på den internasjonale.

Når det gjelder utvalget av utdanningsinstitusjoner jeg skal se nærmere på, har jeg valgt å ta for meg tre ulike høyskoler for sammenligning av økonomi- og administrasjonsutdanningene; Norges Handelshøyskole (NHH), Handelshøyskolen BI og Høgskolen i Telemark (HiT). Selv om denne utdanningen er ganske standardisert, og kursene går mer eller mindre parallelt ved de ulike utdanningsinstitusjonene, spesielt på førsteåret av bachelorutdanningen, er det relativt store forskjeller mellom de ulike institusjonene som tilbyr dette studiet. Jeg har derfor prøvd å velge ut noen litt ulike typer utdanningsinstitusjoner. Blant annet så er to av studiestedene jeg har valgt, NHH og BI, i første rekke institusjoner som kun tilbyr økonomisk/administrative utdanninger, og blir av UHR kategorisert som *vitenskapelige høyskoler*. Dette er altså høyskoler med snevrere fagområder, men som kan opprette studietilbud på alle nivåer og som har høy prestisje. HiT derimot er en mer tradisjonell høyskole, eller en såkalt *akkreditert høyskole*, som tilbyr et bredt spekter av studier, men ofte på lavere nivå. I tillegg synes jeg det er interessant at en av dem (BI) er privat drevet, mens de to andre er statlig eide institusjoner. De tre høyskolene jeg har valgt å undersøke er med andre ord nokså ulike, og det blir derfor interessant å se hvordan dette vil prege resultatene av mine undersøkelser.

Innenfor statsvitenskapsstudiet derimot har jeg valgt å se nærmere på tre ulike universiteter; Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Agder (UiA) og Universitetet i Nordland (UiN). Selv om forskjellene mellom disse universitetene seg imellom kanskje ikke er like store som mellom høyskolene jeg skal undersøke, finnes det også ulikheter her. Blant annet er UiO Norges desidert største og eldste utdanningsinstitusjon, i tillegg til at det er en av Norges mest internasjonale institusjoner, med mange utenlandske studenter og ansatte. De to andre universitetene derimot er betydelig mindre, samtidig som de ganske nylig har fått

universitetsstatus. UiA fikk universitetsstatus i 2007, mens UiN fikk det så sent som i januar 2011.

6 Pensumspråkundersøkelsen

6.1 Avgrensning

I et stort flertall av kursene som inngår i min undersøkelse, både i økonomi- og administrasjonsutdanningen og i statsvitenskapsstudiet, er pensumlitteraturen delt inn i to bolker: en del som består av obligatorisk pensum, og en annen del som består av forslag til anbefalt litteratur. Jeg har i denne undersøkelsen valgt å ta for meg kun den delen av pensumet som er obligatorisk for studentene. Det er også i enkelte av kursene mulig å velge mellom flere alternativer av pensumlitteratur/-bøker. Der dette har vært tilfellet, har jeg valgt ett av dem, da det ikke har hatt så mye å si for resultatet av undersøkelsen, siden alternativene har vært på samme språk og i omtrent like stort omfang. Ett viktig unntak fra dette er et kurs på økonomi- og administrasjonsstudiet ved NHH, *Statistikk for økonomer*, hvor studentene har valget mellom en norskspråklig eller en engelskspråklig fagbok. Siden både språket og omfanget (i antall sider) av disse bøkene er ulike, har dette også stor innvirkning på det samlede resultatet. I dette tilfellet har jeg derfor valgt å regne ut resultatet ut ifra begge alternativene. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til i selve gjennomgangen av undersøkelsen.

En annen avgrensning jeg har valgt å gjøre i min undersøkelse er i forhold til lovsamlinger. I noen av kursene på økonomi- og administrasjonsstudiet har store lovsamlinger blitt satt opp som en del av pensumlisten. Dette er store oppslagsverk på mange hundre sider som ville hatt en betydelig innvirkning på resultatene hvis de ble tatt med. Siden dette er bøker som ikke er beregnet for at studentene skal lese fra perm til perm, men slå opp i for å finne frem til noen aktuelle lover, har jeg valgt å unnlate disse lovsamlingene i min empiriske undersøkelse. Ellers har jeg forsøkt så godt det har latt seg gjøre å samle inn og telle opp alt av pensumlitteratur. Likevel må jeg ta visse forbehold i at det for eksempel kan ha blitt delt ut artikler eller lignende underveis i semesteret, som ikke står på pensumlisten, men som blir regnet som del av pensumlitteraturen.

6.2 Resultat fra undersøkelsen

I tabellen nedenfor kan man se hele oversikten over fordelingen av pensumspråk på de undersøkte utdanningsinstitusjonene.

Tabell 1. Fordeling av norsk/engelsk pensumlitteratur

Utdanningsinst.	Fag	Norsk pensum	Engelsk pensum	Annet språk	Totalt
<i>BI</i>	Økadm	81,1 %	18,9 %	0 %	100 %
<i>NHH alt. 1</i>	Økadm	62,7 %	37,3 %	0 %	100 %
<i>NHH alt. 2</i>	Økadm	47,4 %	52,6 %	0 %	100 %
<i>HiT</i>	Økadm	98,2 %	1,8 %	0 %	100 %
<i>UiN</i>	STV	76,6 %	23,4 %	0 %	100 %
<i>UiA</i>	STV	78,8 %	21,2 %	0 %	100 %
<i>UiO</i>	STV	71,5 %	28,3 %	0,2 %	100 %
Gjennomsnitt		73,75 %	26,22 %	0,03 %	100 %

Når jeg nå har gjennomført kartleggingen av omfanget av norsk og engelsk pensumlitteratur i første studieåret av det økonomisk-administrative bachelorstudiet og førsteåret av statsvitenskapsstudiet ved seks høyere utdanningsinstitusjoner, er det spesielt én tendens som kommer tydelig frem; nemlig at det er det norske språket som dominerer pensumlitteraturen ved de fleste institusjonene. Dette er på mange måter ikke et spesielt overraskende resultat, ettersom det er førsteåret av bachelorutdanningen jeg har kartlagt. Samtidig ligger resultatene jeg har funnet på ca. samme nivå som med fagene det er verdt å sammenligne dem med ved de tidligere undersøkelsene som er utført om pensumlitteratur. Men selv om hovedtendensen viser at norskspråklig litteratur fremdeles er det som blir benyttet mest som pensumlitteratur, finnes det relativt store forskjeller mellom de ulike utdanningsinstitusjonene. Spesielt gjelder

dette for de tre utdanningsinstitusjonene hvor jeg har sett nærmere på økonomi- og administrasjonsutdanningene.

Ved Handelshøyskolen BI har seks av de åtte kursene som utgjør første studieåret av økonomi- og administrasjonsstudiet sin hovedbok på norsk, mens de to resterende kursene, *Bedriften* og *Markedsføringsledelse*, har engelskspråklige hovedbøker. I tillegg til disse engelskspråklige fagbøkene er også de fleste av artiklene og bokutdragene som er samlet i kompendiene engelskspråklige. Når alle bøkene og de andre typene pensumtekster er summert opp, får vi en prosentfordeling med 81,1 prosent norskspråklig litteratur og 18,9 prosent engelskspråklig. På BI er altså ca. en femtedel av den samlede pensumlitteraturen engelskspråklig, mens resten er på norsk.

Ved NHH er fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur en litt annen. Også her er det to eller tre av de åtte kursene som har en engelskspråklig hovedbok på pensum, mens de andre kursene har norskspråklige hovedbøker. Grunnen til det er, som jeg allerede har vært inne på, at i kurset *Statistikk for økonomer* kan studentene velge mellom enten en norskspråklig eller en engelskspråklig fagbok. Siden dette er ganske omfattende bøker som utgjør en betydelig del av den samlede pensumlitteraturen, har dette valget en relativt stor innvirkning på resultatet av fordelingen mellom norsk og engelsk. Jeg har derfor valgt å regne ut hvordan resultatet blir med utgangspunkt i begge alternativene. Men uansett hvilket av alternativene studentene velger, er den samlede fordelingen mellom norsk og engelsk ganske ulik fra BI sin, til fordel for engelskspråklig pensumlitteratur. Tar man utgangspunkt i at studenten velger det norske alternativet får man en prosentfordeling med 62,7 prosent norskspråklig litteratur og 37,3 prosent engelskspråklig. Hvis studenten derimot velger det engelskspråklige alternativet blir fordelingen 47,4 prosent norsk, mot 52,6 prosent engelsk. Ved NHH er med andre ord den engelskspråklige komponenten ganske betydelig, faktisk over halvparten av den samlede pensumlitteraturen, hvis man velger den engelskspråklige pensumboka i kurset hvor man kan velge.

Ser vi på resultatene fra den siste høyskolen jeg har undersøkt, viser disse en helt annen fordeling enn ved de to andre institusjonene. Ved HiT er så å si all pensumlitteraturen på norsk. Her har alle de åtte kursene som blir holdt første studieår, sine fagbøker på norsk. Med et lite unntak av noen mindre engelskspråklige artikler i et kompendium, og ett par kapitler fra en engelsk lærebok, er altså all pensumlitteraturen ved HiT norskspråklig. Det resulterer i en prosentfordeling på 98,2 prosent norsk litteratur og bare 1,8 prosent engelsk litteratur. Resultatene fra økonomi- og administrasjonsutdanningene viser med andre ord en stor variasjon mellom de tre utdanningsinstitusjonene jeg har undersøkt, hvor den engelskspråklige andelen av pensumlitteratur varierer fra 1,8 ved HiT til 52,6 prosent ved NHH.

Går vi videre og ser på resultatene jeg har funnet ved statsvitenskapsstudiet, er det forskjeller mellom de tre utdanningsinstitusjonene også her, men i langt mindre grad enn det vi har sett var tilfellet ved økonomi- og administrasjonsstudiet. Ved Universitetet i Nordland har fem av seks kurs det første studieåret bortimot all pensumlitteraturen på norsk, med unntak av noen artikler i enkelte kompendier. Det siste kurset derimot, *Komparativ politikk*, er kurset som trekker opp snittet ved sine to engelskspråklige fagbøker på pensumlista. Samlet sett er prosentfordelingen mellom norsk- og engelskspråklig pensumlitteratur ved UiN de to første semestrene 76,6 og 23,4 prosent, i favør av norskspråklig pensum. Universitetet i Agder sin fordeling av norsk- og engelskspråklig pensumlitteratur ligner i stor grad på UiN sin fordeling. Også her er det ett av de seks kursene, det samme som ved UiN, *Komparativ politikk*, som har all sin pensumlitteratur på engelsk. De øvrige kursene derimot er mer eller mindre dominert av norskspråklige tekster, med noen få unntak med blant annet enkelte engelskspråklige tekster i kompendier. Til sammen gir dette en fordeling hvor 78,8 prosent av pensumlitteraturen ved UiA er norskspråklig, mens 21,2 prosent er engelskspråklig.

Universitetet i Oslo skiller seg fra de to andre universitetene, men også fra de tre høyskolene jeg har undersøkt, både når det gjelder det samlede antall pensumsider og sammensetningen av pensumlitteraturen. UiO har den klart mest omfattende pensumlisten med sine rundt 5800 sider det første studieåret. Til sammenligning har UiA og UiN drøye 4000 pensumsider de to første semestrene, mens de undersøkte høyskoleinstitusjonene på økonomi- og

administrasjonsstudiet varierer i større grad, men ingen av dem er i nærheten av UiO sitt omfang. Her må det samtidig påpekes at undervisningsopplegget ved økonomi- og administrasjonsutdanningene er lagt opp litt annerledes, ved at det blant annet er mer fokus på oppgaveløsning og lignende enn det som er tilfellet ved statsvitenskapsutdanningene. Pensumlisten til statsvitenskapsstudiet ved UiO er også mer sammensatt enn de andre, ved at det kombineres mellom et større antall fagbøker i hvert av kursene, samtidig som kompendier brukes i større grad enn ved de andre utdanningsinstitusjonene jeg har undersøkt. I tillegg er UiO, så langt jeg kan se, den eneste av de seks undersøkte institusjonene som har et innslag av et annet språk enn norsk og engelsk. Selv om dette bidraget er lite, og utgjør en minimal forskjell i den store helheten, er det likevel verdt å merke seg at det finnes en danskspråklig artikkel i ett av kompendiene. Summert opp får man da et resultat som viser en fordeling på 71,5 prosent norskspråklig pensum, 28,3 prosent engelskspråklig, og da til slutt den danskspråklige artikkelen som utgjør den minimale prosentandelen på 0,2 prosent. Et annet interessant aspekt, som jeg spesielt la merke til da jeg så nærmere på pensumlitteraturen ved UiO, var at en del artikler, og utdrag fra lærebøker, som omhandlet norske eller skandinaviske politiske forhold, var engelskspråklig litteratur. I ett av tilfellene var forfatteren ikke-skandinavisk, noe som selvfølgelig gjør det naturlig at det er skrevet på engelsk, og i tillegg er interessant i forhold til å se hvordan en utenforstående ser på det norske systemet fra et annet perspektiv. Det jeg derimot synes er litt merkelig, er når artikler skrevet av norske fagpersoner om norske eller skandinaviske forhold, er skrevet på engelsk. Ikke i den forstand at de er skrevet på engelsk, det er bare bra at fagpersoner publiserer engelskspråklig litteratur, slik at det også blir tilgjengelig for folk utenfor Skandinavia. Men at de blir brukt som innføringslitteratur innenfor et fagområde som har massevis av god norsk faglitteratur om de samme emnene, synes jeg er litt oppsiktsvekkende. Spesielt når det den siste tiden har vært en sterk oppfordring fra både myndigheter og universitets- og høyskolesektoren, om å bruke norsk pensumlitteratur så langt det lar seg gjøre på innføringsnivå.

6.3 Analyse av resultatene

Som tabellen ovenfor viser, er det ingen tvil om at resultatene fra min empiriske undersøkelse viser at norsk faglitteratur fremdeles opprettholder en sterk posisjon i studentenes pensumlitteratur på førsteåret av bachelorutdanningen i økonomi og administrasjon- og statsvitenskapsstudiet. Sammenligner man resultatet jeg har fått med resultatet Schwach og

Dalseng (2011) fikk i NIFU sin ferskeste rapport, *Språk i pensumlitteratur*, ser man at gjennomsnittresultatene nærmest er identiske. Både min og NIFU sin rapport viser at andelen norsk pensumlitteratur var på 73 prosent, mens den engelskspråklige andelen lå på rundt 25-26 prosent. Det eneste som skiller disse undersøkelsene fra hverandre, rent resultatmessig, er at andelen av andre skandinaviske språk er større ved NIFU sin undersøkelse, med rundt 2 prosent, enn det som var tilfellet i min undersøkelse, hvor andre skandinaviske tekster bortimot var helt fraværende.

Som tidligere nevnt, er både NIFU sin rapport, og spesielt min empiriske undersøkelse, for snever til å konkludere på generelt grunnlag hvordan fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur er det første studieåret ved høyere utdanning i Norge. Likevel mener jeg at disse resultatene kan gi en pekepinn på hvordan denne gjennomsnittlige fordelingen faktisk er. Ett av argumentene for dette er, som allerede nevnt, at resultatene i de to undersøkelsene nærmest er identiske. Et annet argument er at disse undersøkelsene tar for seg sju fag (fysikk, historie, informatikk, sosiologi, sykepleie, statsvitenskap og økonomi og administrasjon), ved en rekke utdanningsinstitusjoner og som utgjør en relativt betydelig del av alle studieplasser på bachelornivået. Samtidig representerer utvalget av studier et bredt spekter av fagområder, hvor bruk av norsk og engelsk pensumlitteratur varierer sterkt mellom de ulike undersøkte studiene. Selv om man ikke kan trekke noen helt sikre konklusjoner ut ifra disse undersøkelsene, mener jeg altså at de gir et grunnlag for å argumentere for at den reelle samlede fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur de to første semestrene ved universitets- og høyskolesektoren, ikke er så langt fra hva disse resultatene viser.

6.3.1 Økonomi- og administrasjonsstudiene

Ser vi nærmere på resultatene fra min empiriske undersøkelse, er det flere interessante aspekter ved denne. Det kanskje mest iøynefallende, i tillegg til at det er det norske språket som stort sett dominerer, er det store gapet i mengden av benyttet engelskspråklig litteratur mellom de ulike institusjonene. Spesielt innenfor økonomi- og administrasjonsfaget, hvor førsteåret av utdanningen er relativt standardisert, er det overraskende at valg av språk varierer i så stor grad. Hva er egentlig årsaken til at HiT har knappe 2 prosent engelskspråklig litteratur, mens NHH har pluss/minus 50 prosent? Det kan være, og er helt sikkert, flere

årsaker til denne markante skjevfordelingen. Det kan selvfølgelig også være tilfeldigheter som spiller inn i dette bildet, men siden forskjellen er såpass stor, er det større sannsynlighet for at dette er resultater av mer bevisste valg. Som jeg har vært inne på tidligere, er disse to utdanningsinstitusjonene ganske ulike hverandre, ved at NHH stort sett kun tilbyr økonomisk/administrative utdanninger, mens HiT er en mer tradisjonell høyskole med et større utvalg studier. I tillegg er HiT i større grad en regionalt forankret utdanningsinstitusjon, hvor majoriteten av studentene har tilhørighet i fylket, selv om det selvfølgelig også her er internasjonale studenter og studenter fra andre deler av landet. NHH derimot har en mer nasjonal og internasjonal forankring, som i større grad enn HiT tiltrekker seg studenter og fagpersoner utenfra. NHHs ønske om å være en internasjonal utdanningsinstitusjon kommer frem i deres språkpolitiske retningslinjer, hvor det blant annet står: «..internasjonalisering skal integreres enda sterkere i all faglig virksomhet ved høyskolen og bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling og internasjonale omdømme. Fag- og studiemiljøet skal være internasjonalt med god integrering av internasjonal fagstab og internasjonale studenter.» (NHH 2010: 6). At NHH har en så høy andel engelskspråklig litteratur allerede på førsteåret av økonomi- og administrasjonsutdanningen, er sannsynligvis et resultat av denne internasjonale profilen som NHH ønsker å opprettholde.

Et annet viktig aspekt, som jeg mener kan være med på å forklare forskjellene mellom bruk av norsk/engelsk faglitteratur ved NHH og HiT, er knyttet til muligheten for videreutdanning. Mens det ved HiT kun er mulig å ta en treårig bachelorutdanning innenfor økonomi- og administrasjonsområdet, er det ved NHH mange muligheter for videre utdanning, både på master- og på doktornivå. Selv om jeg ikke har noe dokumentert belegg for å påstå dette, har jeg et inntrykk av at majoriteten av studenter på økonomi- og administrasjonsstudiet ved HiT, søker mot jobbmarkedet etter endt bachelorutdanning, og da ofte i Grenland eller andre steder i Telemark. Hvis studentene vil gå videre med utdanningen, må de i så fall gjøre dette ved en annen utdanningsinstitusjon. Dette er selvfølgelig fullt mulig, men de som har et mål om å ta en mastergrad eller en utdanning på høyere nivå enn en bachelorgrad innenfor dette fagfeltet, velger kanskje å ta hele utdanningsforløpet ved en utdanningsinstitusjon som tilbyr dette. Ved NHH derimot, er det i større grad lagt til rette for at studentene som har fullført en bachelorutdanning, skal gå videre og ta en høyere utdanning ved institusjonen. Det kan med andre ord være et større behov for studenter ved NHH, hvor mange skal gå videre med sin

utdanning og kanskje senere også får en mer internasjonalt rettet jobb, å tilegne seg gode ferdigheter i engelsk fagspråk, enn det som er tilfellet for studenter som tar en bachelorutdanning ved HiT. Det å forberede studentene, i en tidlig fase, på det man vet venter dem senere i utdanningsforløpet, hvor mer og mer foregår på engelsk, virker å være en bevisst politikk ved NHH. Et annet aspekt som kan være med på å forklare hvorfor NHH benytter seg av mer engelskspråklig pensumlitteratur, er at NHH har en betydelig høyere andel vitenskapelige tilsatte, dvs. med doktorgrad, enn høyskolene generelt. Når vi da i tillegg vet at et flertall av de vitenskapelige ansatte knyttet til det økonomisk administrative fagområdet har sin utdanning fra USA, er det ikke unaturlig at det vil påvirke de valg de gjør av pensumlitteratur.

Ser vi på Handelshøyskolen BI, er dette en institusjon som sammenlignet med de to andre undersøkte institusjonene, ligner mest på NHH i sin profil og oppbygging. Også her er det tilrettelagt for at studentene skal kunne ta en mastergrad etter endt bachelor. I likhet med NHH undervises mastergradsprogrammene i all hovedsak på engelsk. Derfor er det grunn til å tro at det også ved BI er et ønske om at studentene på et tidlig tidspunkt får utviklet gode engelskkunnskaper, noe som gjør dem best mulig rustet til å gjennomføre et engelskspråklig masterprogram. Likevel er det ca. bare halvparten så mye engelskspråklig pensumlitteratur på førsteåret sammenlignet med NHH. Et annet interessant aspekt ved BI, er at parallelt med det norskspråklige økonomi- og administrasjonsstudiet, samtidig blir undervist i en engelskspråklig variant av dette studiet. Her foreligger all undervisning og pensumlitteratur på engelsk, og studiet er åpent for både norske og internasjonale studenter. At denne engelskspråklige varianten av studiet også er populær blant norske studenter, har sannsynligvis sammenheng med at man stiller sterkere, og er mer konkurransedyktig, til opptak til masterprogrammer i utlandet, noe som stadig blir mer populært blant norske studenter.

6.3.2 Studiene innenfor statsvitenskap

I motsetning til de tre utdanningsinstitusjonene hvor jeg har undersøkt økonomi- og administrasjonsutdanningen, er ikke forskjellene, med tanke på bruk av norsk/engelsk pensumlitteratur, særlig store mellom de utdanningsinstitusjonene hvor statsvitenskapsstudiet

har blitt undersøkt. Forskjellene mellom valg av pensumspråk ved de tre universitetene UiO, UiA og UiN er marginale, med bare noen få prosent skilnad. Likevel er det UiO som samlet sett har den høyeste andelen av engelspråklig pensumlitteratur av de tre institusjonene, med sine 28,3 prosent. Faktisk så kan UiO sammenlignes med NHH sin bruk av engelskspråklig pensumlitteratur, hvis man kun tar utgangspunkt i antall pensumsider som leses. Tar vi utgangspunkt i NHHs alternativ 1, som jeg har valgt å kalle det i gjennomgangen av undersøkelsen ovenfor, så leser studenter ved statsvitenskapsstudiet på UiO mer engelsk enn det som er tilfellet ved økonomi- og administrasjonsstudiet ved NHH. Men siden det samlede antall sider er større ved UiO, har de en mindre prosentandel engelskspråklig pensumlitteratur enn ved NHH.

Et annet funn ved undersøkelsen, som i alle fall jeg synes er interessant å merke seg, er at den gjennomsnittlige bruken av engelsk pensumlitteratur er høyere ved statsvitenskapsstudiet enn ved økonomi- og administrasjonsstudiet. Da jeg startet denne prosessen, hadde jeg en forestilling om at resultatene ville gå i motsatt retning, altså at det var økonomi- og administrasjonsutdanningen, som av disse to utdanningene ledet an i bruk av engelskspråklig pensumlitteratur. Grunnen til dette er, som jeg har vært inne på tidligere, at økonomi- og administrasjonsstudiet på flere måter er en internasjonalt rettet utdanning, samtidig som den har sitt ståsted i angloamerikansk tradisjon. På den annen side er det også flere kurs innenfor denne utdanningen som har et nasjonalt fokus, i likhet med mange av kursene som tilbys på statsvitenskapsstudiet. I kursene som tar for seg spesifikke norske forhold, som for eksempel norsk forretningsjus, er det også naturlig at pensumlitteraturen som blir benyttet, er norskspråklig. Årsaken til at resultatene som foreligger viser at statsvitenskapsstudiet anvender mer engelsk, kan også ha sammenheng med hva slags utdanningsinstitusjoner jeg har undersøkt. Tidligere forskning og undersøkelser, som blant annet Hatlevik og Norgård sin rapport om pensumlitteratur fra 2001, viser at engelsk pensumlitteratur er mer vanlig ved universitetene enn hva som er tilfellet på høyskolene. At jeg har undersøkt økonomi- og administrasjonsutdanningen ved tre høyskoler, mens de undersøkte statsvitenskapsstudiene er gjennomført på universiteter, har mest sannsynlig også en innvirkning på resultatene som har kommet frem.

6.3.3 Språkpolitiske retningslinjer= mer engelskbruk?

Ett av de mest interessante aspektene som kommer ut av denne pensumundersøkelsen, i alle fall med tanke på problemstillingen for denne oppgaven, er knyttet til forskjellen mellom de institusjonene som har egne språkpolitiske retningslinjer, og de som ikke har det. Resultatene fra undersøkelsen viser, ganske overraskende, at de to utdanningsinstitusjonene som har utarbeidet en egen språkpolitikk, Norges Handelshøyskole og Universitetet i Oslo, også er institusjonene som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur på førsteåret av utdanningene jeg har undersøkt. Dette er på mange måter relativt oppsiktsvekkende resultater, ettersom både NHH og UiOs språkpolitiske retningslinjer ganske tydelig slår fast at norsk skal være hovedspråket, og da spesielt i begynnelsen av utdanningen. Siden problematikken rundt bruk av engelsk versus norsk språk er ett av hovedfokusene i disse retningslinjene, skulle man kanskje tro at denne bevissthetsgjøringen resulterte i en større bruk av norsk språk, enn ved institusjoner som ikke har slik språkpolitikk, og dermed ikke har det samme bevisste forholdet til dette. Men som vi skal se under punkt 7.3.1, så er det faktisk en betydelig andel av de kursansvarlige som, mer eller mindre på egen hånd, avgjør hva slags pensum studentene skal lese. Dermed er det ofte også deres holdninger og bevissthet rundt denne tematikken som avgjør fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur.

På den annen side er det ikke noen gitt sammenheng mellom å innføre språkpolitiske retningslinjer, og økt bruk av norsk språk ved institusjonen. Det er disse to utdanningsinstitusjonene gode eksempler på, i alle fall hvis vi sammenligner dem med de andre institusjonene jeg har undersøkt. Her er det imidlertid viktig å understreke at begge disse språkpolitikkdokumentene er relativt nye, begge ble ferdigstilt i 2010, og at det dermed kan ta litt tid før disse retningslinjene blir godt innarbeidet. I og med at det tok i overkant av fire år fra Hveem-utvalget la frem sin språkpolitiske innstilling, *Snart to hundre* (2006), til UiO vedtok sine nye språkpolitiske retningslinjer i 2010, er det grunn til å tro at det også kan ta tid før disse retningslinjene blir innarbeidet i systemet. Det arbeidet som er nedlagt gjennom de to utdanningsinstitusjoners språkpolitikk, har med andre ord en vei å gå før retningslinjene gjenspeiles i praksis. Derfor synes jeg det er litt merkelig at ikke UiO sine språkpolitiske retningslinjer blir viet noen plass i universitetets nyeste strategiplan, *Strategi 2020* (2010). En skulle tro at sannsynligheten for at den vedtatte språkpolitikken blir fulgt opp, ville vært større hvis retningslinjene hadde blitt innarbeidet i denne strategiplanen, slik

blant andre Helge Hveem påpeker i en intervjuartikkel i Uniforum (Toft 2010). Strategi 2020 inneholder UiO sine hovedmål som institusjon. Hvis UiOs ledelse synes institusjonens språkpolitikk er sentral og noe de ønsker å følge grundig opp, ville det også være naturlig at de språkpolitiske retningslinjene fikk sin plass i dette strategidokumentet. Strategiplanen er et dokument som antageligvis de fleste ansatte ved UiO er interesserte i å sette seg inn i. Det er derfor grunn til å tro at en implementering av de språkpolitiske retningslinjene i strategiplanen, ville hjulpet de ansatte med å dra i samme retning. Men selv om bevisstheten rundt språkvalg, og til den mer generelle domenetapsdebatten, sannsynligvis vil øke med disse retningslinjene, er det ikke dermed sagt at pensumlitteraturen og andre språkvalg som blir tatt, vil gå i favør av mer norsk språk i tiden som kommer. I NHHs språkpolitiske retningslinjer står det blant annet at:

Parallellspråklighet betyr ikke at det beste forsvar mot domenetap vil være å arbeide for at norsk skal ta tilbake sin posisjon som eneste språk ved NHH. Målet om sterkere internasjonalisering gjør, for eksempel, at vi bør opprettholde et bredt nok undervisningstilbud på engelsk, og vi må også publisere på engelsk for å delta i den globale, faglige debatten (NHH 2010: 8).

At det er de to utdanningsinstitusjonene som har vedtatt en egen språkpolitikk, som også er de to institusjonene som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur av mine undersøkte utdanningssteder, kan også ha sammenheng med at NHH og UiO er to av de mest internasjonale utdanningsinstitusjonene i Norge. Blant annet så har begge disse institusjonene et høyt antall av internasjonale studenter og ansatte. Tall fra 2009 viser at 64 av 262 ansatte ved NHH kommer fra land utenfor Skandinavia, noe som utgjør en prosentandel på hele 25 prosent. Ved samme året var det 125 studenter, eller 8 prosent av studentmassen, som var utenlandske fulltidsstudenter, mens antall innvekslingsstudenter var enda større (NHH 2010). Også ved UiO er det en betydelig andel utenlandske studenter og ansatte fagpersoner. Våren 2009 var det registrert totalt 2744 studenter som ikke hadde norsk statsborgerskap, noe som utgjør ca. 10 prosent av studentmassen ved UiO (UiO 2009). Selv om disse tallene ikke har direkte innvirkning på bachelorprogrammene jeg har undersøkt, ettersom dette er norskspråklige programmer med stort sett norskspråklige studenter, viser det i alle fall at institusjonene har et ønske om å være internasjonale og konkurransedyktige. Det ville derfor være rart hvis ikke denne internasjonale profilen også hadde en eller annen form for sammenheng, i alle fall indirekte, med at utdanningene jeg har undersøkt ved NHH og UiO er de som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur. Ser vi mer generelt på statistikken på landsbasis, så har antallet utenlandske studenter som søker seg til norske utdanningsinstitusjoner økt med hele 50 prosent de siste to årene. Denne betydelige økningen

i tilstrømmingen av utenlandske studenter, har klar sammenheng med at Norge er et av de få landene i Europa som fremdeles tilbyr gratis høyere utdanning (Hagesæther 2012). Dette er en svært interessant utvikling, som på mange måter kan bidra til enda større utfordringer med tanke på faren for domenetap innenfor høyere utdanning og forskning. En slik utvikling krever naturlig nok et større engelskspråklig tilbud på alle nivåer, noe som kan føre til ytterligere press på det norske språket. Ved for eksempel NTNU finnes det i dag flere masterprogrammer hvor flertallet av studentene er utenlandske, noe som i enkelte tilfeller kan gå på bekostning av norske søkere (Hagesæther 2012). Men selv om denne tendensen i aller høyeste grad er med på å skape større utfordringer i tilknytning til det norske språkets posisjon innenfor høyere utdanning, er det samtidig viktig å påpeke at utenlandske studenter også kan være med på å bidra til å øke kvaliteten ved norske utdanningsinstitusjoner.

Et annet interessant aspekt det er verdt å ta med i denne sammenhengen, er at Universitetet i Oslo i 2012 innledet en internasjonaliseringsperiode, hvor målet er at mer fokus på internasjonalisering skal resultere i høyere kvalitet på flere plan. I *UiOs Handlingsplan for internasjonalisering 2012-2014* er blant annet en av målsettingene at: «Alle utdanningsprogrammer skal gis en internasjonal profil, og samarbeidet med utenlandske institusjoner skal økes for å gi større relevans og høyere kvalitet» (UiO 2011). Denne strategien er med på å underbygge min påstand om at også utdanningsprogrammer ved UiO, som i utgangspunktet ikke er spesielt internasjonalt rettet, som statsvitenskap i denne sammenheng, i større grad har et internasjonalt fokus enn det som er tilfellet ved de andre undersøkte institusjonene. At utdanningsprogrammene skal ha en mer internasjonal profil i tiden som kommer, kan også bidra til at mer internasjonal litteratur blir benyttet som pensumlitteratur.

6.4 Ja takk, begge deler?

«Ja takk, begge deler» er en del av tittelen på språkpolitikkdokumentet til Norges handelshøyskole, og er hentet fra et sitat de fleste kjenner til fra barneøkene om Ole Brumm. Spørsmålet om norske myndigheter er som Ole Brumm når de vil satse på både norsk og engelsk som akademisk språk, var også innledningsspørsmålet som ble stilt ved Språkrådets Språkdag 2011. På mange måter kan man gi et positivt svar på dette spørsmålet. Et godt

eksempel på nettopp dette er at det nesten samtidig som Kulturdepartementet (daværende Kultur- og kirke departementet) la frem Stortingsmeldingen *Mål og mening* (2007-2008), hvor styrking av det norske språket var det viktigste av de fem hovedformålene som ble fremlagt, la Kunnskapsdepartementet frem Stortingsmelding nr. 14 (2008-2009) *Internasjonalisering av utdanning*. I denne meldingen argumenteres det for at en må ha mer internasjonalisering og en styrking av engelsk ved utdanningssektoren i Norge. Myndighetene ønsker med andre ord å ha en parallell utvikling, hvor man på den ene siden skal styrke det norske språket og fagspråkets posisjon, mens på den andre siden samtidig ønsker en sterkere internasjonalisering. Dette vil være den mest ideelle utviklingen, men spørsmålet blir om disse ønskene er forenelig med hverandre?

Ett av formålene med å rette oppmerksomheten på internasjonalisering, er at norske utdanningsinstitusjoner skal tiltrekke seg flere internasjonale studenter, samtidig som flere norske studenter skal få lyst til å reise ut å ta hele eller deler av utdanningen sin utenfor Norge. Men for at norske utdanningsinstitusjoner skal kunne være med å konkurrere om internasjonale studenter, er det også en forutsetning at man har et godt nok tilbud å tilby dem. I praksis vil det si at institusjonene må ha et større utvalg av engelskspråklige kurs, også tidlig på bachelor-nivå, hvor blant andre UHRs forslag til språkpolitiske retningslinjer (2006) anbefaler at det aller meste skal foregå på norsk. Slik sett er disse to ønskene motstridende, og kan virke uforenelig med hverandre. En mulig måte å løse dette på er å opprette ett norskspråklig og ett engelskspråklig utdanningsprogram, slik for eksempel BI har gjort med sin økonomi- og administrasjonsutdanning. Her er det samtidig en fare for at norske og internasjonale studenter blir adskilt hverandre. Hvis dette blir tilfellet, faller også mye av hensikten med ønske om internasjonalisering bort, med tanke på at det blant annet nettopp er samspillet mellom norske og internasjonale studenter som skal bidra til å øke kvaliteten ved utdanningsinstitusjonene. I BIs tilfelle ser vi likevel at selv om det engelskspråklige kurset først og fremst er rettet mot internasjonale studenter, er det også åpent for norske studenter, og at overraskende mange av dem velger dette studiet fremfor det norskspråklige alternativet.

Myndighetenes «ja takk, begge deler»-taktikk er med andre ord et veldig ambisiøs og ressurskrevende tiltak, som bringer frem mange utfordringer for universitets- og

høyskolesektoren. På den ene siden er de lovpålagt etter Universitets- og høyskoleloven § 1-7, at de har ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle det norske fagspråket, samtidig som de blant annet ifølge Stortingsmelding nr. 14 (2008-2009) skal ha et større fokus på internasjonalisering. I denne Stortingsmeldingen, *Internasjonalisering av utdanning*, blir det slått fast at internasjonale studenter utgjør en stor verdi for det norske utdanningssystemet, og at det derfor bør være et mål for norske utdanningsinstitusjoner å ha flest mulig utvekslingsavtaler med andre internasjonale institusjoner. Dette viser seg også ved at ett av de viktigste kriteriene norske utdanningsinstitusjoner blir målt etter fra departementets side, for å slå fast deres vellykkethet som institusjon, nettopp er antall innreisende og utreisende studenter. I *Internasjonalisering av utdanning* slår Kunnskapsdepartementet blant annet fast at: «Å rekruttere flere studenter fra utlandet er i mange tilfeller viktig for å skape en bedre balanse mellom mobiliteten inn og ut, og for å trekke internasjonale impulser til norske campuser. Dette vil komme både utdanningsinstitusjonene og det norske samfunnet til gode» (Kunnskapsdepartementet 2009). Samtidig ligger det en økonomisk gevinst i disse utvekslingsstudentene. For hver student som utveksles til eller fra en norsk utdanningsinstitusjon, blir institusjonen belønnet med 6300 kroner (Kunnskapsdepartementet 2009).

Disse nevnte forholdene kan derfor fort være med på å skape et dilemma blant norske utdanningsinstitusjoner. For selv om det er ønskelig fra både myndighetene, og de enkelte utdanningsinstitusjonenes side, å ha en slik «ja takk, begge deler»-strategi, er det i praksis vanskelig å gjennomføre en slik strategi hvor både ønsket om å styrke det norske fagspråket og å satse på internasjonalisering blir ivaretatt like godt. Samtidig er ikke denne parallelle utviklingen noen umulighet å gjennomføre. Som i de fleste andre sammenhenger, handler det først og fremst om tilgang på ressurser. Men når ressursene i mange tilfeller er knappe, og man i større grad blir nødt til å prioritere noe fremfor noe annet, kan det oppstå en situasjon, bevisst eller ubevisst, som tvinger institusjonene til å velge. Som nevnt ovenfor er alle norske utdanningsinstitusjoner pålagt etter § 1-7 i Universitets- og høyskoleloven å verne om og videreutvikle det norske fagspråket. På den annen side er dette en lov som det ikke er like lett å måle om de ulike institusjonene tilfredsstillt, i alle fall ikke på kort sikt. Kravet om mer internasjonalisering innenfor Universitets- og høyskolesektoren derimot er det lettere å kunne måle mer eksakt, og samtidig sette de aktuelle institusjonene opp mot hverandre. Kanskje

spesielt ønsket om flere utvekslingsstudenter, både inn og ut av landet, men også anmodningen om flere publiseringer av doktorgrader og andre faglige artikler i internasjonale tidsskrifter, som er viktige aspekter i tilnærmingen til mer internasjonalisering, er faktorer som på mange måter er lettere å måle om de ulike institusjonene tilfredsstillt. Siden disse faktorene, blant flere, er blitt mer og mer viktige for å avgjøre utdanningsinstitusjonens vellykkethet, ut ifra myndighetenes oppfatning, er det også god grunn til å tro at tiltakene rundt økt internasjonalisering vil ha høy prioritet hos mange institusjoner. Samtidig er det også økonomiske aspekter knyttet til dette. Som nevnt ovenfor, får alle institusjoner en sum penger per utvekslingsstudent de enten sender ut eller tar imot. Økonomi er også en del av bildet når fagartikler skrives og publiseres. Ofte er det slik at man får mer økonomisk støtte ved å publisere tekster i internasjonale tidsskrifter eller andre fora, enn det man gjør i et norsk. Spørsmålet blir da om det stadig økende presset på utdanningsinstitusjonene om å tilrettelegge for mer internasjonalisering, kan gå på bekostning av satsingen på det norske fagspråket? Dette dilemmaet er nok ikke like sort/hvitt som det kan virke på min fremstilling her, men likevel mener jeg at argumentene jeg lagt frem ovenfor er høyst relevante, og noe som kan vanskeliggjøre denne «ja takk, begge deler»-strategien, som stadig flere utdanningsinstitusjoner ønsker å legge seg på.

6.5 Oppsummering

Som vi har sett i dette kapittelet, har jeg gjennomført en pensumspråkundersøkelse som har bydd på både noen interessante og overraskende resultater, og andre mer forventede og mindre overraskende resultater. Resultatene av undersøkelsen sett under ett viser at det norske språket fortsatt står sterkt som pensumlitteratur, i alle fall på førsteåret av de studiene og ved de institusjonene jeg har undersøkt. Selv om denne undersøkelsen er for snever til å kunne trekke noen eksakte konklusjoner på generelt grunnlag, har jeg likevel valgt å argumentere for at undersøkelsen favner større enn akkurat de undersøkte fagene. Hovedgrunnen til dette er at mine resultater nærmest er identiske med resultatene fra den ferskeste rapporten til NIFU, Språk i pensumlitteratur (2011). Dette, i tillegg til at disse to undersøkelsene favner et bredt register av ulike utdanninger og utdanningsinstitusjoner, er med på å sannsynliggjøre at fordelingen av pensumspråk på første studieår i Norge samlet sett, i alle fall ikke er veldig langt unna det disse undersøkelsenes resultater viser.

Selv om gjennomsnittfordelingen mellom norsk- og engelskspråklig pensum ikke var så overraskende, sett i betraktning av andre undersøkelser den kan sammenlignes med, var det likevel overraskende at forskjellen mellom de ulike utdanningsinstitusjonene, som tilbyr den samme utdanningen, var såpass store som de var. Spesielt gjelder dette på økonomi- og administrasjonsstudiet, hvor den engelskspråklige prosentandelen varierer fra 1,8 prosent ved Høgskolen i Telemark til 37,3/52,6 prosent ved Norges Handelshøyskole, mens Handelshøyskolen BI inntar en slags mellomposisjon med sine 18,9 prosent. Dette var for meg ganske overraskende resultater, tatt i betraktning at spesielt førstedelen av dette studiet er relativt standardisert, hvor stort sett de samme fagene og temaene blir tilbudt ved de ulike utdanningsinstitusjonene. En av årsakene til dette kan være at de tre undersøkte institusjonene har ulike profiler, hvor BI, og kanskje spesielt NHH, har en mer internasjonal tilnærming enn det som er tilfellet ved HiT. Samtidig som det ved de to førstnevnte, i første rekke blir tilbudt engelskspråklige masterprogrammer, hvor man ideelt sett skal ha relativt gode engelskferdigheter for å delta. Ved HiT derimot blir det ikke tilbudt noen masterprogrammer, og dermed er heller ikke behovet for engelskspråklig litteratur like stort. En annen faktor som kan ha innvirkning på at disse resultatene er så ulike, kan, som vi skal se nærmere på i neste kapittel, ha noe å gjøre med at det er overraskende mange kursansvarlige som mer eller mindre alene står for valg av pensumlitteraturen studentene leser. Det kan med andre ord være mer tilfeldige faktorer, og de aktuelle kursansvarliges holdninger og tanker rundt pensumspråk, som avgjør denne fordelingen.

Det som likevel kanskje er det mest overraskende ved denne pensumundersøkelsen, er at de to utdanningsinstitusjonene som har utarbeidet en egen språkpolitikk (NHH og UiO), også er de som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur på første studieår av de seks undersøkte institusjonene. Man skulle kanskje tro at de institusjonene som i størst grad har et bevisst forhold til språkpolitikk og er observante på presset fra engelsk, også var de som brukte mest norsk. Så enkelt er imidlertid ikke dette, og det er mange andre faktorer som spiller inn her. Blant annet så er de to nevnte institusjonene blant Norges mest internasjonale utdanningsinstitusjoner, med et høyt antall av utenlandske studenter og ansatte, noe som automatisk fører til at bruk av engelsk blir nødvendig i mange sammenhenger. Rimeligvis er det nettopp på grunn av disse institusjonenes stadig økende bruk av engelsk, at de også er

blant relativt få norske utdanningsinstitusjoner som foreløpig har tatt grep og utarbeidet og implementert en egen språkpolitikk. At disse institusjonene i utgangspunktet har hatt et større behov for å innarbeide slike retningslinjer enn mange andre utdanningsinstitusjoner, i tillegg til at retningslinjene ganske nylig ble vedtatt, spiller sannsynligvis en viktig rolle med tanke på de fremlagte resultatene. Til slutt er det interessant å se at undersøkelsen viser at den engelskspråklige andelen pensumlitteratur er like stor, eller større, ved de undersøkte statsvitenskapsstudiene enn ved økonomi- og administrasjonsstudiene. Siden økonomi- og administrasjonsutdanningen tradisjonelt har sitt ståsted i og opphav fra angloamerikansk tradisjon, ville det ikke vært veldig overraskende hvis denne utdanningen hadde et større innslag av engelskspråklig pensumlitteratur enn ved statsvitenskapsutdanningen. Da dette ikke er tilfelle, kan en av årsakene være knyttet til hvilke institusjoner jeg har undersøkt. Ved økonomi- og administrasjonsstudiet er høyskoler undersøkt, mens ved statsvitenskapsstudiet er tre universiteter undersøkt. Tidligere rapporter og forskning viser at universiteter på generelt grunnlag anvender mer engelsk enn det som er tilfellet ved høyskoler, og dette faktum spiller nok også en viss rolle i min pensumundersøkelse.

7 Spørreundersøkelse til kursansvarlige

7.1 Metode

I forlengelsen av den empiriske pensumspråkundersøkelsen jeg nå har lagt frem resultatene fra, synes jeg det ville være interessant å undersøke pensumlitteraturen fra et litt annet ståsted. Selv om man får mye nyttig informasjon fra en slik undersøkelse, er det ofte også ønskelig å få annen innputt som ikke bare er knyttet til tall og statistikk. Derfor har jeg i tillegg valgt å sette søkelyset på de kursansvarlige for kursene jeg har undersøkt i pensumspråkundersøkelsen, slik at problemstillingen blir belyst fra en litt annen vinkel. Samtidig kan dette være med på å gi bedre og mer utfyllende svar på de allerede forelagte resultatene. Det er mange valg man må ta, og mye man må ha tenkt nøye gjennom på forhånd, når en skal gjennomføre en vitenskapelig undersøkelse. Spørsmål som: Hva ønsker man å finne ut av ved hjelp av denne undersøkelsen? Hvilken metode for datainnsamling passer best til det formålet jeg har for undersøkelsen? Hvilke fordeler og ulemper knyttes til den valgte metoden?, osv., er eksempler på sentrale spørsmål man må ha klart for seg når man går i gang med denne prosessen.

I denne undersøkelsen, hvor formålet er å undersøke nærmere de aktuelle kursansvarliges holdninger til og tanker rundt valg av språk på pensumlitteraturen, har jeg valgt å benytte meg av et spørreskjema. Hovedgrunnen til at jeg har valgt denne metoden for datainnsamling, er først og fremst at dette er den mest ressurs sparende metoden. Skulle jeg reist rundt til alle de seks aktuelle utdanningsinstitusjonene, som ligger spredt i det ganske land, ville det være mer tidskrevende enn det som er forenelig med tidsperspektivet på denne oppgaven. Samtidig ser jeg for meg at det ville vært vanskelig å få til et ansikt til ansikt-intervju med de over tretti kursansvarlige. En annen årsak til at jeg har valgt å bruke spørreskjema som metode, er at jeg tror jeg kan få ærligere og mer gjennomtenkte svar fra informantene ved hjelp av denne formen for innsamling. På den annen side er det helt klart at bruk av spørreundersøkelser også medfører en del utfordringer.

Den største utfordringen knyttet til bruk av spørreskjemaer er faren for misforståelser. Så lenge det ikke er en direkte toveis kommunikasjon mellom innsamler og informant, vil det

alltid være fare for at det kan oppstå slike misforståelser (Johannessen 2003). Derfor er det meget viktig at spørsmålene blir formulert så konkret og tydelig som mulig. Det som kan virke som klare og tydelige spørsmål for innsamleren, trenger ikke å fremstå på samme måte for informantene, som i de fleste tilfeller ikke er like godt kjent med temaet som spørsmålene er knyttet til. At spørsmålene kan tolkes på ulik måte, var derfor noe jeg erfarte i denne spørreundersøkelsen. Selv om de fleste informantene svarte korrekt på spørsmålene, i den betydning at de svarte på det jeg var ute etter at de skulle svare, var det også et par tilfeller hvor informantene hadde tolket spørsmålet litt annerledes. En annen ulempe ved å benytte seg av spørreskjemaer, er at det er vanskelig å stille oppfølgingsspørsmål til informantene, noe som kan være nyttig i tilknytning til misforståelser, men også i tilfeller hvor man for eksempel ønsker at informanten utdyper svarene sine. På den annen side er det mindre sannsynlighet for at informantene kan bli påvirket av innsamleren ved en spørreundersøkelse, enn det som er tilfellet når man har et ansikt til ansikt-intervju (Johannessen 2003).

7.2 Spørsmålene

I denne spørreundersøkelsen, som er rettet mot kursansvarlige i de ulike kursene som inngår i min empiriske pensumspråkundersøkelse, har jeg valgt å benytte meg av relativt få spørsmål. Årsaken til dette er først og fremst at jeg vil ha respons fra så mange av de kursansvarlige som mulig. Derfor har jeg bevisst formulert fem spørsmål hvor man både kan gi korte og konsise svar, men hvor det samtidig også er mulig å gi mer utfyllende og utdypende tilbakemeldinger. Avslutningsvis i spørreskjemaet har jeg i tillegg satt av plass til eventuelt andre kommentarer til valg av pensumspråk, hvor informantene står mer fritt til å komme inn på andre relevante synspunkter i tilknytning til denne tematikken. Spørsmålene jeg har valgt å stille, lyder som følger:

1. Er du som kursansvarlig enerådende for valg av pensumlitteratur på kurs du står ansvarlig for?
2. Finnes det retningslinjer for valg av pensum ved din institusjon?
3. Hvordan er fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur ved kurset du underviser i?

4. Hva er bakgrunnen for dette pensumutvalget?
5. Dersom aktuell pensumlitteratur finnes på både norsk og engelsk, hva velger du og hvorfor?

(Spørreskjemaet som helhet ligger vedlagt som vedlegg 1.)

Det første spørsmålet har jeg valgt å ta med fordi det er interessant å se hvor mange av de kursansvarlige som kun på eget initiativ avgjør hva slags pensum og pensumspråk studentene skal lese. Jo mer den enkelte kursansvarlig selv bestemmer, jo mer ansvar har også vedkommende til blant annet å bevare og videreutvikle det norske fagspråket, som de er pålagt å gjøre ifølge Universitets- og høyskoleloven. Det vil derfor være interessant å se hva slags tanker og holdninger disse kursansvarlige har rundt denne tematikken. Det andre spørsmålet i spørreskjemaet går på om de kursansvarlige må ta hensyn til noen bestemte retningslinjer når pensumlitteraturen velges. Dette er et spørsmål jeg ville ha med for å se om for eksempel de kursansvarlige ved Norges Handelshøyskole var klar over egen institusjons språkpolitiske retningslinjer, men også for å undersøke om noen av de andre utdanningsinstitusjonene, som foreløpig ikke har en egen språkpolitikk, likevel har noen interne retningslinjer i tilknytning til valg av pensumlitteratur. Det tredje spørsmålet er knyttet til hvordan språkfordelingen på pensumlitteraturen er i de ulike kursene. Dette er i og for seg noe jeg allerede har undersøkt i den empiriske pensumundersøkelsen, men det er også litt av hensikten med dette spørsmålet. Altså, stemmer de resultatene jeg har funnet frem til overens med det de kursansvarlige svarer, eller har de en annen oppfatning enn det som er realiteten? Mens de tre første spørsmålene først og fremst er faktaorienterte, er de to siste spørsmålene mer knyttet opp mot holdninger de kursansvarlige har og tanker de gjør seg rundt valg og bruk av pensumspråk. Her blir de altså i større grad tvunget til å argumentere for sine egne synspunkter.

7.3 Resultater og analyser av spørreundersøkelsen

Summerer man opp alle kursene fra de to studieretningene ved de seks undersøkte utdanningsinstitusjonene det første studieåret, er det 42 til sammen. Men i og med at det ved

flere tilfeller er personer som har ansvaret for flere kurs samtidig, er det ikke like mange kursansvarlige som det er kurs. Det har også vært et par av faglærerne som har gitt tilbakemelding om at de ikke føler seg kvalifiserte til å svare, da de ikke er fast ansatt ved institusjonen. I tillegg er det som vanlig ikke alle som gir tilbakemeldinger på slike spørreundersøkelser. Likevel mener jeg at jeg har fått respons fra et representativt utvalg kursansvarlige, 22 i tallet, hvor alle de 6 undersøkte utdanningsinstitusjonene er representert.

Tabell 2. De kursansvarliges svar på de to første spørsmålene.

<i>Spørsmål 1</i>	<i>Ja</i>	<i>Nei</i>	<i>Delvis*</i>
BI	1	1	1
NHH	3	1	1
HiT	4	0	1
UiN	3	0	0
UiA	2	0	0
UiO	2	2	0
Totalt	15	4	3
<i>Spørsmål 2</i>	<i>Ja**</i>	<i>Nei</i>	<i>Vet ikke</i>
BI	3	0	0
NHH	2	0	3
HiT	0	3	2
UiN	0	3	0
UiA	2	0	0
UiO	3	0	1
Totalt	10	6	6

* Informantene jeg har satt under denne kolonnen, er de som har visse andre å forholde seg til, men som sier at i praksis er det de selv som er enerådende for valg av pensumlitteraturen.

** Informantene som svarer ja på dette spørsmålet, svarer først og fremst ja på at det finnes retningslinjer i henhold til antall sider og egenprodusert litteratur, men ikke når det gjelder valg av språk på pensumlitteraturen.

7.3.1 De faktaorienterte spørsmålene

Ser vi på svarene fra det første spørsmålet i spørreundersøkelsen, er det overraskende mange som svarer ja på dette spørsmålet. 15 av de 22 informantene svarer at de enten selv, eller i samråd med medforeleser/-e, avgjør hva slags pensumlitteratur studentene skal lese, uten innblanding fra andre hold. De resterende svarer enten at de som kursansvarlige foreslår pensumlitteratur, men at listen må godkjennes av instituttstyret eller programutvalget, eller at pensum fastsettes i dialog med øvrige faglærere og en rådgivende komite. Et interessant aspekt her er at det virker som det finnes ulike tilnærminger til dette også innad i institusjonene. Blant annet på statsvitenskapsstudiet ved UiO er det to kursansvarlige som svarer at de selv avgjør pensumlitteraturen, mens to andre igjen svarer at dette blir gjort i samarbeid med flere parter. Dette kan tyde på at det ved de fleste institusjonene ikke finnes tydelige regler på hvem som har hovedansvaret for å avgjøre hva slags litteratur som skal være på pensumlisten. Men i praksis er det i alle fall de ulike kursansvarlige som i de fleste tilfeller avgjør dette selv.

Ser vi nærmere på spørsmål 2, er ikke svarene på samme måte like entydige som i det første. Her skiller institusjonene seg litt mer fra hverandre, men også her ser vi ulike oppfatninger hos de kursansvarlige innad ved institusjonen. Ved Universitetet i Nordland svarer alle de spurte negativt på dette spørsmålet. De har altså ingen førende retningslinjer for valg av pensum ved institusjonen, i alle fall ikke som de aktuelle kursansvarlige er kjent med. Det samme gjelder ved Høgskolen i Telemark, hvor alle informantene enten svarer «nei», eller at de ikke vet om noen slike retningslinjer. Ved de fire andre institusjonene derimot har de fleste svart at de har en eller annen slags form for retningslinjer for valg av pensumlitteraturen, men også her er det noen som ikke kjenner til dette. Men selv om mange av de kursansvarlig gir

uttrykk for at de har visse retningslinjer å forholde seg til når de skal velge pensum, er dette først og fremst eksplisitte retningslinjer med hensyn til for eksempel pensumets omfang (antall sider) osv. I tillegg er det flere som påpeker, spesielt kursansvarlige ved BI og NHH, at det finnes retningslinjer i tilknytning til lærebøker som er skrevet av faglærer selv. Altså, hvis faglærer selv har skrevet læreboken som er på pensumlisten, er det enten et krav om at det skal foreligge et alternativ til denne litteraturen, eller at det må opprettes et eksternt utvalg som skal drøfte om bøkene er egnet for kurset.

Retningslinjene som faglærerne legger frem, er med andre ord rettet mot praktiske faktorer i forhold til valg av pensumlitteratur, mens retningslinjer for valg av språk er det ingen av de kursansvarlige som kjenner til. Dette er for meg litt overraskende, ettersom det i de senere år stadig har vært mer oppmerksomhet rundt faren for domenetap innenfor høyere utdanning. Jeg skal likevel være forsiktig å konkludere med at det ikke finnes noen interne retningslinjer for valg av språk på pensumlitteraturen ved noen av de undersøkte institusjonene, selv om ingen av de kursansvarlige kjenner til slike retningslinjer. Men hvis ingen av faglærerne er klar over eventuelle regler i tilknytning til dette, har det heller ingen hensikt. At ingen kursansvarlige ved verken UiO eller NHH så mye som nevner de språkpolitiske retningslinjene som er blitt vedtatt ved disse institusjonene, kan virke underlig. På den annen side står det ikke noe konkret om akkurat valg av pensumspråk i NHHs *Ja takk, begge deler* (2010), eller i *Språkpolitiske retningslinjer for Universitetet i Oslo* (2010). Men selv om det ikke eksplisitt står nevnt noe i retningslinjene om valg av pensumspråk, er det likevel mer generelle retningslinjer i disse dokumentene som også valg av pensumspråk går inn under. Blant annet er en av de overordnede retningslinjene i begge disse språkpolitikkene, at institusjonen har et ansvar for å ivareta og videreutvikle det norske fagspråket og -terminologien, noe som igjen er et resultat av § 1-7 i Universitets- og høyskoleloven. At ingen av de spurte kursansvarlige ved UiO eller NHH nevner disse språkpolitiske retningslinjene i min spørreundersøkelse, kan faktisk bety at de ikke er kjent med sine institusjoners egne retningslinjer, noe som må sies å være litt urovekkende, selv om jeg også her skal være forsiktig med å påstå at dette er tilfellet. Resultatene fra de to første spørsmålene i spørreundersøkelsen går langt i å underbygge Språkrådets påstand fra *Norsk i hundre!* (2005) om at det ofte virker som at en bevisst holdning til språk og språkvalg bortimot er fraværende på institusjonsnivå ved mange utdanningsinstitusjoner. Dette

resulterer dermed i at disse valgene overlates til de ulike fagmiljøene, eller, slik som det i stor grad er tilfellet ved de institusjonene jeg har undersøkt, til den enkelte faglæreren. Det vil med andre ord si at de kursansvarlige selv, ofte har et stort ansvar i tilknytning til valg av språk på pensumlitteraturen, og derfor blir deres tanker og holdninger knyttet til disse spørsmålene ganske avgjørende. I den sammenheng er det interessant å se hva informantene svarer på de to siste spørsmålene i spørreskjemaet, hvor det er mulig å lese hva slags tanker de gjør seg knyttet til denne tematikken.

Spørsmål 3, som går inn på fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur ved de ulike kursene, tok jeg med for å se om det var samsvar mellom den fordelingen jeg har funnet frem til ved hjelp av den empiriske pensumundersøkelsen, og de svarene som de kursansvarlige gav. I stor grad stemte svarene faglærerne gav godt overens med de svarene jeg allerede har fått fra min undersøkelse. Noen av svarene varierte selvfølgelig mer enn andre, men dette har nok først og fremst med at de kursansvarlige gir et anslag, og naturligvis ikke har den samme opptellingen som det jeg har gjort. Det er derfor ikke så mye annet å tolke ut ifra svarene som er gitt på dette spørsmålet, enn at faglærerne i stor grad har oversikt og er klar over hvordan språkfordelingen er på pensumlisten de har utarbeidet.

7.3.2 Kursansvarliges holdninger og tanker knyttet til språkvalg i pensumlitteraturen

*Tabell 3. De kursansvarliges svar på spørsmål 4 og 5.

Spørsmål 4	De kursansvarliges svar
Faglitteraturen er best på engelsk	4
Studentene forstår stoffet bedre når litteraturen er på norsk	4
Gode norske lærebøker som er beregnet på dette kurset	7
Spørsmål 5	
Velger den beste litteraturen uavhengig av språk	5
Velger ut ifra studentenes behov og faglige nivå	5
Velger norsk på grunn av at det er et innføringsemne	3
Velger norsk fordi det er viktig å lære norsk fagterminologi	3

* Det er vanskelig å få en nøyaktig oversikt i form av en tabell på disse spørsmålene. Jeg har likevel prøvd å få med de mest vanlige tilbakemeldingene, men ikke alle svarene faller inn under disse kategoriene.

De to siste spørsmålene i spørreskjemaet er som nevnt knyttet mer direkte til de enkelte kursansvarlige, og deres refleksjoner rundt valg av pensumlitteratur. Tatt i betraktning av at så mange av dem selv er enerådende for valg av pensumlitteraturen på kursene de står ansvarlig for, og at de i liten grad er underlagt retningslinjer som styrer disse valgene, er svarene de gir her de som vekker størst interesse. På spørsmål 4, hvor jeg spør etter bakgrunnen for valget av pensumlitteraturen, gir de kursansvarlige mange ulike svar på årsakene til dette. Det er selvfølgelig mange grunner til at svarene varierer, men på dette spørsmålet er det viktig å påpeke at de kursansvarlige foreleser i svært ulike kurs. Både ved økonomi- og administrasjonsstudiet og statsvitenskapsstudiet finnes det noen kurs som har en nasjonal forankring og agenda, mens andre kurs er mer internasjonalt rettet. Dette har selvfølgelig en

viss innvirkning på valg av pensumspråk, og dermed også hvordan faglærerne argumenterer for deres valg. Ved noen av kursene blir man knapt stilt overfor et valg mellom å benytte seg av et norsk- eller engelskspråklig alternativ, da enkelte temaer kun er dekket av norsk litteratur. I andre tilfeller derimot, som blant annet innenfor temaer som globalisering og internasjonal politikk ved statsvitenskapsstudiet, og innen for eksempel markedsføring og statistikk ved økonomi- og administrasjonsstudiet, finnes det veldig mye god internasjonal engelskspråklig litteratur, som det vil være naturlig å vurdere opp mot de norskspråklige alternativene. I enkelte tilfeller, som i større grad er relevant på høyere nivå enn ved innføringsemner, er heller ikke norsk litteratur tilgjengelig, og at en dermed ikke har noe annet valg enn å anvende engelskspråklig litteratur. Slik er situasjonen ved blant annet kurset *Bedriften* ved Handelshøyskolen BI. På dette kurset er fagboka og mange av pensumsartiklene på engelsk, rett og slett fordi det ikke finnes noen norskspråklige alternativer. Dette kommer frem i spørreundersøkelsen, hvor den aktuelle kursansvarlige svarer slik på spørsmålet om bakgrunn for dette pensumutvalget: «Det er et nytt kurs og det fantes ikke pensum på norsk». Selv om det i de senere år har kommet flere norskspråklige lærebøker beregnet på slike introduksjonskurs, ser vi her et eksempel på at mangel av relevant norskspråklig pensumlitteratur, i enkelte tilfeller, fremdeles er en av grunnene til at engelskspråklig litteratur blir benyttet til fordel for norsk faglitteratur.

Et godt eksempel på at faglærere har ulike tanker rundt, og erfaringer med, valg og anvendelse av pensumspråk, kommer godt til syne ved blant annet to av de kursansvarlige i min spørreundersøkelse. Disse er ansvarlige for samme kurs, men ved to ulike utdanningsinstitusjoner. På kurset (*Globalisering og*) *Internasjonal politikk*, ved Universitetet i Nordland og Universitetet i Agder, hvor de to kursansvarlige selv er enerådende for valg av pensumlitteraturen, har begge gått fra tidligere å ha en overvekt av engelskspråklig pensum, til i dag å bruke, i overveiende grad, norsk litteratur. Det som imidlertid er interessant her, er at de to har ulike erfaringer med å erstatte den engelske litteraturen med norsk. Ved kurset på UiN er erfaringene med norske bøker gode. De har til og med sett en tendens til at studentenes resultater har blitt bedre etter innføringen av mer norsk pensumlitteratur. På samme kurset ved UiA derimot er erfaringene annerledes. Her er faglæreren på vei tilbake til å øke den engelskspråklige komponenten i pensumlitteratur, da vedkommende finner at «engelske textbooks er mer oppdaterte og brukervennlige, med eksempler, case, oppgaver og

nettressurser». Den kursansvarlige legger også til at de engelske bøkene dessuten har «fokus på de ulike skoleretningene innenfor studiet av internasjonal politikk, hvilket er nesten fraværende i de eksisterende norske bøkene». Her ser vi altså to faglærere som har to litt ulike innstillinger til valg av pensumspråk. Der hvor UiA sin faglærer vil gå tilbake til mer engelsk litteratur, grunnet kvaliteten på materialet, vil faglæreren ved UiN videreføre den norske pensumlitteraturen, da dette er til det beste for studentene på innføringsnivå, selv om det i enkelte tilfeller vil si at den faglige kvaliteten blir lavere enn ved et engelskspråklig alternativ. Den kursansvarlige ved UiN svarer blant annet dette i spørreundersøkelsen:

Om kurset går på norsk er det naturlig å velge litteratur på norsk, og jeg gjør dette i alle tilfeller der jeg finner det som er på norsk til å være like godt som det som er tilgjengelig på engelsk. Har også valgt nye norske bøker som pensum selv om jeg har vært usikker på den faglige kvaliteten. Jeg liker å gi forfattere som har skrevet noe på norsk en fair sjanse til å få prøvd materialet sitt.

Dette er på mange måter en pensumlitteraturstrategi som er med på å styre det norske fagspråket sin stilling, selvfølgelig med en forutsetning om at det også her er av en viss kvalitet. Innenfor mange tematikker i begge fagområdene jeg studerer i denne undersøkelsen, spesielt innenfor statsvitenskapsstudiet, er det også ofte nordmenn som skriver den beste og mest relevante litteraturen. Men på den annen side blir mye av litteraturen som blir produsert av norske fagpersoner skrevet på engelsk, spesielt den litteraturen som ikke direkte er beregnet til slike introduksjonskurs.

Mange av svarene på de to siste spørsmålene i spørreundersøkelsen til de kursansvarlige, blir besvart med at det er tilgangen på norskspråklig litteratur som avgjør i hvor stor grad norsk faglitteratur blir tatt i bruk som pensum. Dette samsvarer i stor grad med hva Jorunn Dahl fant ut i sin pensumundersøkelse fra 1998, nemlig at det er en «sammenheng mellom tilgang på og bruk av norskspråklig faglitteratur som pensumlitteratur på lavere grads nivå» (Dahl 1998: 39). Man kan imidlertid tydelig se forskjell på de ulike kursansvarliges tanker og holdninger til bruk av norsk versus engelsk pensumlitteratur, men dette er først og fremst individuelle forskjeller, og ikke i like stor grad forskjeller mellom institusjonene. Likevel kan det virke som den tydeligste argumentasjonen for å bruke norskspråklig pensumlitteratur på første studieåret, finnes blant faglærerne ved Høgskolen i Telemark. Flere av informantene ved HiT understreker blant annet at førsteårsstudentenes engelskferdigheter må tas med i betraktningen når pensumspråket skal avgjøres. En av dem uttrykker seg slik:

Som nevnt, føler vi at norsk pensumlitteratur fungerer bedre for studentene. Vi har studenter på bachelornivå med relativt lave inntakskrav (stort sett åpent studium der alle med generell studiekompetanse kommer inn). Engelskkunnskapene blant mange av disse studentene er derfor slett ikke så gode at det faglige innholdet vil bli oppfattet like godt som med en norsk pensumbok. Det vil først være etter å ha arbeidet med engelske pensumbøker i opptil flere kurs på forhånd at gjennomsnittsstudenten vår vil ha vent seg til dette godt nok (og fått erfaring i engelsk fagterminologi og generelt ordforråd) til at det engelske språket vil fungere uten å være en vesentlig hindring for det rent faglige utbyttet. Det oppleves således som en betydelig kostnad eller hinder for god læring å benytte en engelsk pensumbok som hovedbok – og da særlig for det første kurset i studieløpet som benytter engelsk pensum. De kursene som følger etterpå vil det trolig gå noe bedre for, men fullgodt blir det nok uansett ikke for den gjennomsnittlige student. Denne vurderingen er nok vesentlig annerledes på studiesteder der snittkarakterer fra videregående skole ligger på et høyt nivå og der man kan forutsette at gjennomsnittsstudenten har i) bedre forkunnskaper og ii) bedre læringsevne til å tilegne seg ny kunnskap enn det som er tilfellet hos oss.

Her ser vi et godt eksempel på en faglærer som har et bevisst forhold til hva slags språkvalg vedkommende tar, og hvorfor. Det er meget interessant at faglæreren i så stor grad vektlegger, og tar hensyn til, den aktuelle studentmassen når valg av pensumlitteratur skal tas. At økonomi- og administrasjonsstudiet ved HiT i stor grad er et åpent studium, der alle med generell studiekompetanse kommer inn, er et aspekt som kan tilføres i min tidligere argumentasjon for at HiT har en vesentlig mindre andel engelskspråklig pensumlitteratur, enn det som for eksempel er tilfellet ved NHH. I motsetning til HiT er det svært høye krav for å bli tatt opp som student ved NHH. I 2011 var poenggrensen 55,2 for studenter i den ordinære kvoten (NHH 2012). Ettersom studentene som tas opp ved NHH må ha et høyt snitt fra videregående skole, og dermed også ha relativt gode engelskferdigheter, er det grunn til å anta at gjennomsnittsstudenten ved NHH har større forutsetninger for å klare overgangen til engelsk fagspråk bedre enn det som er tilfelle for gjennomsnittsstudenten ved for eksempel HiT eller BI, hvor ikke de samme kravene er til stede. I sin visshet om nettopp dette, kan dette være en av årsakene til at flere av de kursansvarlige ved NHH benytter seg av mer engelsk faglitteratur enn ved de to andre undersøkte utdanningsinstitusjonene.

Også ved NHH er det kursansvarlige som trekker frem det som vil være til det beste for studentene, når de argumenterer for sine svar på de to siste spørsmålene. En av dem svarer blant annet at: «Bachelorprogrammet er norskspråklig, studentene foretrekker norsk litteratur, og den norske litteraturen er bedre tilpasset studentenes bakgrunn fra videregående skole». Samtidig er det andre kursansvarlige ved NHH som kun har kvalitet som kriterium når de velger pensumlitteraturen. To av svarene lyder som følger: «Velger den beste litteraturen uavhengig av språk. Norske artikler er stort sett bare de som omhandler norske forhold», og «Vi velger den best mulige og mest egnede pensumlitteraturen, og om litteraturen ville vært tilgjengelig på norsk og holdt høy nok kvalitet ville vi valgt det i dette kurset. Studentene har

ikke hatt noe i mot at deler av pensumlitteraturen var på engelsk». Alle de kursansvarlige er selvfølgelig opptatt av kvaliteten på litteraturen som leses, men som vi har sett på noen av svarene til de kursansvarlige, så er det ulike oppfatninger om det kun er kvaliteten på litteraturen som er avgjørende, eller om også studentenes ferdigheter og behov skal være avgjørende i denne sammenheng. Det som imidlertid så å si alle de kursansvarlige er enige om, er at dersom aktuell pensumlitteratur av samme kvalitet foreligger på både norsk og engelsk, er det den norske litteraturen som vil bli fortrukket fremfor den engelske, i alle fall i kurs på det første studieåret. En av de kursansvarlige ved UiO oppsummer godt hvordan de fleste informantene svarer på dette spørsmålet: «Hvis kvaliteten er tilnærmet lik og det ikke foreligger spesielle grunner for å velge engelsk, vil jeg gå inn for norskspråklig pensumlitteratur». Engelsk pensumlitteratur skal med andre ord gi en klar merverdi rent faglig for at det skal velges fremfor norsk.

8 Spørreundersøkelse til et utvalg studenter

8.1 Metode og innsamling av data

Til nå i oppgaven har fokuset stort sett vært knyttet til selve fordelingen mellom norsk/engelsk pensumlitteratur, samt de kursansvarliges holdninger og tanker knyttet til denne tematikken, men det er også en annen part i denne sammenhengen det kan være interessant å studere litt nærmere. Studentene er jo først og fremst de som skal og må forholde seg til den aktuelle pensumlitteraturen og utdanningsinstitusjonens valg av pensumspråk. Deres oppfatninger i tilknytning til dette er derfor av stor interesse. Hva mener studentene på førsteåret av økonomi- og administrasjonsstudiet og statsvitenskapsstudiet ved de undersøkte institusjonene om blant annet fordelingen av norsk/engelsk pensumlitteratur på sitt studie, og hva foretrekker de selv å lese? Dette er spørsmål jeg synes det ville være interessant å få et visst innblikk i.

I likhet med undersøkelsen jeg har gjennomført rettet mot de kursansvarlige, har jeg også i denne undersøkelsen valgt å bruke spørreundersøkelse som metode. Som i de aller fleste undersøkelser står man her overfor i alle fall to valg; enten kan man bruke en kvalitativ metode for innsamling, hvor en som regel har få informanter i den hensikt at man først og fremst søker dybdekunnskap, eller en kan gå for en kvantitativ metode for datainnsamling, hvor innsamleren i større grad har behov for en breddekunnskap. På en måte kan man si at jeg har valgt en tredje metode for innsamling, som er en slags kombinasjon av de to nevnte tilnærmingene. Undersøkelsen ligger likevel nærmest opp mot en kvantitativ undersøkelse, i den forstand at det blir anvendt et spørreskjema. Dette gjør det enklere å få tak i målbare data som kan være til hjelp for å si noe generelt om studentenes syn på og holdninger til pensumlitteraturen de leser. På den annen side har jeg utarbeidet spørreskjemaet på en slik måte at det ikke kun er et tallmateriale, og en statistikk man kan få ut fra denne undersøkelsen. I tillegg til at informantene skal krysse av i en rubrikk etter spørsmålene, blir de også bedt om å begrunne svarene de gir. På den måten får man fanget opp mer dyptgående meninger og holdninger blant informantene, i tillegg til tallfestingen av materialet i avkryssingen. På samme måte som med spørreundersøkelsen blant de kursansvarlige har svarene til studentene blitt sendt per e-post. Begrunnelsen for dette er stort sett den samme som ved den forgående spørreundersøkelsen, altså at det er tidssparende, samtidig som jeg

tror jeg får ærligere svar uten påvirkning fra meg selv. I tillegg ønsker jeg at metoden for innsamlingen skal være så lik som mulig, slik at grunnlaget for datamaterialet er sammenlignbart. Derfor har jeg benyttet meg av e-postkontakt også med studenter jeg har hatt anledning til å ha et ansikt til ansikt-intervju med. Svarene fra undersøkelsen har jeg enten fått ved at spørreskjemaet har blitt lagt ut på læringsplattformene Fronter eller It`s learning, eller med direkte e-postkontakt med studentene.

8.2 Spørsmålene

På grunnlag av både egen og andres erfaringer har jeg også i denne undersøkelsen valgt å benytte meg av relativt få spørsmål. Selv om jeg ikke skal skjære alle studenter over én kam, er det grunn til å tro at få ville tatt seg tid til å svare hvis man hadde overøst skjemaet med spørsmål. Derfor har jeg valgt fire korte og konsise spørsmål som ikke tar spesielt lang tid å gi tilbakemelding på. Likevel blir informantene oppfordret til å begrunne sine svar utover kryssene de har satt i rubrikkene, noe nærmest alle studentene har benyttet seg av. Slik sett kan informantene til en viss grad selv velge hvor utdypende de vil være. De fire spørsmålene jeg har valgt å stille informantene lyder som følger:

1. Hvordan er fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur på studiet ditt?
2. Hva synes du om denne fordelingen?
3. Foretrekker du å lese norsk eller engelsk pensumlitteratur?
4. Hvis du skriver en masteroppgave, tror du da at du vil skrive den på engelsk eller norsk?

(Spørreskjemaet som helhet ligger vedlagt som vedlegg 2.)

Spørsmål 1 ligner på det tredje spørsmålet som ble stilt i spørreundersøkelsen til de kursansvarlige, og er tatt med for å se om det er samsvar mellom svarene studentene gir, og de resultatene jeg har funnet i min pensumundersøkelse. I motsetning til det første spørsmålet, som går direkte på den aktuelle fordelingen mellom pensumspråket, er de to neste spørsmålene mer knyttet til studentenes egne meninger og holdninger til norsk versus engelsk pensumlitteratur. Det andre spørsmålet, som går på hva studentene selv synes om fordelingen, er blant annet interessant med tanke på om det finnes ulike oppfatninger mellom studentene

på de ulike utdanningsinstitusjonene sett i lys av hvor stor den engelskspråklige andelen av pensumlitteratur de leser er. Har for eksempel studentene på studiene som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur en mer positiv innstilling til slik pensumlitteratur enn studentene som i mindre grad leser engelsk pensumlitteratur? Er det motsatt, eller ser man ingen klare paralleller her, bare individuelle variasjoner? Dette er spørsmål jeg ønsker å få svar på gjennom denne spørreundersøkelsen. På spørsmål 3 vil det overraske meg om ikke det store flertallet av informantene foretrekker å lese norsk faglitteratur. På den annen side er det i dag blitt mer og mer vanlig å lese engelsk i andre sammenhenger, som blant annet engelsk skjønnlitteratur. Om dette kan ha en innvirkning på hva slags pensumlitteratur studentene foretrekker å lese, gjenstår å se. Det fjerde og siste spørsmålet i spørreskjemaet er knyttet til hva slags tanker de gjør seg om valg av språk på en eventuell masteroppgave de skal skrive. Selv om dette uansett vil være noen år frem i tid for disse studentene, er det likevel interessant å se om de allerede nå har gjort seg opp en mening om hvilket språk de vil skrive en eventuell masteroppgave på.

8.3 Resultater og analyser av spørreundersøkelsen

Tabell 4. Studentenes svar på spørsmål 2-4.

Spørsmål 2	For mye norsk	Passe fordeling	For mye engelsk
BI		3	1
NHH		2	4
HiT	3	8	
UiN	2	2	1
UiA		6	1
UiO		11	4
Totalt	5	32	11
Spørsmål 3	Norsk	Spiller ingen rolle	Engelsk
BI	2	2	
NHH	4	2	
HiT	6	5	
UiN	1	3	1
UiA	5	2	
UiO	9	5	1
Totalt	27	19	2
Spørsmål 4	Norsk	Engelsk	
BI	2	2	
NHH	3	3	
HiT	8	3	
UiN	4	1	
UiA	5	2	
UiO	5	10	
Totalt	27	21	

I likhet med spørreundersøkelsen jeg har utført blant de kursansvarlige, er det også i denne undersøkelsen en viss variasjon mellom antall informanter ved de seks undersøkte utdanningsinstitusjonene, men så er det også stor forskjell på antall studenter ved de ulike

institusjonene. Det viktigste er likevel at studenter fra alle de undersøkte institusjonene er representert, og at det ut ifra de totalt 48 informantene er mulig å se noen interessante tendenser. Men selv om man kan se en del ulikheter i studentenes syn på norsk kontra engelskspråklig pensumlitteratur ved de seks utdanningsinstitusjonene, er det naturlig nok også her til dels store individuelle forskjeller mellom studentene innad ved de ulike lærerstedene. Disse variasjonene kan sammenlignes med funnene som ble gjort i Jorunn Dahl sin pensumundersøkelse, *Pensumlitteratur i høyere utdanning – en undersøkelse av forholdet mellom norsk og engelskspråklig pensumlitteratur i fire grunnfag* (1998). Også her ble det utført undersøkelser av studentenes holdninger til pensumspråk, men da som en kvalitativ undersøkelse med få informanter og mer dyptgående intervjuer. Statsvitenskapsstudentene som ble intervjuet i Dahl sin undersøkelse, gav uttrykk for at de ikke brydde seg stort om språket på pensumlitteraturen, noe rapporten mente var et resultat av at den engelskspråklige andelen var relativt liten. Likevel påpekte disse studentene at det var mer naturlig å lese engelskspråklig pensum innen visse emner enn i andre, noe også flere av studentene i min undersøkelse understreker.

8.3.1 Økonomi- og administrasjonsstudentene

Hvis vi først ser på hvordan responsen til de 21 økonomi- og administrasjonsstudentene er, så kan vi som vist i tabellen ovenfor se at det er relativt store individuelle forskjeller innad ved institusjonene, men det finnes også tendenser til ulikheter også på tvers av de undersøkte høyskolene, i alle fall på noen av spørsmålene. På det første spørsmålet derimot, hvor studentene skal angi fordelingen mellom engelsk og norsk faglitteratur på studiet sitt, er det svært få av svarene som avviker fra det jeg har kommet frem til i min pensumundersøkelse. Alle NHH-studentene anslår at fordelingen er ca. 50/50, mens HiT-studentene svarer at de bare leser norsk pensumlitteratur med noen få unntak, noe som samsvarer bra med resultatene fra undersøkelsen jeg har gjort. Heller ikke BI-studentenes svar avviker spesielt fra den faktiske fordelingen, selv om det her er litt mer variasjon mellom svarene. Det er med andre ord ikke så mye annet å tolke ut ifra disse svarene enn at studentene har en relativt god oversikt over hvordan fordelingen av pensumspråket er på deres studie.

Ser vi nærmere på det andre spørsmålet i spørreskjemaet, som går på hva studentene synes om den aktuelle språkfordelingen, svarer flertallet at de synes at fordelingen er passe. Det som derimot er ganske interessant er at der flertallet av de spurte studentene ved BI og HiT svarer at de er godt fornøyd med denne fordelingen, svarer 4 av 6 studenter ved NHH at de synes det er for mye engelskspråklig pensumlitteratur det første studieåret. Det kan med andre ord se ut som at de studentene som leser mest engelskspråklig faglitteratur, også er de som er mest kritiske til den. To av NHH-studentene svarer blant annet dette når de begrunner hvorfor de synes det er for mye engelsk pensumlitteratur på studiet: «Jeg synes det er synd at vi ikke kan lese pensum på vårt eget morsmål, siden det er en norsk skole vi går på og forelesningene er på norsk», og «Jeg er egentlig ikke i mot bruk av engelsk pensum, men siden forelesningene foregår på norsk er det veldig vanskelig å holde orden på fagbegreper som brukes i forelesningene og i pensumlitteraturen». Det kan med andre ord virke som om det ikke først og fremst er på grunn av det engelske språket i seg selv som resulterer i at de svarer som de gjør, men at det er den parallelle bruken av norsk og engelsk fagterminologi som blir sett på som den største utfordringen for disse studentene. Dette er som vi skal se nedenfor også en faktor som blir trukket inn i begrunnelsen til noen av statsvitenskapsstudentene på samme spørsmålet. Mens flertallet av NHH-studentene synes det er for mye engelsk pensumlitteratur på studiet sitt, er det også verdt å merke seg at tre av studentene ved HiT, som i all hovedsak kun leser norsk faglitteratur, kunne tenke seg en større andel engelsk enn det som er tilfellet i dag. Dette blir først og fremst begrunnet med at engelsk er et viktig verktøy når man skal ut i arbeidslivet, noe en av HiT-studentene formulerer slik: «Ute i arbeidslivet vil engelsk være en veldig viktig del av arbeidsdagen. Derfor burde vi lese mer engelsk pensumlitteratur». På lik linje med at det er en tendens til at NHH-studentene vil ha mindre engelsk pensumlitteratur, er det altså en motsatt tendens blant HiT-studenter. Tatt i betraktning at språkfordelingen mellom disse to studiestedene er såpass ulik, er det heller ikke så oppsiktsvekkende at holdningene til de aktuelle fordelingene spriker litt blant de ulike studentgruppene. Også en av studentene ved BI argumenterer for at det er viktig at de leser engelsk faglitteratur, noe vedkommende begrunner slik: «Det er en fordel at det er mye norsk pensumlitteratur i starten, siden det da blir lettere å gjøre seg kjent med fagområdet. Men det er også viktig å lære seg å lese engelsk, fordi det da er lettere å få en mer internasjonal jobb. Kvaliteten på engelsk litteratur er også ofte den beste». Det er interessant at flere av studentene trekker inn den økte internasjonaliseringen når de begrunner sine besvarelser, og at de ser på sine muligheter innenfor jobbmarkedet som større hvis de behersker et godt engelsk. Dette er jo i aller høyeste

grad relevante argumenter da mange av disse økonomistudentene skal ut i et jobbmarked hvor gode engelskkunnskaper ofte er en viktig faktor, men på en annen måte er det litt overraskende at en del av studentene vektlegger dette mer enn selve læringsprosessen så tidlig i utdanningen.

På spørsmål 3, hvor studentene blir spurt om hvilke språk de foretrekker å lese pensumlitteratur på, svarer flertallet, 12 av 21, ikke veldig overraskende norsk. De fleste av studentene som foretrekker norsk, begrunner dette med at de synes det er lettere å forstå tekstene og sammenhengene når språket er norsk, samtidig som det går mye fortere og at man dermed kan bruke mer tid på selve faget. Det er ingen av økonomi- og administrasjonsstudentene som svarer at de foretrekker å lese på engelsk, men det er likevel en overraskende stor andel av dem som svarer at det ikke spiller noen rolle om det er norsk eller engelsk de leser. En av studentene ved HiT svarer blant annet slik på dette spørsmålet: «Har ikke lest noe engelsk pensumlitteratur ennå, men ellers liker jeg engelsk på ca. lik linje med norsk ang. nyheter og faktisk bedre som skjønnlitteratur. Ser for meg at jeg kommer til og like engelsk pensumlitteratur fordi det er skrevet på samme språk som forskningen o.l som ligger til grunn for pensumlitteraturen». Her ser vi altså et eksempel på en student som i utgangspunktet like gjerne, eller i noen tilfeller bedre, liker å lese engelsk som norsk, noe jeg har inntrykk av er ganske utbredt blant mange unge i dag. Dette er kanskje heller ikke så veldig oppsiktsvekkende, med tanke på den store eksponeringen av engelsk spesielt dagens unge blir utsatt for, noe jeg vil komme litt tilbake til i neste delkapittel.

Svarene på det siste stilte spørsmålet til studentene, om valg av språk på en eventuell fremtidig masteroppgave, fordeler seg litt ujevnt, både samlet sett og mellom de ulike institusjonene, mellom de som ønsker å skrive oppgaven på norsk (13) og de som vil skrive den på engelsk (8). Selv om noen av studentene er litt usikre på dette valget, noe som er forståelig siden det ligger relativt langt frem i tid, er det overraskende mange av studentene som allerede nå har klare meninger om hva slags språk de vil velge og hvorfor. En av studentene ved NHH svarer blant annet følgende på dette spørsmålet: «Verden blir stadig mer globalisert, og jeg ønsker å være en del av utviklingen. Jeg ønsker å ta hele eller deler av mastergraden min i utlandet, og derfor vil det være naturlig å skrive masteroppgaven på

engelsk, selvsagt med forbehold om at jeg føler jeg kan oppnå like gode resultater ved å skrive på engelsk som å skrive på norsk». Her ser vi nok en gang at internasjonaliseringen og globaliseringen av samfunnet er en viktig faktor for at vedkommende vil skrive masteroppgaven på engelsk. Ellers er det flere av de andre som begrunner sitt valg av engelsk med at de vet at det vil være engelsk pensumlitteratur som dominerer på masternivå, samtidig som også mye av undervisningen forgår på engelsk. Dette vil ifølge flere av studentene gjøre det mer naturlig, og kanskje til og med lettere, å selv benytte seg av det engelske språket i en masteroppgave. Studentene som ønsker norsk derimot, begrunner dette først og fremst med hva de behersker best, og ressursbruken, da særlig med tanke på tidsperspektivet. En av NHH-studentene svarer følgende: «Fordi jeg vil unngå å bruke mye ressurser på rettskriving og gode formuleringer på engelsk. Ved å skrive på norsk kan jeg fokusere og bruke mer tid på innholdet og den faglige biten». Vi ser med andre ord store individuelle forskjeller mellom studentene og deres tanker rundt og begrunnelser for valg av språk på en fremtidig masteroppgave. I tillegg viser svarene at det er overraskende mange av studentene som ønsker å skrive en masteroppgave på engelsk fremfor norsk, på tross av at svarene på de foregående spørsmålene er mer til fordel for det norske språket, enn det engelske. Dette aspektet vil jeg komme litt tilbake til avslutningsvis i dette kapittelet.

8.3.2 Statsvitenskapsstudentene

Ser vi på responsen jeg har fått fra de 27 statsvitenskapsstudentene fordelt på de tre utdanningsinstitusjonene Universitetet i Nordland, Universitetet i Agder og Universitetet i Oslo, ser vi også her store ulikheter med tanke på studentenes tanker og oppfatninger om pensumlitteraturen de leser. På lik linje med økonomi- og administrasjonsstudentene, er forskjellene her ganske store innad ved de ulike utdanningsinstitusjonene, i tillegg til at vi også her ser tendenser til forskjeller på tvers av institusjonene. Responsen på det første spørsmålet, som går på fordelingen av norsk og engelsk pensumlitteratur på vedkommendes studium, er ikke veldig overraskende. De fleste gir svar som som ligner på resultatene jeg fikk i min pensumundersøkelse, men noe variasjon er det selvfølgelig. Det som likevel er en interessant tendens, er at hos de studentene hvor svaret avviker litt fra den faktiske fordelingen, kan det virke som avviket går i den ene eller andre retningen ettersom hva slags holdninger de har til norsk/engelsk pensumlitteratur. Enkelte av de som mener det er for mye engelsk faglitteratur på pensumlisten, har en oppfatning av at de leser mer engelsk litteratur

enn det som er tilfellet, og motsatt. Dette kan heller ikke ses på som veldig oppsiktsvekkende, altså at det som studentene i større eller mindre grad misliker overdrives av de faktiske forholdene. Men som allerede nevnt stemmer svarene til de aller fleste studentene ganske godt overens med den faktiske språkfordelingen.

Når statsvitenskapsstudentene på spørsmål 2 blir spurt om hva de synes om denne fordelingen, viser svarene, ikke overraskende, at studentene har ulike meninger om dette. Men flertallet av studentene virker å være tilfreds med fordelingen slik den er. Hele 19 av de 27 studentene synes det er en passe fordeling mellom norsk- og engelskspråklig litteratur på pensumlisten. De åtte resterende studentene synes enten det er for mye engelsk (6 studenter), eller at det blir benyttet for mye norsk faglitteratur på studiet. Det som på mange måter er det mest interessante å lese ut fra disse resultatene, er at det er to studenter som synes det er for mye norsk pensumlitteratur. Begge disse informantene er studenter ved UiN, som vi tidligere har sett har en språkfordeling på ca. 77 prosent norsk og 23 prosent engelskspråklig litteratur på pensumlisten. Her er det også interessant å se hvordan de argumenterer for disse svarene. Slik begrunner de sine standpunkt på dette spørsmålet: «Engelsk er et større språk, med et større ordforråd. Ergo passer det bedre til fag som omhandler internasjonale relasjoner og prosesser. Når slike seriøse tema omtales, er det best å bruke engelsk, som er et mer velfungerende språk enn det norske. Det finnes også flere forfattere og dermed flere bøker på markedet skrevet på engelsk, det gir større mulighet til å finne bøker av den aller høyeste kvalitet mye oftere enn hvis man bruker norske bøker», og «Min erfaring er at pensumlitteratur på engelsk er mye bedre enn norsk. Mye av norsk pensum er rett og slett dårlig. Jeg synes det er greit at man vennes til å lese engelsk pensum, det er i stor grad en vanesak. Hadde all norsk pensumlitteratur vært like bra som engelsk hadde det derimot ikke vært noe i veien for mer norsk pensumlitteratur». Begge disse studentene går langt i å antyde at de synes den engelske faglitteraturen de har blitt eksponert for, holder en mye høyere faglig kvalitet enn det som er tilfellet for den norske, og mener derfor at det ville vært naturlig å benytte seg mer av engelskspråklig litteratur på studiet. Det kan også virke som de to studentene ser på det engelske språket som et språk med høyere status enn det norske, og at det nærmest er et argument for å øke andelen engelsk litteratur. At den engelske faglitteratur til en hver tid er bedre enn den norske, er det mange av de andre studentene som ikke sier seg enige i, samtidig som de vektlegger andre faktorer når de vurderer fordelingen av

norsk/engelsk faglitteratur. En av studentene ved UiO svarer blant annet dette på spørsmål 2: «I det første semesteret er rundt halvparten av pensum på engelsk. Etter min mening er dette en vel tøff start for studenter som kommer rett fra videregående, og kanskje ikke har hatt engelsk på to år. Det er også varierende hvor gode de engelske bøkene er, og bøker med originaltekster på engelsk er kanskje litt i overkant første semester». Her ser vi en student som ikke har hatt like gode erfaringer med den engelskspråklige pensumlitteraturen, samtidig som vedkommende fremhever førsteårsstudenters utfordringer med tanke på mangel på erfaring av å lese engelsk faglitteratur. En annen student ved UiO understreker at pensum på introduksjonskursene burde være på norsk, da det blir «mindre frustrerende at det brukes forskjellige begreper på forelesninger og i boken», mens en informant ved UiN vil ha mer norsk pensumlitteratur for å «fremme norske forfattere og samfunnsvitere». Dette er interessante argumenter som vil bli drøftet nærmere i kapittel 9, hvor fordeler og ulemper med bruk av norsk/engelsk pensumlitteratur vil bli diskutert. Det man ganske tydelig kan konkludere med på bakgrunn av spørsmål 2, er at tankene rundt pensumfordelingen hos statsvitenskapsstudenter ved de tre undersøkte universitetene, spriker relativt mye, selv om fordelingen av norsk/engelsk pensumlitteratur så å si er den samme ved de tre institusjonene. Men disse meningsforskjellene blant studentene er da også større innad ved de ulike institusjonene enn de er på tvers av dem.

Ser vi nærmere på spørsmål 3 i spørreskjemaet, viser også resultatene her at svarene varierer både individuelt blant studentene, men også til en viss grad mellom de ulike institusjonene. Ikke spesielt overraskende svarer den største studentgruppen at de foretrekker å lese på sitt eget morsmål, norsk. Det som derimot jeg synes er desto mer overraskende, er at så mange som 10 av de 27 aktuelle studentene svarer at det ikke spiller noen rolle om det er norsk eller engelsk pensum de leser, og kanskje enda mer overraskende at to andre faktisk foretrekker å lese engelsk pensumlitteratur. De aller fleste av dem som svarer «norsk» på spørsmål 3 argumenterer for at norsk er deres morsmål, og derfor er det språket som de synes er lettest å lese og forstå og dermed behersker best. Mange fremhever også tidsperspektivet, altså at det går raskere å lese norsk litteratur, da de er mer fortrolige med norske fremmedord og fagterminologi. For den andre store gruppen studenter som svarer «spiller ingen rolle», er det flere som begrunner dette med at de føler de behersker begge språkene relativt godt. Men det er også flere av disse studentene som ikke nødvendigvis trekker frem sine gode

engelskkunnskaper som grunnlag for dette, men som imidlertid ser viktigheten av og nytten i å lese og forstå engelskspråklig faglitteratur. Det kan med andre ord virke som om en del av studentene svarer det de burde foretrekke fremfor det de faktisk foretrekker. Likevel er det studenter som argumenterer for at de ikke ser på engelsk faglitteratur som mer utfordrende, i den forstand at det er vanskeligere å lese og forstå. Som nevnt er det til og med ett par av studentene som foretrekker å lese engelsk fremfor norsk pensumlitteratur. En av disse begrunner svaret sitt med at «jeg leser engelsk lettere og raskere enn norsk». På en måte er dette relativt overraskende og oppsiktsvekkende tilbakemeldinger; at norske studenter foretrekker å lese på et fremmedspråk fremfor sitt eget morsmål. Samtidig kan man jo i dag diskutere om det engelske språket fremdeles skal regnes som et fremmedspråk i Norge, eller om det nærmest har blitt et slags andrespråk for store deler av befolkningen. Ser en hvordan ungdom i dag allerede fra et tidlig tidspunkt blir eksponert for det engelske språket, til dels i store mengder, og da spesielt gjennom reklame-, media-, film-, spill- og musikkbransjen, er det kanskje grunnlag for å argumentere for at engelsk er nærmere et andrespråk enn et fremmedspråk for store deler av den norske befolkningen. Slik sett er det heller ikke så rart at mange ferske studenter derfor mener de har relativt gode engelskferdigheter og dermed heller ikke har så store problemer med å lese engelsk faglitteratur.

På det fjerde og siste spørsmålet, som omhandler hva slags språk studentene vil skrive en eventuell fremtidig masteroppgave på, ser vi at det er større variasjon mellom de tre ulike utdanningsinstitusjonene enn på de foregående spørsmålene. Mens flertallet av studentene ved UiN og UiA ser for seg å skrive masteroppgaven på norsk, er tendensen motsatt ved UiO. Her vil faktisk to tredjedeler av studentene skrive oppgaven på engelsk. Samlet sett er det omtrent like mange av statsvitenskapsstudentene som vil skrive på engelsk (13), som det er som vil skrive på norsk (14). I 2006 ble ifølge en undersøkelse av Vera Schwach (2009) ca. en av tre masteroppgaver skrevet på engelsk i Norge. Slik sett er ikke svarene fra studentene så overraskende. Men tatt i betraktning at statsvitenskap gjerne blir regnet som et studium som heller trekker ned enn opp slike statistikker, synes jeg det er litt oppsiktsvekkende at så mange som halvparten av studentene ser for seg å skrive masteroppgaven på engelsk. Begrunnelsen til mange av studentene som svarer at de vil skrive på engelsk, er at de vil ha en bredere målgruppe og nå et større publikum, samtidig som de, i likhet til enkelte av økonomi- og administrasjonsstudentene, ser på det engelske språket som en fordel å bruke med tanke på å

få en mer internasjonal jobb eller mulighet for videre utdanning i utlandet. En av studentene ved UiA svarer blant annet følgende: «I en globalisert verden vil en engelsk master være mer aktuell enn en norsk, og den vil da kunne brukes videre dersom temaet er aktuelt». Oppmerksomheten som er rettet mot internasjonalisering ved utdanningsinstitusjonene, som vi blant annet har sett står høyt på dagsordenen ved UiO i disse tider, men også den økende internasjonaliseringen og globaliseringen i samfunnet forøvrig, virker å spille en stor rolle for studentenes tanker rundt språket på masteroppgaven. Studentene som vil skrive masteroppgaven på norsk derimot, begrunner dette først og fremst med at de føler seg mest komfortable med, og behersker best, å skrive på norsk. Samtidig er det veldig interessant at det faktisk er et par av studentene som kommer inn på viktigheten av å styrke det norske språkets posisjon i en tid hvor det engelske språket stadig styrker sin stilling. En av studentene ved UiO sier blant annet at han «anser det som viktig å bidra til kunnskapsproduksjon på morsmålet, bl.a. fordi det kan bli tendenser til hegemoni av engelsk litteratur».

8.3.3 Samlet konklusjon

Ser vi på studentbesvarelsene samlet sett, er det som forventet store individuelle forskjeller mellom studentene, og da spesielt innad ved de ulike institusjonene. Men vi ser også tilløp til ulikheter på tvers av studiestedene, noe som kan se ut til å ha sammenheng med blant annet den aktuelle språkfordelingen ved de ulike institusjonene. De to utdanningsinstitusjonene som anvender mest engelskspråklig litteratur, NHH og UiO, er også de institusjonene der flest studenter uttrykker en skepsis overfor den engelske faglitteraturen, mens det ved UiN og spesielt ved HiT, hvor andelen engelsk pensumlitteratur er mye mindre, kan virke som studentene har en mer positiv innstilling til engelsk faglitteratur. Et annet interessant resultat som kommer ut av denne spørreundersøkelsen, er at selv om det kan virke som om det er studentene som leser mest engelsk som også er mest skeptisk til den, er det likevel et flertall av disse studentene som vil skrive sin masteroppgave på engelsk, i motsetning til studentene ved de andre undersøkte studiestedene. Hele 2/3 av studentene ved UiO og halvparten av studentene ved NHH ønsker å skrive masteroppgaven på engelsk, selv om mange av de samme studentene på de foregående spørsmålene er mer positive til et norsk fagspråk enn til det engelske. Men som begrunnelsene til flere av studentene viser, er det først og fremst mulighetene til en internasjonal jobb og det å nå ut til et større publikum som i stor grad er grunnlaget for dette valget, og i mindre grad det rent språklige. Ser vi på de

utdanningsinstitusjonene som anvender mindre engelsk, er tendensen motsatt. Her har mange av studentene en mer positiv holdning til engelsk fagspråk, men likevel er det langt flere som ønsker å skrive en mastergrad på norsk. Dette blir da også i langt større grad begrunnet av det rent språklige, og at de føler seg mer komfortable med å skrive på sitt eget morsmål.

9 Fordeler og ulemper ved valg av norsk/engelsk pensumlitteratur

Så langt i oppgaven har den faktiske fordelingen mellom norsk/engelsk pensumlitteratur ved de seks undersøkte utdanningsinstitusjonene stått i fokus, samt hvordan de aktuelle kursansvarlige og et utvalg studenter ved disse institusjonene forholder seg til denne språkfordelingen. I dette kapitlet skal vi se nærmere på hva slags fordeler og ulemper valg av norsk og engelsk pensumlitteratur medfører, og da først og fremst i starten av utdanningsforløpet. Et navn som stadig dukker opp i forbindelse med rapporter, undersøkelser og lignende som omhandler hvilke fordeler og ulemper valg av språk har for studentene, er Frøydis Hertzberg. Spesielt hennes artikkel i *Maal og Minne* fra 1996, «Hvilken faglig og pedagogisk betydning har lærebøker på norsk i universitets- og høyskolestudier?», blir ofte referert til når dette temaet blir diskutert. Selv om dette i dag kan bli sett på som en gammel artikkel i et fagfelt som stadig er i utvikling, vil jeg likevel påstå at artikkelen fremdeles er høyst relevant og aktuell. I artikkelen setter Hertzberg opp en liste med pro-argumenter for begge språkvalgene, som vist i tabellen nedenfor (Hertzberg 1996: 97-98):

Tabell 5. Pro-argumenter for norsk og engelsk faglitteratur

Argumenter for engelsk:	Argumenter for norsk:
Siden fagene er internasjonale, foregår all kommunikasjon på engelsk uansett (kjemi er det samme i USA som i Norge).	Norsk er det språket vi nordmenn kan best.
Lærebokskrivning i USA og England er <i>big business</i> , derfor er utvalget stort og kvaliteten høy. Det norske markedet er for lite, og lærebokskrivning lønner seg dårlig.	Norske lærebøker letter overgangen fra skole til universitet/høgskole og overgangen fra ett fag til et annet.
Engelske lærebøker ligger nærmere forskningsfronten; norske blir lett foreldet.	Norsk terminologi gjør det i begynnerfasen lettere for studenten å skille mellom kjente og ukjente begreper.
Hvis en god utenlandsk fagbok skal oversettes til norsk, innebærer det en forsinkelse som kan bety noe i fag som utvikler seg raskt.	Norske lærebøker tar utgangspunkt i norske samfunnsforhold og norsk kultur.
Fagtermer er i stor grad engelske i alle fall, både i studiet og i det yrket du kommer ut i senere (gjelder særlig teknologiske fag).	Ved å lese fagstoff på norsk får studentene tekstlige forbilder for egen skriving.
Det å finne gode norske avløserord er vanskelig, og de har i alle fall små sjanser til å slå igjennom (det blir en blindgate).	De som skal bli lærere, skal kunne faget sitt "på norsk".
Engelske lærebøker stimulerer studentene til selv å skrive på engelsk, noe som er helt nødvendig hvis man vil over i forskning.	Norsk faglitteratur bidrar til å høyne statusen til norsk som forskningsspråk og dermed også til at forskere i større grad velger å skrive norsk.
Hvis studentene bare skal lese norsk, får de ikke tilgang til forskningsfronten.	Også forskere må kunne kommunisere med "folk flest" om faglige spørsmål (alle som får forskningsmidler fra NFR, må nå inkludere populærvitenskapelig formidling i arbeidsplanen sin).
	Norske lærebøker bidrar til å opprettholde og videreutvikle norsk som et moderne funksjonelt språk.

Som vi ser av tabellen kan man finne gode argumenter for å bruke norsk faglitteratur, men helt klart også mange argumenter som fremmer bruk av det engelske språket. Det første argumentet Hertzberg gir til fordel for det norske språket, at norsk er det språket nordmenn kan best, kan kanskje virke som et banalt argument, men jeg mener at det likevel er et av de klart beste argumentene for bruk av norsk. Som nevnt tidligere blir gjennomsnittsnordmannen ofte regnet som relativt dyktig i engelsk, noe jeg ikke har tenkt å argumentere imot eller stille noe spørsmålstegn ved. Mange nordmenn har gode ferdigheter i engelsk, men svært få kan likevel påstå at de behersker det like godt som norsk. Et godt eksempel på at dette er tilfellet kan man blant annet se av en undersøkelse som ble publisert i *Ugeskrift for Læger* i 2003. Denne undersøkelsen, som tok for seg leger som var vant til å lese engelskspråklig faglitteratur, viste at leger som leste på engelsk fikk med seg 25 prosent mindre av innholdet når de leste på engelsk enn det som var tilfellet når de leste på sitt eget morsmål (UHR 2006). Når til og med resultatene fra erfarne fagfolk viser et slikt utfall, er det grunn til å tro at prosentandelen i alle fall ikke er mindre blant uerfarne studenter med mindre kjennskap til fagterminologien. Når en ellers ganske ukjent fagterminologi i tillegg er på engelsk, er det

mye som taler for at dette er et ekstra hinder med tanke på studentenes tilegning av faglitteraturen. En ting er at studentene møter ord og uttrykk de ikke har sett og hørt før, men kanskje enda mer utfordrende, slik også Hertzberg påpeker i sin artikkel, er at de møter på ord som i utgangspunktet er kjente for dem, men som i fagspråkkonteksten har en annen betydning enn i dagligspråket. Et godt eksempel på dette er blant annet ordet *reduksjon* som i dagligdagsspråket betyr at noe blir mindre, mens det innenfor kjemiens verden blir anvendt i betydningen *opptak av elektroner*, og innenfor andre fagfelt har det en annen betydning igjen. Leser man for eksempel engelsk matematikk betyr *reduction of a fraction*, forkorting av en brøk. Dette er ett av mange eksempler på at fagterminologien både i seg selv, og på tvers av de to språkene, kan sette studentene, i alle fall i noen tilfeller, på store prøver. Denne kombinasjonen mellom bruk av forskjellige begreper på tvers av språkene i innlæringsfasen av faget, var også et aspekt som ble påpekt som utfordrende for enkelte av studentene i studentundersøkelsen. Altså at det lett kan oppstå forvirring når forelesningene foregår på norsk, og foreleserne bruker et norsk fagspråk, samtidig som mye av pensumlitteraturen de leser er på engelsk og dermed har et fagspråk som ikke alltid er like lett å sammenligne med det norske, da det ofte ikke finnes tilsvarende norske termer eller avløserord.

De aller fleste studenter som tar en høyere utdanning i dag, må på et eller annet tidspunkt lære seg å lese engelsk faglitteratur. Derfor er det ofte mange fagmiljøer som argumenterer for at studentene like gjerne burde lese engelsk fra første stund, slik at de venner seg til det så fort som mulig. En slik «hoppe i det»-metode er ofte ganske effektiv, men ifølge Hertzberg (1996) er ikke dette den mest optimale metoden. Hun argumenterer for at den mest pedagogiske måten å tilegne seg ny kunnskap på, er «ved å gå fra det lette til det vanskelige, fra det nære til det fjerne» (Hertzberg 1996: 98). Når nye studenter skal begynne sin studiehverdag ved et universitet eller en høyskole, står vedkommende overfor mange nye utfordringer, både faglige, men også mer praktiske og sosiale. Hvis da mye av pensumlitteraturen i tillegg er på engelsk, vil dette for mange av studentene vanskeliggjøre overgangen fra videregående skole til studiehverdagen. Dette er en situasjon jeg selv kjenner meg godt igjen i fra mitt første studieår ved UiO, da jeg gikk på studiet samfunnsgeografi. Her var andelen engelsk pensumlitteratur allerede fra første semester svært stor, i tillegg til at enkelte av forelesningene ble holdt på engelsk av internasjonale gjesteforelesere. Dette var en relativt tøff og brå inngang til studiet som både for min egen del, og flere av mine medstudenter,

følt som en i overkant stor utfordring så tidlig i utdanningen. Samtidig blir man i en slik situasjon nødt til å kaste seg ut i det, noe som også gav resultater etter hvert. Likevel var det med svært blandede følelser at første møtet med universitetsutdanningen var så preget av et språk jeg ikke følte meg fullt komfortabel med. Sett i ettertid tror jeg dette hadde en sammenheng med at jeg da som ung og uerfaren student fremdeles følte jeg hadde mye å lære med tanke på å utvikle et godt norsk akademisk språk, og at det store fokuset på det engelske språket og fagterminologien dermed ble et slags hinder i utviklingen av dem begge.

Et annet argument som ofte dukker opp i forbindelse med å forsvare det engelske språk sin posisjon i studentenes pensumlitteratur, som også Hertzberg (1996) har med som ett av argumentene til fordel for engelsk i sin artikkel, er at faglitteratur på engelsk kan være med på å bidra til å stimulere studentene til selv å skrive på engelsk, noe som da blir sett på som en avgjørende faktor for de som vil over i forskning. Dette er en antagelse som på mange måter kan se ut som blir bekreftet i min studentundersøkelse, der studentene som leser mest engelsk, også er de som i størst grad ønsker å skrive sin masteroppgave på engelsk, og motsatt. Slik sett ligger det mange fordeler for studenter i å lære seg det engelske fagspråket og terminologien i en tidlig fase av studiet. Det er vanskelig å være uenig i at det ikke skal være en fordel så tidlig som mulig å lære et godt engelsk fagspråk, men hvis det derimot går på bekostning av utviklingen av det norske fagspråket, er ikke denne fordelene like stor, kanskje snarere en ulempe. En som er svært kritisk til dette argumentet er Trond Andreassen. Ifølge Andreassen (2001) er det helt avgjørende at studentene er så trygge på morsmålet som overhodet mulig før de blir eksponert for den engelske fagterminologien. Dette er argumenter vi kjenner igjen fra andrespråksforskning, som ganske tydelig viser at et godt utviklet førstespråk er viktig når man skal lære seg nye språk (Berggreen og Tenfjord 2007). Altså, jo tryggere studentene er i norsk, desto lettere vil overgangen til det engelske fagspråket bli. Hvis man derimot skal tilegne seg ny kunnskap på et språk man ikke behersker godt nok, kan resultatet bli det Britt-Louise Gunnarsson (2004) kaller en *halvforståelse*. I en slik situasjon er studentene i mindre grad i stand til å sette den nye kunnskapen i sammenheng med den allerede opparbeidet kunnskapen, og dette kan hemme den videre innlæringen, og studentenes evne til nytenkning (Gunnarsson 2004). Sagt med andre ord, kan det godt være at de aller fleste studenter har godt av stort sett å bli eksponert for norsk faglitteratur de første semestrene, da dette både er en fordel for å utvikle et godt norsk akademisk språk, men også i

forhold til å være bedre rustet når man litt senere i utdanningen skal jobbe med engelsk faglitteratur.

Selv om det helt klart finnes mange gode argumenter for først og fremst å bruke et norsk fagspråk de første semestrene av utdanningen, er det selvfølgelig også flere gode argumenter for å bruke en større andel engelskspråklig litteratur. Når studentenes pensumlitteratur skal velges, er ett av hovedkriteriene at litteraturen skal holde en høy kvalitet, noe som ikke overraskende også kom frem i min spørreundersøkelse til de kursansvarlige. Selv om mye av lærebokskrivningen i Norge holder høy kvalitet, er det ikke tvil om at den blir utsatt for stor konkurranse fra engelskspråklige lærebøker. Som Hertzberg (1996) påpeker i sin artikkel, så er produksjon av lærebøker i engelsktalende land, og da spesielt i USA og England, «big business» siden markedet for disse bøkene er såpass stort. Dette fører til at utvalget av engelskspråklige fagbøker er stort, samtidig som det sikrer en høy kvalitet på utgivelsene. Norske lærebokforfattere derimot har et mye smalere publikum de kan nå ut til, og dermed er de også i mye større grad avhengige av at læreboka blir tatt i bruk av så mange aktuelle studenter som mulig for at det i det hele tatt skal være liv laget for en norskspråklig lærebokproduksjon. Det økonomiske aspektet er altså svært avgjørende innenfor denne debatten. Men i tillegg til at lærebokskrivningen ofte gir lave inntekter, er det også en annen utfordring i arbeidet med å få utarbeidet flere norske fagbøker; det ligger liten prestisje i å skrive slike bøker.

Ifølge Andreassen (2001) er det spesielt lite meritterende å skrive norske innføringsbøker, noe som da blir et paradoks når det først og fremst er på disse introduksjonskursene som behovet for norskspråklig faglitteratur og terminologi er størst. Dette er et problem som kan være med på å forklare hvorfor mange velger engelsk fremfor norsk pensumlitteratur. På det engelskspråklige markedet har man som regel et større utvalg litteratur å velge mellom, samtidig som kvaliteten i enkelte tilfeller kan utkonkurrere den norskspråklige litteraturen. På den annen side er det ingen bedre måte å høyne statusen til norsk fagspråk og -litteratur på enn å ta i bruk mer norskspråklig litteratur. Velges engelsk faglitteratur for en hver pris, er det heller ingen grunn til at det norske fagspråket skal øke sin status i fremtiden. Her har altså i høyeste grad de som velger pensumlitteraturen ved de ulike studiene, et stort ansvar. Som vi

har sett tidligere i oppgaven, er dette en problemstilling som opptar enkelte studenter og kursansvarlige. En av kurslederne ved UiN påpekte, som vi har sett, at han var villig til å gi norske fagforfattere en sjanse, på tross av at han i noen tilfeller kunne finne engelsk faglitteratur som holdt vel så høy faglig kvalitet. For å sikre en fremtidig norsk produksjon av lærebøker, er det med andre ord av stor betydning at det som blir produsert, også blir tatt i bruk, men selvfølgelig med krav om tilsvarende høy kvalitet. Bruk av norsk faglitteratur påvirker ifølge Hertzberg også statusen til norsk forskningsspråk, noe som derigjennom kan bidra til økt anvendelse av norsk innenfor forskermiljøene. Ser vi igjen på fordelene ved bruk av engelsk faglitteratur, er det helt klart et stort fortrinn at den fornyes i et hurtigere tempo enn det som er mulig for den norske. Dette resulterer dermed ofte i at den engelskspråklige faglitteraturen ligger tettere opp mot forskningsfronten enn det som er tilfellet for den norske. Et annet aspekt som tilsier at engelsk faglitteratur blir valgt fremfor norsk, er i de tilfeller hvor fagfeltene er så snevre at det knapt finnes noen norske alternativer. Dette gjelder i større grad på høyere nivå enn på innføringskursene, men det finnes også fagfelt hvor norsk faglitteratur ennå ikke har særlig stort fotfeste på innføringsnivå, og da først og fremst fordi markedet ikke er stort nok til at det er lønnsomt å utarbeide norske fagbøker.

10 Norsk faglitteratur sett fra bokbransjens side

10.1 Bokbransjens betydning for faglitteraturen

Den norske bokbransjen har i lang tid vært en relativt stabil bransje, som sammenlignet med mange andre europeiske land har hatt en bred og rik produksjon av bøker. En av grunnene til dette er blant annet at det har vært et tett og godt samarbeid mellom både private og statlige aktører, samt at man har hatt ulike bransjeavtaler og en fastpris på bøker (Müller 2007). Helt siden 1960-tallet har norske bokhandlere og forlag kunnet selge bøker til fast avtalte priser, på tross av at dette egentlig er i strid med konkurranselovgivningen. Dette har vært med å bidra til å sikre et bredt spekter av utgivelser av norsk litteratur, og kanskje spesielt vært til hjelp for produksjonen av norskspråklig faglitteratur. Norge er i sammenligning med mange europeiske land, og land i verden for øvrig, et lite språksamfunn. Derfor er det viktig å ha en bokbransje som er bevisst på dette, og har et mål om å utvikle og verne om det norske språket. Spesielt er dette viktig innenfor fagbokmarkedet, hvor norsk faglitteratur i dag får større og større konkurranse fra den engelskspråklige faglitteraturen.

Frem til i dag har den norske bokbransjen blitt styrt av en bokavtale som er en avtale inngått mellom *Den norske Bokhandlerforening* og *Den norske Forleggerforening* som regulerer en fastpris på bøker. Målet med dette samarbeidet, er som det står i avtalen: «for å bevare og utvikle norsk språk og litteratur» (Bokhandlerforeningen 2011). EUs litteraturpolitikk har den siste tiden avvist bransjeavtaler med fastpris på bøker som gangbar politikk i Europa. Dette er noe Norge også mest sannsynlig må innrette seg etter, og dermed står man overfor et valg med to alternativer, vedta en boklov, eller åpne for fripris hvor markedet i større grad styrer prisene. Men hvilket av disse alternativene vil i størst grad gagne den norske litteraturen, og da spesielt faglitteraturen? Som vi skal se, så kommer det helt an på hva man ønsker å oppnå, alt ettersom det er kulturpolitiske mål man ønsker å tilfredsstille, eller om det er mer det økonomiske aspektet som blir vektlagt. Store deler av bokbransjen kjemper i dag for å beholde fastpris på bøker, enten ved å videreføre dagens ordning, eller ved å vedta en norsk boklov. Men samtidig som de gjør dette, er det interessant å se at deler av bokbransjen har startet noe som ligner er priskrig på lærebøker. I en artikkel i *Aftenposten* 7. januar i år, gikk det Bergensbaserte forlaget *Vigmostad & Bjørke* kraftig ut mot de tre store forlagene *Cappelen Damm*, *Aschehoug* og *Gyldendal*, som de mener har solgt lærebøker i sine

nettbutikker uten fortjeneste (Korsvold 2012). Dette er en form for dobbeltmoral som er med på å undergrave lærebokmarkedet, og som ifølge *Vigmostad & Bjørke* er et forsøk på å bli kvitt sine konkurrenter slik at de igjen kan sette opp prisene. Om dette er en riktig vurdering, skal jeg være forsiktig med å påstå, men at de vil selge fagbøker med tap i lang tid fremover, er i alle fall lite sannsynlig. En slik utvikling kan føre til et marked med større, men færre forleggere, noe som igjen kan bety et mindre mangfold av norske fagbøker og et større press fra engelsk faglitteratur.

10.2 Boklov eller fripris på norsk faglitteratur?

Parallelt med den økte oppmerksomheten på bruk av norsk versus engelsk fagspråk innenfor høyere utdanning de senere årene, har debatten i det siste også rettet seg mot den norske bokbransjen, og hvordan denne bransjen best bør styres for å kunne styrke den norske faglitteraturens posisjon i tiden fremover. På bakgrunn av dette bestemte Kulturdepartementet i 2011, med kulturminister Anniken Huitfeldt i spissen, seg for å bestille to rapporter som blant annet skulle samle inn mest mulig aktuell informasjon og kunnskap før man eventuelt skulle vedta en norsk boklov, slik stadig flere europeiske land i dag har gjort. Den første rapporten, som ble utarbeidet av *Oslo Economics*, ble lagt frem 2. januar 2012. Rapporten, som har fått navnet *Utredningen om litteratur- og språkpolitiske virkemidler* (2012), drar flere konklusjoner og gir anbefalinger om en fremtidig litteraturpolitikk. Blant annet foreslår de at fastpris skal gjøres frivillig, i motsetning til slik det er i dag, med en fastpris som er vedtatt gjennom bokavtalen. En annen tydelig konklusjon som trekkes frem i denne rapporten, er behovet for en styrking av norsk faglitteratur i tiden fremover. Begrunnelsen for dette er at det har vært en nedgang i utgivelser av norsk faglitteratur, samt at omsetningen har falt de siste årene (Oslo Economics 2012). Dette kan i verste fall true fremtiden for norskspråklig faglitteratur. Siden man i liten grad blir premiært, verken faglig eller økonomisk, ved å skrive pensumbøker, og heller ikke får noen poeng i «tellekantsystemet», er det ikke spesielt overraskende at mange fagfolk og forskere prioriterer å skrive artikler til tidsskrifter og lignende som gir større prestisje og samtidig gir økonomisk uttelling. Forlagssjef i Universitetsforlaget, Svein Skarheim, uttalte seg slik rundt denne problemstillingen i en artikkel i *Aftenposten* i mars 2012: «Det har aldri vært kjempeenkelt å få forskere til å skrive lærebøker på norsk. Men nå må man nesten være en naiv idealist for å bruke tid på dette» (Nipen 2012). Som nevnt tidligere i oppgaven, i kapittel 4.3, forvaltet Læremiddelutvalget i

2011 en pott på 4,7 millioner kroner til støtte for faglitterære utgivelser. Et åpenbart tiltak vil være å øke denne bevilgningen, slik at flere lærebokforfattere kan få støtte, i tillegg til at det vil bli mer attraktivt og aktuelt for fagpersoner å starte opp slike prosjekter. Dette er et forslag de fleste ser på som et godt tiltak for å øke omfanget av norsk faglitteratur og styrke det norske fagspråket. Blant andre NFFs generalsekretær, Trond Andreassen, vil firedoble denne statlige lærebokstøtten (Nipen 2012). Konklusjonen til *Oslo Economics* om å innføre en ordning med frivillig fastpris derimot, er det flere som stiller seg undrende til.

Store deler av rapporten til Oslo Economics brukes til å rose den norske litteraturpolitikken, som de mener stort sett har fungert bra de siste årene. Man kan jo dermed stille seg spørsmålet om hvorfor de vil endre på en politikk som de synes har vært vellykket? Dette er et spørsmål flere har stilt seg etter rapporten ble tilgjengelig tidlig i januar. Blant annet både Forleggerforeningen og Forfatterforeningen synes denne konklusjonen er merkverdig. Styreleder i Forleggerforeningen, Geir Berdahl, stiller seg spørsmålet: «hvorfor skal man reparere noe som allerede fungerer?», i en artikkel i *Klassekampen* (Eielsen og Lillebø 2012). Ifølge rapporten så medfører fastpris både fordeler og ulemper, men hovedargumentet for at de vil innføre frivillig fastpris er at dagens ordning med fastpris kan svekke konkurransen mellom de ulike aktørene i bokbransjen (Oslo Economics 2012). Større konkurranse mellom aktører i et marked vil ofte medføre lavere priser for forbrukeren, men innenfor bokbransjen er det absolutt ikke gitt at det er dette som vil bli resultatet. Ifølge en artikkel i *Dagens Næringsliv* vil kulturminister Anniken Huitfeldt opprettholde fastprisen, med unntak av på lære- og fagbøker, hvor hun mener prisene skal være markedsstyrte (Selsjord 2012). Hovedargumentet for at det frem til nå har vært fastpris på slike bøker, har vært hensynet til å sikre tilgangen på norske lærebøker og styrke fagspråket. Men på grunn av høye priser på slike fagbøker, og, ifølge Huitfeldt, at disse språkpolitiske argumentene i dag ikke har den samme tyngden, vil fripris være den rette veien å gå. Dette er argumenter som ikke virker veldig overbevisende på meg. At enkelte fagbøker vil bli billigere, kan godt være, spesielt de mest populære, men for mangfoldet av lærebøker tror jeg dette vil være et tiltak som slår negativt ut. Anne Oterholm, leder for *Den norske Forfatterforening*, uttrykker seg slik om Huitfeldts ønske om endring av fastprisen på fagbøker: «Bestselgende pensumbøker blir kanskje billigere med frie priser, men det er ingenting som tilsier at den store bredden av

bøker vil gå ned i pris. Bokhandlere som ønsker å opprettholde bredden i sitt tilbud, vil ikke ha råd til å ”dumpe” prisene på bestselgerne» (Oterholm 2010). Denne endringen kan få konsekvenser for produksjon av og tilgangen på gode norskspråklige fagbøker, spesielt innfor de mindre fagområdene, noe som igjen kan resultere i en økning i bruk av engelskspråklig litteratur. Som vi har sett tidligere i oppgaven, har tidligere forskning, samt min egen undersøkelse, vist at det er en klar sammenheng mellom tilgang på norsk faglitteratur og bruk av denne litteraturen som pensum innenfor academia. Et vedtak om fripris på fagbøker kan med andre ord redusere bredden av norsk faglitteratur som et resultat av konkurransen fra billigere engelskspråklige fagbøker. Det er derfor litt oppsiktsvekkende at kulturministeren i utgangspunktet vil la det frie markedet styre fagbokutsalget i fremtiden, spesielt med tanke på argumentasjonen hun bruker, for eksempel ved å hevde at de språkpolitiske argumentene i dag ikke er like aktuelle. Det er derfor fristende å stille seg det samme spørsmålet som blant andre Oterholm har gjort: «Er det ikke lenger viktig å sikre tilgang på norskspråklig studielitteratur?» (Oterholm 2010).

Ser vi igjen på rapportene om litteraturpolitiske virkemiddel som er utredet på oppdrag fra Kulturdepartementet, gir de to rapportene litt ulike anbefalinger med tanke på hvordan bokbransjen bør styres i tiden fremover. Den første rapporten, *Utredningen om litteratur- og språkpolitiske virkemidler* (2012), som ble utarbeidet av Oslo Economics, går, som nevnt ovenfor, inn for en frivillig fastpris. Likevel konkluderer rapporten blant annet med at: «Ses de språk- og litteraturpolitiske målene samlet, tyder den empiriske analysen på at måloppnåelsen stort sett er styrket fra 2005 til i dag, og at vi oppnår litteraturpolitiske mål bedre her til lands enn i Sverige og Danmark». (Oslo Economics 2012: 3). For min del virker det derfor litt ulogisk at de på den ene siden mener den norske modellen fungerer godt, og bedre enn i for eksempel Sverige og Danmark, mens de samtidig trekker frem at de ønsker å ta i bruk tiltak fra disse landene, som har innført fripris med varierende resultat. Her er det samtidig viktig å påpeke at denne rapporten først og fremst har hatt et økonomisk, og ikke et kulturelt, perspektiv under utarbeidingen (Eielsen og Lillebø 2012). Den andre rapporten derimot, som er blitt ledet av Helge Rønning og Tore Slaataa, har et større fokus på det kulturelle aspektet. Denne rapporten, som har fått navnet *Til bokas pris. Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa* (Rønning og Slaataa 2012), tar utgangspunkt i 15

europiske land, og ser på deres litteraturpolitiske virkemidler. Seks av landene opererer med friprissystemer, mens ni av dem har utarbeidet en boklov med fastpris. Ifølge denne rapporten blir ikke bransjeavtaler god tatt i EU, derfor må man også i Norge etter hvert velge mellom enten fripris eller boklov. *Til bokas pris* (2012) konkluderer relativt klart, på grunnlag av studier fra de undersøkte landene, med at den ordningen som best ivaretar kulturpolitiske mål, er boklover. Samtidig viser undersøkelsen at en boklov sikrer kvaliteten og bredden i utgivelsene, i tillegg til å sikre faglig sterke miljøer og et større antall og mangfold av forlag og utsalgssteder. Utredningen mener også å hevde at forfatterrettighetene blir bedre ivaretatt i et fastprissystem enn det som er tilfellet ved friprisbestemmelser. I motsetning til argumentasjonen i Oslo Economics sin rapport, viser analyser i denne rapporten at gjennomsnittsprisen på bøker ikke er høyere i land som opererer med boklover, enn i land med friprissystemer hvor markedet i større grad har kontroll over prisjusteringen.

Selv om de norske forlagene har ansvar for å gi ut bøker som har kulturell betydning, hvor ett av kriteriene er at det norske språket skal stå sterkt innenfor så mange fagområder som mulig, er selvfølgelig også det økonomiske aspektet en avgjørende faktor innenfor denne bransjen. Forlagene må altså tjene penger på sine utgivelser, og derfor er det naturlig at de fagene hvor salgspotensialet er størst, også er der oppmerksomheten til de ulike forlagene ligger. Det vil altså si at de store fagene som blant annet de jeg har undersøkt i denne oppgaven, statsvitenskap og økonomi og administrasjon, mest sannsynlig også i fremtiden vil ha god tilgang på norsk faglitteratur, spesielt innføringslitteratur, fordi forleggere og lærebokforfatterne her er sikret en viss inntekt. Fagområdene med få studenter derimot vil ha større utfordringer med tanke på å sikre tilgangen på god norsk faglitteratur, da salgspotensialet er langt mindre og konkurransen fra internasjonal litteratur automatisk blir større. Siden det norske fagbokmarkedet er såpass lite, og utarbeidingen av lærebøker er relativt ressurskrevende og dyrt, vil det være helt avgjørende hvordan bokbransjen legger opp sin strategi i tiden som kommer. Derfor står man nå overfor et viktig veivalg, hvor valget mellom fripris eller utarbeiding av en boklov kan ha stor betydning i forhold til hvordan fagbokproduksjonen i Norge vil bli i tiden fremover. Dette vil antageligvis også ha stor innvirkning på fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur ved norske høyskoler og universitet i tiden som kommer.

11 Domenetapsdebatten utenfor Norges grenser

11.1 Et blikk mot våre skandinaviske naboland

Norge, Sverige og Danmark har, som på mange andre områder, hatt en nokså parallell utvikling i forhold til påvirkning og press fra det engelske språket, og mange av tiltakene som er utarbeidet for å styrke de respektive landenes språk, er ganske like. Derfor synes jeg det er interessant å se nærmere på domenetapsutviklingen innenfor høyere utdanning i våre skandinaviske naboland, og sammenligne denne med situasjonen her i Norge. Det er ingen tvil om at ønsket om vern av eget språk står høyt på dagsordenen i alle de skandinaviske landene, og problemstillingene rundt språkpolitikken får stadig mer oppmerksomhet. Danmarks språkpolitiske strategiplan, *Sprog på spil* (2003), innledes blant annet slik: «Sprogpolitikk var for få år siden et sjældent ord i dansk. Det er det ikke længere, og det er der flere grunde til. I løbet af nogle årtier har engelsk, især pga. USA's dominerende position, gjort sig gældende i dansk samfundsliv, ikke bare som første fremmedsprog, men på flere områder i stigende grad som alternativ til dansk» (Kulturministeriet 2003: 3). Dette er en framstilling som også er en treffende beskrivelse av hvordan utviklingen har gått i de to andre skandinaviske landene.

For å prøve å finne materiale som gjør det mulig å sammenligne hvordan domenetapssituasjonen er, spesielt med tanke på språk på pensumlitteraturen ved høyere utdanning, i Sverige og Danmark i forhold til i Norge, har jeg vært i kontakt med det svenske Språkrådet, samt Center for Internationalisering og Parallelsproglighed (CIP) ved Københavns Universitet. Personene jeg var i kontakt med ved disse institusjonene hadde ikke kjennskap til nyere forskningsrapporter eller lignende som direkte er knyttet til pensumspråksundersøkelser, slik blant annet NIFU sin nylige rapport om pensumspråk her i Norge har. Likevel er det utarbeidet flere rapporter både i Danmark og Sverige som tar for seg språkbruken innenfor høyere utdanning, men da enten med et mer generelt fokus, eller med hovedfokus på avhandlingsspråk, engelskspråklige kurstilbud eller lignende. Rapporten som representantene for det svenske Språkrådet og CIP trekker frem som den mest relevante og detaljerte i Norden for øyeblikket, er Linus Salös svenske rapport, *Engelska eller svenska? En*

Kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning (Salö 2010). Det er imidlertid planer om at en tilsvarende rapport skal utarbeides i de øvrige nordiske landene, men disse blir tidligst publisert i slutten av 2012. Salös rapport slår fast at det engelske språket har opparbeidet seg en meget sterk stilling innenfor høyere utdanning og forskning i Sverige. Et eksempel som underbygger dette er at Sverige er ett av landene i Europa som tilbyr mest engelskspråklig utdanning. I likhet med hva man gjør i Norge, så ser Salö dette i sammenheng med den økte internasjonaliseringen de siste tiårene, og spesielt Bologna-prosessen som resulterte i et felles gradsystem og større mobilitet for europeiske studenter og ansatte i høyere utdanning, har hatt mye å si for denne utviklingen (Salö 2010). Rapporten viser også at 87 prosent av alle avhandlinger som blir skrevet i Sverige, er på engelsk, noe vi har sett også er tilfellet for Norge sin del, mens kurs som gis på engelsk, var våren 2010 10 prosent på grunnnivå og 36 prosent på høyere nivå (Salö 2010).

Ser vi nærmere på fordelingen av pensumlitteratur ved grunnutdanningen i høyere utdanning i Sverige, er dette et emne som ikke blir viet særlig stor plass i rapporten, og Salö selv har ikke utarbeidet egne undersøkelser på dette området. Likevel er dette et tema som kommenteres i rapporten, men da først og fremst med henvisning til tidligere utførte rapporter. Salö (2010) viser til to tidligere rapporter som blant annet har gjennomført undersøkelser med fokus på språk på pensumlitteratur i grunnutdanningen. Det som taler mot disse to undersøkelsene, *Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet* (Gunnarsson og Öhman 1997) og *Engelska och svenska vid Uppsala universitet – en uppföljning* (Melander 2004), er, som tittlene understreker, at begge kun tar for seg fordelingen ved én utdanningsinstitusjon, Uppsala universitet. På tross av dette, mener Salös at disse undersøkelsene likevel kan belyse språkfordelingen av pensumlitteraturen på et mer generelt grunnlag, da Uppsala universitet ikke skiller seg nevneverdig fra noen av de andre utdanningsinstitusjonene i statistikker forøvrig (Salö 2010). Sammenligner vi pensumspråkfordelingen på de sju fakultetene som ble undersøkt i Melander (2004) sin undersøkelse med de samme fakultetene fra Gunnarsson og Öhman (1997, tallene er fra studieåret 1993-94) sin, kan man se at andelen engelskspråklig pensumlitteratur på grunnnivå har økt fra ca. 40 prosent i 1993-94 til i overkant av 50 prosent i 2004. Selv om jeg her selvfølgelig skal være forsiktig med å trekke noen endelige konklusjoner, med tanke på at tallene utelukkende kommer fra ett utdanningssted og dette i

tillegg er et universitet, som gjerne har en høyere andel engelskspråklig pensumlitteratur sammenlignet med andre typer utdanningsinstitusjoner, er det like fullt en ganske tydelig tendens til at engelskspråklig litteratur styrker sin stilling, på bekostning av den svenske faglitteraturen. Dette er en utvikling som skiller seg fra det vi har sett er tilfellet i Norge, i alle fall foreløpig, samtidig som det kan se ut til at den samlede andelen engelskspråklig litteratur er høyere på grunnutdanningen i Sverige enn her i landet. Ifølge Gunnarsson (2004) er det også en tendens til at man ønsker økt bruk av engelsk innenfor grunnutdanningen i svensk høyere utdanning. Blant annet på grunn av denne utviklingen foreslo Melander (2004) i sin rapport at så mange utdanningsinstitusjoner som mulig burde utarbeide en egen språkstrategi for bruk av svensk og engelsk. Dette ser også ut til å ha fått gjennomslag ved mange utdanningsinstitusjoner. Ifølge Salös (2010) rapport, var det i 2009 9 utdanningsinstitusjoner som hadde utarbeidet et slik språkdokument, og flere var i utarbeidingsfasen. Selv om store deler av innholdet i disse språkdokumentene ikke er direkte målbart, og at det dermed kan være vanskelig å se noen konkrete effekter av disse, påpeker Salö at det å utarbeide slike dokumenter må ses på som positive tiltak for å utvikle bevissthet om det svenske språks videre utvikling.

Hvis vi går til Danmark og ser på fordelingen av dansk og engelsk pensumspråk ved grunnutdanningen der, er det vanskelig å si noe konkret om hvordan status er sammenlignet med de andre skandinaviske landene. Såvidt meg bekjent finnes det ikke noen undersøkelser som direkte ser nærmere på fordelingen av pensumspråk, i alle fall ikke i nyere tid. Likevel kan man også i Danmark se at domøtapsdiskusjonen står høyt på dagsordenen, og det blir skrevet og debattert mye om dette temaet i mange forum. Blant annet i den danske Forlæggerforeningens tidsskrift *Debatten* ble utviklingen beskrevet slik for noen år tilbake: «Der er ingen tvivl om, at undervisningsmaterialer og undervisning på engelsk har vundet frem på de danske uddannelsesinstitutioner. Det kan blandt andet ses på, at andelen af videnskabelige artikler, der publiceres på dansk ved Københavns Universitet faldt fra 52 pct. til 48 pct. mellem 1990 og 1999. Tallene dækker over store forskelle mellem fagområderne – men alle er på vej mod mindre dansk og mere engelsk» (Forlæggerforeningen 2006: 2). Dette er tall som er hentet fra Pia Jarvads rapport, *Det danske sprogs status i 1990'erne – med særligt henblik på domønetab*, som ofte blir henvist til i både den danske og skandinaviske domønetapsdebatten. Selv om den ikke konkret tar for seg fordelingen av pensumlitteratur,

viser den at andelen engelskspråklige artikler og bøker, herigjennom også lærebøker, øker på bekostning av danske ved de fleste undersøkte fakultetene (Jarvad 2001). Økningen er ikke spesielt stor, men siden denne tiårsperioden viser en utvikling i retning av flere publiserte artikler og bøker/lærebøker på engelsk, er det også grunn til å tro at pensumlistene gjenspeiler dette, og at dette mest sannsynlig betyr at det i alle fall ikke har vært en nedgang i andelen engelskspråklig pensumlitteratur i denne perioden.

Ser vi et øyeblikk utover Skandinavia viser det seg at språksituasjonen i Finland skiller seg fra den skandinaviske. I en fersk artikkel i Times Higher Education belyses spesielt de utfordringer Finland står overfor som et lite land med et språk som kun tales og forstås der, men forholdene i Norge og Sverige kommenteres også. Dilemmaene i de nordiske land står overfor i sitt internasjonaliseringsarbeid vekker med andre ord også interesse utenfor Norden. Selv om det ikke er valg av engelsk eller finsk pensumlitteratur det spesifikt fokuseres på, så hevdes det at Finland ligger etter de andre nordiske landene i sin internasjonaliseringsprosess (Dutton 2012). Et alvorlig problem for noen, hevdes det, men: «For others, it is part and parcel of a focus on protecting the Finnish language that may help to avoid the kind of academic backlash being seen in some neighbouring countries keener to embrace internationalisation» (Dutton 2012). Anita Lehtikoinen, direktør for forskningspolitikk innenfor høyere utdanning i det finske utdanningsdepartementet, intervjues i artikkelen og er opptatt av å balansere det nasjonale og internasjonale ansvaret departementet har innenfor sektoren. Imidlertid er det interessant å merke seg når hun sier at «the most important reason for maintaining Finnish in higher education is that it needs to be preserved as a language of scholarship.» Med andre ord, dersom ikke myndighetene forvalter bruken av engelsk og finsk bevisst i sektoren, er hun redd for at finsk som et fag- og forskningspråk vil forsvinne over tid. Professor Birgit Brock-Utne ved Universitetet i Oslo gir uttrykk for samme bekymring og uttaler: «If everything is in English, it means the lowering of our language because we stop creating academic concepts and the language deteriorates». Også i Sverige er det krefter som tar til orde for å styrke svensk språk i svensk academia, og i sum, hevder artikkelforfatteren dette er uttrykk for «an increasingly volatile backlash against Anglicisation across Nordic academia» (Dutton 2012).

Selv om den aktuelle fordelingen mellom engelsk og svensk/dansk pensumlitteratur, som vi nå har sett, ikke er like godt kartlagt i våre skandinaviske naboland sammenlignet med hvordan det er i Norge, er det tendenser som tyder på at Sverige og Danmark er i en tilsvarende situasjon som Norge når det gjelder bruk av engelskspråklig pensumlitteratur. Det kan imidlertid se ut som i alle fall Sverige har en litt større andel engelsk, samtidig som tendensen har vært økende, i motsetning til hva vi har kunnet se er tilfellet i Norge. Uansett er det flere likheter enn ulikheter når man sammenligner de tre skandinaviske landene innenfor dette området, og derfor kan et tettere samarbeid disse landene imellom være nyttig i arbeidet mot et eventuelt fremtidig dometap.

11.2 Kan et tettere språklig samarbeid i Skandinavia bidra til å redusere sjansen for et fremtidig dometap innenfor høyere utdanning?

De skandinaviske landene har hatt, og har fremdeles, et nært slektskap innenfor mange ulike områder, som blant annet kultur, historie og ikke minst innenfor språk. At naboland som Norge, Sverige og Danmark har et slikt nært slektskap hvor innbyggerne i større eller mindre grad kan snakke og forstå hverandre, og lese hverandres språk, er på ingen måte unikt i verdenssammenheng. Det som likevel skiller dette slektskapet fra mange andre, er at det har vært et sterkt ønske disse landene imellom, og en politisk vilje, til å bevare og styrke denne tilknytningen til hverandre. Likevel kan vi se tendenser til at dette samarbeidet blir satt på større prøver i takt med at det engelske språket stadig styrker sin stilling innenfor de skandinaviske landene.

Et interessant aspekt i denne sammenhengen er å se på hvordan nabospråkforståelsen i de skandinaviske landene er i dag, og hvordan denne eventuelt har endret seg de siste tiårene. I 2005 la Lars-Olof Delsing og Katarina Lundin Åkesson frem rapporten *Håller språket i hop Norden?*, som var en slags oppfølger til den første store nabospråkundersøkelsen som ble utarbeidet av Øivind Maurud i 1976. Delsing og Åkessons rapport, som først og fremst undersøker ungdommers forståelse av dansk, svensk og norsk, konkluderer tydelig med at nordmenn er klart bedre enn svensker og dansker på nabospråkforståelse. Årsaken til dette er

ifølge forskerne først og fremst at det norske språket rent språklig inntar en mellomposisjon mellom dansk og svensk, der norsk og dansk har store likheter i ordforrådet og skriftspråket, mens norsk deler store deler av lydsystemet med det svenske språket. I tillegg er nordmenn i større grad vant til språklig variasjon, ved at vi har to offisielle målformer, samt at det er et større mangfold av dialekter i Norge enn i de to andre landene. Dette er i og for seg ikke veldig overraskende funn, det har lenge vært en oppfatning om at nordmenn forstår dansk og svensk bedre enn motsatt. Et annet spørsmål Delsing og Åkesson (2005) prøver å besvare i denne rapporten, som er vel så interessant, er om dagens ungdommer er bedre på nabospråkforståelse enn det som var tilfellet for 25 år siden. Selv om forskerne her ikke har hatt anledning til å undersøke de samme personene over tid, viser undersøkelsen en klar tendens til at foreldrene, på alle steder og i alle testtyper, er bedre på nabospråkforståelse enn deres barn. Dette kan nok ha sammenheng med at de har utviklet et større ordforråd, samtidig som de er mer vant med nabospråkene, men de påpeker også at skoleverket i dag i større grad prioriterer undervisning i nasjonalspråket fremfor sine nabospråk (Delsing og Åkesson 2005). Men den kanskje største forskjellen på disse 25 årene, er at fokus i mange sammenhenger, og i større grad, har blitt flyttet utenfor Skandinavia og Norden. Den generelle globaliseringen, i tillegg til Danmark og Sveriges medlemskap i EU, har bidratt til at oppmerksomheten har blitt rettet utenfor Skandinavias grenser, kanskje litt på bekostning av det nære skandinaviske samarbeidet, også med tanke på nabospråkforståelsen. Delsing og Åkessons resultater samsvarer i stor grad med Mauruds undersøkelse fra 1976, men tendensene er mye tydeligere i dag enn den gangen. Med andre ord så er konklusjonen at språket fremdeles holder Skandinavia og Norden sammen, men ikke på samme måte og i like stor grad som for 30-40 år siden (Delsing og Åkesson 2005).

At fokuset i større grad er flyttet fra de skandinaviske nabolandene og mot en mer internasjonal scene, kan være med å bidra til å forklare det mest interessante resultatet i Delsing og Åkessons rapport, i alle fall med tanke på konteksten i denne oppgaven. Det siste spørsmålet Delsing og Åkesson undersøker i sin rapport er: Hvor dyktige er folk i Norden på å forstå engelsk? Resultatene av deres undersøkelser viser at ungdommene i Norden har gode ferdigheter i engelsk, og nesten gjennomgående er bedre i engelsk enn i nabospråkene. Dette er for meg meget oppsiktsvekkende resultater, som i aller høyeste grad er med på å bekrefte

det engelske språket sin sterke posisjon i Norge og Norden for øvrig. Ifølge rapporten er det bare færøyingene som er bedre i et annet skandinavisk språk enn i engelsk, noe som vil si at svenske, danske og norske ungdommer er bedre i engelsk enn i sine nabospråk. Riktignok har de undersøkte ungdommene hatt mellom 6-9 år med engelskundervisning og testing, mens fåtallet har hatt noen regelmessig undervisning, eller undervisning i det hele tatt, i nabospråkene. Likevel skulle man tro at de skandinaviske språkene, som har et så nært slektskap, innbyrdes er mer forståelige for ungdommene enn hva engelsk er. Slik ser det imidlertid ikke ut til å være, og ifølge blant annet *Mål og mening* (2007-2008) er det ting som tyder på at spesielt unge nordiske språkbrukere i økende grad benytter seg av engelsk når de kommuniserer med hverandre.

Dette er en tendens som kan være skadelidende for den nordiske identitet og de kulturelle båndene disse landene imellom, men også være med på å bidra til å svekke hvert enkelt nasjonalspråk og øke sannsynligheten for domenetap. Derfor har det den senere tid blitt rettet større oppmerksomhet mot å styrke språksamarbeidet innad i Skandinavia og Norden, noe blant annet de tre språkpolitisk strategiplanene, *Mål i Mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket* (2002), *Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik* (2003) og *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* (2007-2008) har vært med å bidra til. Disse strategiplanene påpeker viktigheten av nabospråkundervisning på alle nivåer, noe den danske språkpolitiske strategiplanen formulerer slik: «De nordiske sprog konfronteres med de samme utfordringer, og udvalget anbefaler, at det nordiske sprogsamarbejde fremmes politisk, og at der fortsat lægges vægt på, at det nordiske fællesskab skal formidles gennem sprogundervisning fra skole til universitet» (Kulturministeriet 2003: 61). Dette har også til en viss grad blitt fulgt opp i praksis, hvor blant annet den foreløpig siste læreplanen i Norge, *Kunnskapsløftet* (K-06), i motsetning til de foregående, eksplisitt har nabospråkforståelse som et av kompetansemålene innenfor norskfaget. Selv om man de senere årene har strammet inn fokuset på, og i større grad sett viktigheten av å styrke, det nordiske språkfelleskapet, som blant annet *Nordpluss nordiske språkprogram* er et eksempel på, er det aspekter i dette samarbeidet jeg mener mangler, eller nærmest er helt fraværende. Det jeg først og fremst refererer til i denne sammenheng, er et sterkere samarbeid generelt i høyere utdanning og forskning, men da spesielt med tanke på bruk av lærebøker og faglitteratur på tvers av de

skandinaviske landene. Siden de skandinaviske språkene er innbyrdes forståelige, kan man se på de tre landene som ett felles språksamfunn som har fire ulike skriftnormer. Derfor mener jeg det ville være et godt tiltak å ta i bruk en større andel skandinavisk litteratur ved høyrere utdanningsinstitusjoner i Norge, Sverige og Danmark. Dette vil være med på å bevare og videreutviklet det skandinaviske språksamfunnet, men kanskje enda viktigere være et viktig bidrag for nasjonalspråkene i kampen mot et eventuelt fremtidig domenetap til engelsk. Som vi har sett av resultatene i pensumundersøkelsene tidligere i oppgaven, er bruk av dansk og svensk faglitteratur nærmest fraværende ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. I en NIFU STEP undersøkelse fra 2005 kommer det frem i intervjuer av studenter at mange foretrekker engelsk litteratur fremfor svensk, samtidig som mange har vanskeligheter med å forstå skandinaviske forelesere, og da spesielt danske (Brandt og Schwach 2005). Dette kan på en måte være med på å svekke mitt argument for å sikre en bredere tilgang av lærebøker på et nordisk språk. Likevel mener jeg at skandinaviske studenter har mye større forutsetninger for å lese og forstå sine nabospråk, enn hva som er tilfellet med engelsk litteratur, da den skandinaviske fagterminologien er ganske parallell på tvers av språkene, i motsetning til den engelske.

Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven har Norge stort sett svært små forskermiljøer sett i internasjonal målestokk, noe som dermed gjør det naturlig å søke et tett samarbeid med forskningsmiljøer utenfor landets grenser. Dette er også tilfellet hos våre skandinaviske naboland, hvor det i større eller mindre grad er samme omfang på forskermiljøene som i Norge. Slik sett er det helt nødvendig og riktig av de skandinaviske landene å samarbeide med internasjonale og engelskspråklige forskermiljøer for å bidra til å utvikle både de nasjonale og internasjonale fagområdene. På den annen side er det i dag innenfor høyere utdanning stor oppmerksomhet knyttet til å unngå et eventuelt fremtidig domenetap, og derfor synes jeg det er litt betenkelig at ikke det er satt i gang et enda tettere samarbeid mellom de skandinaviske landene enn det som er blitt gjort i dag. Selv om hvert av landene sett under ett er relativt små språksamfunn og derigjennom ofte har små forskermiljøer, utgjør Skandinavia en region på nærmere 20 millioner innbyggere, som stort sett forstår hverandre. Dette språkfelleskapet mener jeg derfor bør være et godt redskap til å styrke nasjonalspråkene, spesielt innenfor dagens høyere utdanning, hvor presset fra engelsk er økende. Ser vi på pensumlitteraturen i

høyere utdanning, og da særlig på grunnivå, som har vært hovedfokus i denne oppgaven, mener jeg at et tettere samarbeid i tilknytning til bruk av faglitteratur, kan være et svært viktig aspekt for også i fremtiden å kunne sikre og tilby god norsk og skandinavisk faglitteratur ved utdanningsinstitusjonene. Som vi har sett nærmere på tidligere, er det en reell fare for at norskspråklig fagpensums eksistens kan være truet i tiden fremover fordi det verken gir økonomisk eller faglig uttelling for fagpersoner å skrive slike pensumbøker. En slik tendens mener jeg kan avverges blant annet ved å benytte seg av den muligheten det nære språkslektskapet i Skandinavia gir. Både prestisjefaktoren og det rent økonomiske i tilknytning til utgivelser av pensumlitteratur kan styrkes ved at pensumlitteraturen i større grad blir benyttet på tvers av Skandinavias grenser. En idé her kunne være at for eksempel Nordisk råd, eller andre sentrale aktører, kunne legge inn incitamenter for å etablere et slikt lærebokssamarbeid i Skandinavia, gjennom for eksempel økonomiske gulrøtter eller faglig uttelling i form av poeng eller lignende. Med tanke på at en stor del av studiene i disse landene er relativt parallelle, er det også mye som tilsier at store deler av pensumlitteraturen kan tas i bruk på tvers av landegrensene. Dette er tiltak som kan være med på å styrke de skandinaviske båndene, samtidig som faren for et domenetap til engelsk kan reduseres.

12 Oppsummering og konklusjoner

12.1 Problemstillingen

Formålet med denne oppgaven har vært å se nærmere på om fordelingen av pensumlitteraturen ved et utvalg studier på grunnivå samsvarer med anbefalingene fra blant andre *Universitets- og høgskolerådet* og *Mål og Mening* om at pensumlitteraturen i all hovedsak skal være på norsk i denne fasen av studiene. Et annet aspekt jeg har forsøkt å få klarhet i, er i hvilken grad det kan påvises forskjeller i denne fordelingen mellom de institusjonene som har utarbeidet en egen språkpolitikk og de som ikke har det. I tillegg har jeg ved hjelp av spørreundersøkelser fått et innblikk i hva slags holdninger og tanker kursansvarlige og studenter gjør seg rundt denne tematikken, samt sett på aspekter som både direkte og mer indirekte har innvirkning på valg av norsk/engelsk pensumlitteratur. I dette kapitlet oppsummeres oppgaven samtidig som konklusjonene fra problemstillingen blir klargjort.

12.2 Pensumlitteraturen og fagterminologiens betydning

Mitt hovedfokus i dette masterprosjektet har vært å se nærmere på det mange beskriver som en økende fare for domenetap i Norge. Jeg har først og fremst konsentrert meg om et underdomene av det domenet hvor mange anser faren for et fremtidig domenetap som størst, nemlig innenfor høyere utdanning og forskning. Underdomenet jeg har valgt å gå dypere inn i er fordelingen mellom engelsk og norsk pensumlitteratur i et utvalg grunnutdanninger, og grunnen til det er at pensumlitteraturen er en så grunnleggende viktig del av studentenes utdanning. Alle studenter må gjennom hele utdanningsprosessen forholde seg til den aktuelle pensumlitteraturen, og derfor er dette også den mest sentrale delen av utdanningsinstitusjonens formidling av fagstoffet. Spesielt innledningsvis på studiet, når studentene er ferske og uerfarne, vil valg av pensumlitteratur ha stor betydning for dem, og valget mellom norsk eller engelskspråklig litteratur kan ha en mer avgjørende betydning her enn senere i utdanningen. Forskning fra Hellekjær (2009), og andre fagfolk, viser at mange norske elever og studenter har vanskeligheter med å lese og forstå engelskspråklig faglitteratur. Så selv om norsk ungdom regnes som dyktige i engelsk, er det stor forskjell på å mestre et hverdagsspråk sammenlignet med et mer nyansert og presist fagspråk.

Ser vi på fagterminologien i Norge, har denne ikke overraskende blitt påvirket av den økende internasjonaliseringen de siste tiårene. Den engelske terminologien har i forskjellig grad og omfang gjort seg gjeldende innenfor mange fagkretser, og spørsmålet om det vil være behov for en egen norsk fagterminologi i fremtiden er interessant. Et så lite land som Norge kan ikke isolere seg vitenskapelig, og dermed er kjennskap til engelsk fagterminologi en nødvendighet. Engelsk er vår tids lingua franca, og fordelene ved bruk av dette språket er innlysende. Likevel er det, slik jeg ser det, helt avgjørende å ta vare på og videreutvikle det norske fagspråket, da det i motsatt fall kan bidra til en svekkelse av det norske språkets stilling også innenfor andre samfunnsområder, som blant annet arbeids- og næringslivet og kultur og media. Det er med andre ord avgjørende at det norske språket blir benyttet regelmessig innenfor alle nivåer. Et annet viktig aspekt å få frem er knyttet til formidlingen mellom fagpersoner og samfunnet for øvrig. Fåtalet av norske studenter skal inn i en forskerstilling eller i en jobb utenlands etter endt studier, men praktisere i en jobb hvor man skal videreformidle sitt fag på norsk. Hvis fagpersonen da kun har en engelskspråklig fagterminologi å støtte seg til, vanskeliggjøres denne formidlingen, og gapet mellom fagpersonen og «tilhøreren» vil øke.

12.3 Pensumundersøkelsen

Pensumundersøkelsen jeg har gjennomført ved førsteåret av det økonomisk-administrative bachelorstudiet ved Handelshøyskolen BI, Norges Handelshøyskole og Høgskolen i Telemark, og første studieåret på statsvitenskapsstudiet ved universitetene i Nordland, Agder og Oslo, viser ganske tydelig at det norske språket fortsatt opprettholder sin posisjon i forhold til fordelingen av pensumlitteraturen mellom norsk og engelsk. Gjennomsnittsfordelingen mellom de seks utdanningsinstitusjonene viser at omtrent 74 prosent av litteraturen er på norsk, mens rundt 26 prosent er engelskspråklig. Dette er tilnærmet det samme resultatet som kom frem ved NIFU sin nyeste rapport om språk i pensumlitteraturen, noe som kan tyde på at mine funn synes å være reliable. Sett i forhold til disse tallene kan man, i alle fall til en viss grad, slå fast at fordelingen av pensumlitteraturen samsvarer med hva både *Universitets-* og

høgskolerådet og *Mål og mening* anbefaler i sine rapporter, selv om det ifølge dem helt sikker kunne vært en enda høyere andel norsk litteratur på dette grunnivået. Selv om fordelingen av engelsk- og norskspråklig pensumlitteratur på mange måter er tilfredsstillende som en gjennomsnittsbetraktning, har vi sett at fordelingen varierer i overraskende høy grad mellom studiestedene, og da spesielt for økonomi- og administrasjonsstudiet. Den engelskspråklige andelen pensumlitteratur varierer her fra 1,8 prosent ved HiT til 37,3/52,6 prosent ved NHH, mens BI inntar en mellomposisjon med sine 18,9 prosent. Med tanke på at førsteåret av denne utdanningen er relativt standardisert, og forskjellene er så store, kommer det ganske tydelig frem at de ulike institusjonene har et nokså ulikt syn, bevisst eller ubevisst, på hvordan denne fordelingen bør være. En av årsakene til disse svært forskjellige resultatene, slik jeg ser det, er knyttet til institusjonenes profil, og da spesielt knyttet til ønsket om å være internasjonalt konkurransedyktig og ha en internasjonal profil. Dette ser man i tydeligere grad ved NHH enn ved HiT, og kan være med på å forklare denne til dels store variasjonen i fordelingen av pensumspråk. Når det gjelder de tre undersøkte statsvitenskapsstudiene, var ikke variasjonen på langt nær like stor, men det er likevel verdt å merke seg at gjennomsnittet av bruk av engelskspråklig pensumlitteratur faktisk er høyere her enn ved den mer internasjonalt rettet økonomi- og administrasjonsutdanningen. Dette har nok sammenheng blant annet med at universiteter tradisjonelt bruker mer engelsk litteratur enn det som er tilfellet ved høyskoler.

Det som kanskje fremstår som det mest interessante resultatet fra denne undersøkelsen, er det faktum at de to institusjonene som har utarbeidet en egen språkpolitikk, NHH og UiO, og som man dermed skulle tro har et mer bevisst forhold til bruk av norsk og engelsk språk, også er de som anvender mest engelskspråklig pensumlitteratur. Selv om dette tilsynelatende kan virke overraskende, er det sannsynlig å tro at en av hovedgrunnene til at nettopp disse institusjonene allerede har utarbeidet en intern språkpolitikk, er at utviklingen i retning av mer engelsk har gått lengst her og at man derfor har tatt den utviklingen på alvor. Samtidig er NHH og UiO blant landets mest internasjonale utdanningsinstitusjoner, med et høyt gjennomsnitt av både internasjonale studenter og ansatte. I tillegg er disse retningslinjene relativt nye, noe som kan bety at eventuelle endringer ennå er for tidlig å se resultatene av.

12.4 Spørreundersøkelsene

Spørreundersøkelsen jeg har gjennomført blant de kursansvarlige ved de seks aktuelle utdanningsinstitusjonene, har resultert i flere interessante svar som belyser fordelingen av pensumlitteraturen på en annen måte enn pensumundersøkelsen. Samtidig får vi et bedre innblikk i hvordan de ulike institusjonene forholder seg til disse spørsmålene. Undersøkelsen viser at 15 av de 22 kursansvarlige ene og alene står ansvarlige for å velge pensumlitteraturen på sine kurs, 3 av dem gjør det delvis, mens bare 4 svarer at dette bestemmes i samråd med instituttstyre eller lignende. Dette forteller oss at svært få av utdanningsinstitusjonene har klare regler knyttet til hvem som velger hva slags pensumlitteratur som skal leses, og at dette som oftest resulterer i at det er den enkelte kursansvarlig som får denne oppgaven. Med utgangspunkt i svarene de kursansvarlige gir på spørsmål 2, er det mye som tyder på at få av institusjonene har utarbeidet retningslinjer for valg av pensumlitteratur. Det er imidlertid flere av dem som trekker frem regler med tanke på omfang, egenprodusert litteratur osv., men ingen av dem nevner retningslinjer med tanke på språkbruk. Heller ikke informantene fra NHH eller UiO, som har en egen språkpolitikk, nevner disse retningslinjene i det hele tatt. Dette er for meg ganske overraskende og kan med andre ord tyde på at de aktuelle kursansvarlige ikke er kjent med disse retningslinjene. Det gjør jo at man kan stille seg spørsmålet om disse interne språkpolitikkene har noen hensikt i det hele tatt. Likevel viser svarene på spørsmålene knyttet til holdninger og tanker rundt språkvalg, at majoriteten av de kursansvarlige har et bevisst forhold til valgene de gjør, selv om premissene for disse valgene varierer stort mellom kursansvarlige og til dels også mellom de ulike utdanningsinstitusjonene. Oppsummert er det mye som tyder på at det er få klare retningslinjer på hvem som har ansvaret for pensumvalget ved institusjonene, og hva som skal velges, og der slike retningslinjer finnes, er de ikke gjort godt nok kjent blant de kursansvarlige. Men på tross av manglende retningslinjer, er det heldigvis mange kursansvarlige som har et bevisst forhold til valg av språk på pensumlitteraturen.

Resultatene fra spørreundersøkelsen til studentene viser, naturlig nok, store individuelle forskjeller, men man ser også tendenser til ulikheter på tvers av institusjonene. Spesielt ved NHH, men også ved UiO, hvor andelen engelskspråklig litteratur er høyest, er også der hvor flest studenter mener det er for mye engelsk pensum. Ved HiT og UiN derimot, hvor den norskspråklige litteraturen dominerer i større grad, er det en del av studentene som ønsker seg mer engelskspråklig pensum. Det ser med andre ord ut til å være en tendens til at der man leser mye engelsk pensum, vil studentene i større grad ha et høyere innslag av norskspråklig pensum, og motsatt. Undersøkelsen viser også, ikke spesielt overraskende, at flertallet av studentene (27) foretrekker å lese norsk pensumlitteratur. Det som i større grad er overraskende, er at det for hele 19 studenter ikke spiller noen rolle hva slags språk de leser på, og at 2 av studentene faktisk foretrekker å lese på engelsk. Når det gjelder hva slags språk de aktuelle studentene ønsker å skrive sin fremtidige masteroppgave på, fordeler det seg relativt likt, med en liten overvekt av dem som ønsker å skrive den på norsk. Her er det interessant å se at mange av dem som vil skrive på engelsk, først og fremst begrunner dette med den økte globaliseringen, og muligheten for å få en internasjonal jobb, og mindre på det rent språklige, mens de som vil skrive den på norsk, i større grad har fokus på det språklige og hva de føler seg mest komfortable med. Et annet interessant aspekt her, er at det er en høyere andel studenter fra NHH og UiO som ønsker å skrive masteroppgaven på engelsk, enn ved de andre institusjonene. Det kan dermed se ut til å være en sammenheng mellom andelen norsk/engelsk pensumlitteratur, og valg av språk på masteroppgaven.

12.5 Fordeler og ulemper ved norsk/engelsk pensumlitteratur

Det er ingen tvil om at det finnes mange gode argumenter for å benytte seg av både norsk og engelskspråklig pensumlitteratur, noe som i mange tilfeller kan gjøre det vanskelig for de som skal ta disse valgene å vite hvilke fordeler som skal vektlegges mest. Kvalitet er som regel det aller viktigste. Selv om norske lærebøker som regel har høy kvalitet, har engelskspråklige lærebøker ofte en fordel med tanke på at de når en større målgruppe, som dermed resulterer i hyppigere utgivelser og mer oppdaterte fagbøker som ligger nærmere forskningsfronten. Det norske fagbokmarkedet er til sammenligning svært lite, og skriving av lærebøker er ofte ikke spesielt økonomisk attraktivt. På den annen side hersker det ingen tvil om at norsk er det

språket nordmenn behersker best. Og spesielt i en tidlig fase i studiene hvor det norske fagspråket og -terminologien fremdeles er nytt og ikke fullt utviklet, kan det å bli eksponert for engelsk fagterminologi i tillegg, slå uheldig ut for studentene. Andrespråkforskning viser at et godt utviklet førstespråk er viktig når man skal lære seg nye språk, og dette gjelder i høyeste grad også innenfor fagspråket. Når studentene er fortrolig med norsk fagterminologi, er det altså mye som tilsier at overgangen til den engelske går lettere. Det kan med andre ord resultere i forvirring hvis studentene leser mye engelskspråklig litteratur, når undervisningen i all hovedsak foregår på norsk, med et norsk fagspråk. Bruk av norsk faglitteratur gjør altså overgangen fra videregående skole til høyere utdanning enklere for de fleste studenter, samtidig som det kan være en fordel å ha lærebøker som i større grad tar utgangspunkt i norske forhold som studentene har bedre kjennskap til.

12.6 Norsk faglitteratur og bokbransjen

Parallelt med at oppmerksomheten rettet mot språkvalg innenfor høyere utdanning har økt betraktelig de siste årene, har det også blitt satt i gang en ny debatt knyttet til den norske bokbransjen og hvordan den bør styres for å styrke den norske faglitteraturen i tiden som kommer. Frem til nå har den norske bokbransjen blitt styrt etter en bokavtale som har regulert fastpris på bøker. Denne kan nå forsvinne, og det knyttes spenning til hvilken løsning man vil falle ned på – en ny boklov eller fripris. I den forbindelse er det utarbeidet to rapporter på oppdrag fra Kulturdepartementet som har samlet inn mest mulig kunnskap og informasjon, slik at avgjørelsen skal bli tatt på riktig grunnlag. Rapportene gir to ganske ulike konklusjoner, der den ene konkluderer med at en frivillig fastpris vil være det riktige å innføre, noe som i praksis ligner på et friprissystem, oppfordrer den andre sterkt til å vedta en boklov. Hvis man tar utgangspunktet i hva som vil ivareta de kulturpolitiske målene best, med tanke på å sikre kvaliteten og mangfoldet av norske fagbøker, kan det se ut som å vedta en boklov er det beste alternativet. Ifølge den siste rapporten viser undersøkelser fra andre land at gjennomsnittsprisen på bøker heller ikke er høyere i land som har inngått bokavtaler, enn land som opererer med friprissystemer og hvor markedet i større grad regulerer prisnivået. Selv om man får ulike svar ettersom hvem man spør, er det i alle fall én ting som er sikkert – bokbransjen står nå overfor et viktig veivalg hvor utfallet av det, vil ha stor betydning på

hvordan fagbokproduksjonen i Norge vil bli i tiden som kommer. Dette vil mest sannsynlig også spille en viktig rolle med tanke på fordelingen og valg av pensumlitteratur ved norske utdanningsinstitusjoner i fremtiden.

12.7 Et tettere språksamarbeid innenfor høyere utdanning i Skandinavia

De skandinaviske landene har sterke og tette bånd knyttet til historie, kultur og, ikke minst, språk. Norge, Sverige og Danmark tilhører det man kan kalle et felles språksamfunn hvor språkene er innbyrdes forståelig. Med dette tatt i betraktning, og at vi i tillegg vet at disse tre landene er blant de fremste i Europa når det gjelder å bli utsatt for press fra det engelske språket, kan et mer omfattende samarbeid de skandinaviske landene imellom være et nyttig verktøy i arbeidet mot fremtidige domenetap. Betydningen av å ha et godt språksamarbeid på tvers av de skandinaviske landene, kommer på mange måter frem i ulike språkpolitiske dokumenter som er utviklet i alle de tre landene siste tiår. Blant annet er det i dag lagt større vekt på undervisning i de andre skandinaviske språkene fra grunnskolen av, noe som har vært nedprioritert i lange perioder. Dette kommer mest sannsynlig som et resultat av at nabospråkforståelsen er synkende, samtidig som forskning viser at ungdommer forstår engelsk bedre enn sine nabospråk. Det jeg likevel mener mangler i denne sammenheng, er en større vilje til å etablere et læreboksamarbeid på tvers av Skandinavia/Norden. Det økende presset fra engelskspråklig litteratur mener jeg kan svekkes ved et tettere læreboksamarbeid. Gjennom et slikt samarbeid kan man få et større mangfold av faglitteratur å velge blant, noe som, i alle fall til en viss grad, kan styrke den skandinaviske litteraturen i den ellers ganske tøffe konkurransen med engelskspråklig faglitteratur.

12.8 Avsluttende ord

Vi kan ikke hevde at det frem til dags dato har skjedd noe fullstendig domenetap i Norge, og foreløpig er det heller ingen stor fare for et dramatisk domenetap med tanke på pensumlitteratur på de fleste fagområder, i alle fall ikke på innføringsnivå. Det som imidlertid

er bekymringsfullt, er at det er en tendens til at det skrives færre norske lærebøker, og at det blir nedprioritert i forskermiljøet, da det i liten grad verken gir noe faglig meritterende uttelling eller økonomisk utbytte for forfattere av slike lærebøker. Selv om vi ennå ikke har sett noe resultat av dette i form av økt bruk av engelskspråklig faglitteratur på innføringsnivå, er denne tendensen bekymringsfull og noe som på sikt kan få store konsekvenser for fordelingen av pensumlitteraturen. En annen bekymring jeg har, er at resultatene fra pensumundersøkelsene utvikler seg til å bli en slags «ulv ulv-situasjon». De tre siste pensumspråkundersøkelsene som er utarbeidet i Norge, i tillegg til undersøkelsen jeg har utført, viser ingen tendens til at utviklingen går i retning av mer engelskspråklig pensumlitteratur, snarere tvert om. Sett i lys av at alle disse rapportene har blitt utarbeidet på grunnlag av en påstand om at norsk faglitteratur taper terreng på bekostning av engelskspråklig litteratur, kan resultatene, som viser det motsatte, bli en slags hvilepute i tiden fremover.

Likevel ser vi at stadig flere utdanningsinstitusjoner utarbeider, eller har planer om å utarbeide en egen språkpolitikk, noe som forhåpentligvis kan være med på å bidra til å opprettholde høy beredskap knyttet til denne problematikken. Selv om vi i denne oppgaven har sett at det absolutt ikke trenger å være noen sammenheng mellom å innarbeide en språkpolitikk og det å anvende mer norskspråklig pensum, er det viktig at utdanningsinstitusjonene, og deres faglig tilsatte, får et bevisst forhold til språkvalg når valg av pensumlitteratur gjøres. Det skal også bli interessant å se hva utfallet av boklov/friprisdebatten blir, og hva dette eventuelt vil bety for den norske fagbokproduksjonen og fordelingen mellom norskspråklig og engelskspråklig pensumlitteratur ved norske utdanningsinstitusjoner.

13 Litteraturliste

Andreassen, T. 2001, «Skriv! Det er krig». Intervju av Per Anders Todal. I: *Forskerforum* 1/2000.

Berggreen, H. og K. Tenfjord. 2007, *Andrespråklæring*, Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Bokhandlerforeningen. 2011, *Bokavtalen*. Tilgjengelig fra:
<http://www.bokhandlerforeningen.no/Bransjeavtalen/Bokavtalen>
[28.02.2012].

Brandt, S. S. og V. Schwach. 2005, *Norsk, engelsk og tospråklighet i høyere utdanning*, NIFU STEP Arbeidsnotat 18/2005, Oslo.

Brock-Utne, B. (25.03.1999), *Norsk truet som faglitterært språk?*, Dagbladet. Tilgjengelig fra: <http://www.dagbladet.no/kultur/1999/03/25/161401.html>
[01.09.2011].

Cummins, J. 1984a, *Bilingualism and Special Education. Issues in Assessment and Pedagogy*, Multilingual Matters, Clevedon.

Cummins, J. 1984b, «Wanted: A theoretical framework for relating language proficiency to academic achievement among bilingual students», i C. Rivera, *Language Proficiency and Academic Achievement*, Multilingual Matters, Clevedon.

Dahl, J. 1998, *Pensumlitteratur i høyere utdanning – en undersøkelse av forholdet mellom norsk og engelskspråklig pensumlitteratur i fire grunnfag*, NIFU, Oslo.

Davidsen-Nielsen, N. 2008, *Parallelsproglighet - begrebets oprindelse*, Center for Internationalisering og Parallelsproglighet (CIP). Tilgjengelig fra:

http://cip.ku.dk/om_parallelsproglighed/oversigtsartikler_om_parallelsproglighed/parallel_sproglighed_begrebets_oprindelse/

[14.09.2011].

Delsing, L-O og K. L. Åkesson. 2005, *Håller språket ihop Norden?* Nordisk ministerråd, København. Tilgjengelig fra:

<http://folk.uio.no/slie/delsing.pdf>

[20.03.2012].

Dutton, E. (23.02.2012), «Think global or stay local? Finnish sector weighs its options», *Times Higher Education*. Tilgjengelig fra:

<http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storycode=419064>

[30.04.2012].

Eielsen, M. S. og S. Lillebø. (04.01.2012), «En ulogisk analyse», *Klassekampen*.

Tilgjengelig fra:

<http://www.klassekampen.no/59737/article/item/null/-en-ulogisk-analyse>

[26.02.2012].

Forlæggerforeningen. 2006, «Dansk eller engelsk. Dårlige resultater på engelsk», i Forlæggerforeningen, *Debatten*, nr. 3. s. 2-3. Tilgjengelig fra:

<http://danskeforlag.dk/download/pdf/100aiat002.pdf>

[04.04.2012].

Fyllingsnes, O. 2002, «Språkfatalismen til Sylfest Lomheim», *Dag og Tid*, nr.29.

Tilgjengelig fra: <http://www.dagotid.no/arkiv/2002/29/mahlum/index.html>

[09.09.2011].

Gunnarsson, B-L. 2004. «Svenska, English eller Deutsch. Om språksituationen vid svenska universitet och högskolor», [i Svenska språknämnden], *Engelskan i Sverige. Språkval i utbildning, arbete och kulturliv*, s. 108-129, [P.A. Norstedt & Söner AB.]

Gunnarsson, B-L og K. Öhman. 1997, *Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet*, Uppsala universitet, Uppsala.

Hagesæther, P. V. 2012, «Strømmer til gratis utdanning i Norge», i *Aftenposten* (30.01.2012).

Harder, P. 2008, *Hvad er parallelsproglighed?*, Center for Internationalisering og Parallelsproglighed (CIP). Tilgjengelig fra:
http://cip.ku.dk/om_parallelsproglighed/oversigtsartikler_om_parallelsproglighed/hvad_er_parallelsproglighed/
[14.09.2011].

Hatlevik, I.K.R. og J. D. Norgård 2001, *Myter og fakta om språk – Pensumlitteratur på grunnivå i høyere utdanning*, NIFU, Oslo.

Hellekjær, G.O. 2009, «Academic English reading proficiency at the university level: A Norwegian case study», i *Reading in a Foreign Language*, nr. 2. s. 198-222. Tilgjengelig fra:
<http://nflrc.hawaii.edu/rfl/October2009/articles/hellekjaer.pdf>
[10.12.2011].

Hertzberg, F. 1996, «Hvilken faglig og pedagogisk betydning har lærebøker på norsk i universitets- og høyskolestudier?», i *Maal og Minne*, s. 95-102, Det Norske Samlaget, Oslo.

Jarvad, P. 2001, *Det danske sprogs status i 1990`erne – med særligt henblik på domænetab*, Dansk sprognævn. Tilgjengelig fra:
http://dsn.dk/arkiv/meddelelser/dansk_status.pdf
[06.04.2012].

Johannessen, J.B. 2003, «Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus», i J. B. Johannessen (red.), S. Erlenkamp, J. T. Faarlund, E. Lanza og A. M.

Vonen, *På språkjakt – problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*, s. 133-171, Unipub forlag, Oslo.

Korsvold, K. 2012, «Bokbransjen driver prisrig på lærebøker», i *Aftenposten* (07.01.2012).

Kristoffersen, G. (25.11.2005), Vil norsk fagspråk forsvinne?, *Aftenposten*. Tilgjengelig fra:

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1165723.ece>

[7.09.2011].

Kultur- og kirkedepartementet. 2008, St. meld. nr. 35 (2007-2008). *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*, Oslo.

Kulturministeriet. 2003, *Sprog på spil – Et udspil til en dansk sprogpolitik*, København.

Kunnskapsdepartementet. 2009. St. meld. Nr. 14 (2008-2009). *Internasjonalisering av utdanning*, Oslo.

Kunnskapsdepartementet. 2010, § 1-7. «Ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk», i *Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)*, Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig fra:

<http://www.lovdatabank.no/all/hl-20050401-015.html#1-7>

[27.08.2011].

Ljosland, R. 2003, *Engelsk som akademisk språk i Norge. En domenetapsstudie*, Hovedfagsoppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Ljosland, R. 2008, *Lingua franca, prestisjespråk og forestilt fellesskap: Om engelsk som akademisk språk i Norge. Et kasusstudium i bred kontekst*, Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Melander, B. 2004, ”Engelska och svenska vid Uppsala universitet – en uppföljning”, i I. Bäcklund mfl., *Text i arbete/text at work. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson den 12 januari 2005*, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap och Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Müller, M. 2007, *Bokmarkedet i Norge - Fakta om den norske bokbransjen*, Den norske Forleggerforeningen. Tilgjengelig fra:
http://forleggerforeningen.no/webdeal-testspace.com/nor/nyheter/forleggerforeningens_pressemeldinger/2004/2004/bokmarkedet_i_norge_fakta_om_den_norske_bokbransjen
[27.02.2012].

Mæhlum, B. 2007, *Konfrontasjoner- Når språk møtes*, Novus Forlag, Oslo.

Nipen, K. 2012, «Norske pensumbøker kan bli borte», i *Aftenposten* (27.03.2012).

Norges Handelshøyskole. *Opptak til femårig siviløkonomutdanning*. Tilgjengelig fra:
<http://www.nhh.no/no/studietilbud/bachelor-i-%C3%B8konomi-og-administrasjon/s%C3%B8knad-og-opptak.aspx>
[19.02.2012].

Norges Handelshøyskole. 2010, *Ja takk, begge deler! Best of both worlds! Språkpolitiske rettningslinjer for NHH*, NHH. Tilgjengelig fra:
<http://paraplyen.nhh.no/sfiles/07/64/1/file/rapport-fra-sprakutvalget-12april10.pdf>
[29.08.2011].

Oslo Economics. (02.01.2012), *Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler*. Tilgjengelig fra:
<http://www.osloeconomics.no/resources/Rapport%20bokbransjen.pdf>
[01.03.2012].

Oterholm, A. (25.06.2010), *Fastpris viktig litteraturpolitisk virkemiddel!*, Den norske Forfatterforening. Tilgjengelig fra:

<http://www.forfatterforeningen.no/v2/content/fastpris-viktig-litteraturpolitisk-virkemiddel>
[01.03.2012].

Rønning, H. og T. Slaatta. (15.02.2012), *Til bokas pris. Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa*. Tilgjengelig fra:
http://www.regjeringen.no/upload/KD/Hoeringsdok/2012/201201052/Til_bokas_pris_Utredning_av_litteraturpolitiske_virkemidler_i_europa.pdf
[02.03.2012].

Salö, L. 2010, *Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning*, Språkrådet, Stockholm.

Schwach, V. 2009, *Masterprogrammer på engelsk i Norge. I bredde og nisjer*.
Tilgjengelig fra:
<http://www.sprakradet.no/upload/Masterprogrammer%20p%C3%A5%20engelsk%20i%20Norge.pdf>
[10.02.2012].

Schwach, V., C. F. Dalseng. 2011, *Språk i pensumlitteratur – Bruk av norsk og engelsk i første år på grunnnivå i høyere utdanning: fysikk, historie, informatikk, sosiologi og sykepleie*, NIFU. Tilgjengelig fra:
<http://www.nifu.no/Norway/Publications/2011/Webrapport%209-2011.pdf>
[02.09.2011].

Selsjord, K. 2012, «Strammer inn bokavtalen» i *Dagens Næringsliv*. Tilgjengelig fra:
<http://avis.dn.no/artikler/avis/article401071.ece>
[27.02.2012].

Språkrådet. 2005, *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi*, Språkrådet, Oslo.

Språkrådet. 2010, *Språkstatus 2010 – Kunnskap frå elleve språkpolitiske område*, Språkrådet. Tilgjengelig fra:

<http://www.sprakrad.no/upload/Spr%c3%a5kstatus%202010.pdf>

[01.09.2011].

Språkrådet. 2011, *Språkstatus 2011 – Språkpolitisk tilstandsrapport fra Språkrådet*,

Språkrådet. Tilgjengelig fra:

<http://www.sprakrad.no/upload/Spr%c3%a5kstatus%202011.%20Spr%c3%a5kpolitisk%20tilstandsrapport%20fra%20Spr%c3%a5kr%c3%a5det.pdf>

[01.09.2011].

Toft, M. 2010, «Glad for språklege retningslinjer», *Uniforum*. Tilgjengelig fra:

<http://www.uniforum.uio.no/nyheter/2010/09/glad-for-at-uio-far-sprakpolitikk.html>

[24.11.2011].

Universitetet i Bergen. 2007, *Både i pose og sekk. Framlegg til språkpolitikk for Universitetet i Bergen*, UiB. Tilgjengelig fra:

http://www.uib.no/info/aktuelt/UiB_spraak_2007.pdf

[05.09.2011].

Universitetet i Oslo. (27.03.2006), *Snart to hundre. Universitetet i Oslo og språket i internasjonaliseringens tidsalder*, UiO. Tilgjengelig fra:

<http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/profil/sprak/retningslinjer/hveem-utvalgets-innstilling-2006.pdf>

[29.08.2011].

Universitetet i Oslo. (12.03.2009), *Tall og statistikk fra vårsemesteret 2009*, UiO.

Tilgjengelig fra:

<http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/internasjonalisering/statistikk/tidligere-statistikk/statistikv09.html>

[21.01.2012].

Universitetet i Oslo. (27.04.2010), *Strategi 2020*, UiO. Tilgjengelig fra:

<http://www.uio.no/om/strategi/Strategi2020Norsk.pdf>

[12.01.2012].

Universitetet i Oslo. (08.09.2010), *Språkpolitiske retningslinjer for Universitetet i Oslo*, UiO. Tilgjengelig fra:

<http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/profil/sprak/retningslinjer/>

[08.09.2011].

Universitetet i Oslo. 2011, *Globalt ansvar – globalt nærvær. UiOs Handlingsplan for internasjonalisering*, UiO. Tilgjengelig fra:

<http://www.uio.no/for-ansatte/organisasjon/strategi/internasjonaliseringsaret-2012/internasjonaliseringsaret-handlingsplan.pdf>

[20.01.2012].

Universitets- og høyskolerådet. (07.06.2006), *Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgskolar i Noreg*, UHR. Tilgjengelig fra:

http://www.uhr.no/documents/Rapport_ein_sprakpolitikk_for_universitet_og_hogskolar_i_Noreg_juni2006.pdf

[02.09.2011].

Vedlegg 1

Spørreundersøkelse til kursansvarlige

Valg av pensumspråk

Utdanningsinstitusjon: _____

Kurs: _____

1. Er du som kursansvarlig enerådende for valg av pensumlitteratur på kurs du står ansvarlig for?
2. Finnes det retningslinjer for valg av pensum ved din institusjon?
3. Hvordan er fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur ved kurset du underviser i?
4. Hva er bakgrunnen for dette pensumutvalget?
5. Dersom aktuell pensumlitteratur finnes på både norsk og engelsk, hva velger du og hvorfor?

Eventuelt andre kommentarer til valg av pensumspråk:

Vedlegg 2

Spørreundersøkelse

Norsk versus engelsk – tanker om og holdninger til pensumspråket

Utdanningssted: _____ (Viktig å fylle ut)

1. Hvordan er fordelingen mellom norsk og engelsk pensumlitteratur på studiet ditt?

---

2. Hva synes du om denne fordelingen?

For mye norsk	Passe fordeling	For mye engelsk

Begrunn svaret: _____

---

3. Foretrekker du å lese norsk eller engelsk pensumlitteratur?

Norsk	Spiller ingen rolle	Engelsk

Begrunn svaret: _____

- 4.

Hvis du skal skrive en masteroppgave, tror du da at du vil skrive den på engelsk eller norsk?

Norsk	Engelsk

Begrunn svaret: _____

Svarene sendes på mail til: andersbogen86@hotmail.com